

Bind

DOBRUO SLOVO

SLOVÁKOM,

SÚCIM NA SLOVO.

HODŽA
OD

MICHAŁA MIŁOSŁAWA HODŽU.

Cena: 10 grajcjarov v str.

Bund

DOBRUO SLOVO

SLOVÁKOM,

SÚCIM NA SLOVO.

HODŽA
OD

MICHALA MILOSLAVA HODŽU.

Cena: 10 grajcjarov v str.

THE HISTORY OF THE

REIGN OF

CHARLES THE FIRST

BY

JOHN BURNET

OF LINCOLN

IN TWO VOLUMES

LONDON

DOBRUO SLOVO
SLOVÁKOM,
SÚCIM NA SLOVO.

OD

MICHALA MILOSLAVA HODŽU.

NÁKLADKOM TATRÍNA. ČÍSLO II.

V LEVOČI,

TLAČOM JANA WERTHMÜLLERA A SINA 1847.

3294.627

Slovo v čas príhodný, o ako je dobro!.

Príslovja Šalomún. XV. 23.

Jako jabloko zlato vo useräzi sardijskago kamene,
sice rešči slovo pri príličných jemu.

Ako jablko zlatuo (v naučniciach sardiskyeho kämenä)
so sriebornými rezbami; tak je slovo prílične po-
vedanuo.

P. Šalom. XXV. 11.

Dobrá slova jedi koláče,
Dobré slovo najde dobré místo.

Českje porekadlá.

Keller 31

I. Duostoj slova.

1)

Na dobrom slove ľuďom veľmi mnoho záleží. Preto naši Slováci, už menom svojím sú prjateľja dobrjeho slova. Za všetku vďaku si majú keď ím dáš dobrouo slovo; za veľikú odplatu si ho často pokladajú. „Čože Vám za to dáme rodáčko, že ste nám tak dobre urobili?“ spítam sa. „Ja — čože bi ste dali — dobrouo slovo.“ — To je tolko ako: „Pán Boh Vám požehnaj, vinahrad;“ alebo: Ďakujeme, Vi ste hodní človek.“ Dobruo slovo je tedi aj to, keď si pravdu po prjateľskí povjeme; lebo prjateľja budme, a pravdu si povedzme. Čo sme, čo sme ňje, a čo máme, a čo muožeme biť, keď si to vislovíme — tedi si tjež dobrouo slovo dáme. To mislím chceme mi, to chcete aj Vi. A načo nám je to? abi sa stalo skutkom dobrím; ináčeť bude prázdno slovo, z ktorjeho podľa svedectva pravdi Božej, ľažkí počet vidáme. Ale dorozumeňja, srozumeňja si nám treba — to sa ňestaňe leš dobrím slovom; sjednoťeňja, srukovaňja nám treba — to sa ňeuskutočňí, len dobrím slovom; činlivosti, zaujatosťi treba nám — tá sa ňesprűží, ňerozožeňje, ak ňje dobrím slovom. A tak treba nám i Vám dobrouo slovo; a žjadaťe si ho i Vi počuť i mi si ho žjadame povedať. — Lebo ako kolvek, medzi námi Slováci je aj na slovo ňedostatok, horší že ňedostatok živnosťi; lebo v tomto žívorime ešťe všahdi ako tak, ale v tóť sme na celo mrtví. Ako je to svet na opak; o Ňemcach sa na pospel

v učenom sveťe súdi, že majú mnoho slov, to jest, že majú množstvo kníh a za celí svet osveti. Mnoho slov a Nemci! tedi slovní Nemci; ale Slováci sú vo svojích záležitosťach, vo svojej reči a veci dosiaľ nemí — teda Nemí Sloveni! Či to má tak byť? Ačpráve sa musí povedať, že Slováci dosť sa naslovja, nahovorja po domjeh, po kútach, medzi sebou o vecach, o ktorých aj vrabci na streche čiribajú, to jest o vecach povšedného, robotného, telesného života: ale o vecach višších, o národe, osveťe, naukách, vedách je medzi nimi ešte málo slov. Darťo je — to si viznať musíme. Pán Žitvák a pán Chlebo sa sídu — sú oba na verejnej úradnej postati, načúvajme o čom sa shovárajú? Ej nuž o tom chlebičku, ktorí si po laťinskí pánem volajú. I to dobre svojím časom; ale zle keď ňje o ničom inšom; ako kebi ňebolo už dávno vislovenuo to bozskuo: „že ňje na samom chlebe žiť má človek, ale aj na slove.“ Jedno učinite, druhuo ňezaňedbajte,“ povedau pán Kristus. Čo bi sme to aj mi sa už ňezachitili reči a slová mješať o vecach ducha, v národe, v obci, v človečenstve sa zjavujúceho? Veru je čas už tomu — veru je čas a síce sverchovaní. Zle bi bolo, jestli bi sme svoj čas ňepoznali a ho zaznali: tak bi sa nám stalo, ako tím, ktorím povedau Pán: „Zaňeháva sa Vám dom Váš pustí.“

A tak mislím, že Vám ktorí ste prjaťelja, milovníci svojeho národa, svojej rodini a domovini, i Vi osvedčení, srdeční, oddaní, i Vi len takí, a takí ešte ňarozhútání, ňerozkňísaní, ale v srdci vašom predca len kolní a dobroťiví, že Vám dobrouo slovo toto, ktoruo tímto ňjekolko listom sverujem, tímto písmom dobromiselně prednášam, vďačnuo a vítanuo buďe. Pomisliťe si, aká je to radostná doba pre ľudí v živoťe, keď človek hovoríť začína; ľubostní pozor dávame na tje najmenšje prvoslovká. Prečo bi Vám ňeboli prjaťelskjego pozoru hodnje slová

mladích sinov národa toho, ku němu že aj Vi prináležíte a ktorjeho děti posjal němnoho slov, všeobecnjeho pre národ ten rozumu a smislu viňjesli a ešte tím meňej skutkov prevjedli. A tak len počúvajte — lebo keď bi šle asnaď velmi, velmi mnohí počuť něchceli; naozaj hovorím, že sa ku skalám Tatránskím obrálím, a tje ma počúvať budú, ako isle vjem, že buďemli ja, alebo ten a ten, kdo je so mnou, mlčať, kameňja to bude volať. Aspon tak to v Písme stojí. A něbolo někdi horšje ľudom na sveče, ako vtedi, keď něhcejúc počuť dobrouo slovo bozskuo a ľudskuo, museli potom hlasi mravňjeho i tělesňjeho rabstva, hlas bjedi a koňečne hrúzohlas ohavnej smrti počúvať, až potom na veki v zákruče zatraceňja ohluchli.

2) A u nás medzi Slováci je to mnoho všeljakeho nědorozumeňja. Hibkje duše nášho ľudu dajú sa zohínať i tak i nětak: lebo němohli ešte v mišleňích a spuosebách toho tak řečenjeho vzdělanstva svetskjeho zdrevehť. Preto něch jeden hovorí za něječo, druhí proti tomu, obom dajú za pravdu, ako kedi mocňejší, vätší prúd ich zachváti. A že k tomu národ náš má čujní smisel obďivuvaňja; zapjeri sa často do jeho misli a života veci s osobou, a narastje tam až do najviššej mjeri jeho pochopeňja. A čo raz sa v Slovákovi ako mišljenka zahňjezdí, to sa tam aj viljahňe, stávajúc sa tjažňeho života Slovenskjeho něrozlučným spoločnictwom, bez ktorjeho bi němohou už aňi obstať. To je něje zlá — to je dobrá vlastnosť Slovenská; treba jej len vedeňja dať, abi sa v duchu sebevedomom na úmisel života ustařila. Preto keď Vám budú hovoriť, toto alebo toto je pre Vás, toto je Vaše šľestja, takto musíte si počínať; počúvajte, ako šle dosjal mile každjeho počúvali — čo hlava to rozum; ale predca zkusuňte duchov, najprú či sa z Boha a Krista,

a potom či sa v skutku aj z lepšieho Vášho človeka. Lebo do teraz kolko ste slovitelov počúvali, ktorí Vám všelijako slovo dávali. Jední hovorili k Vám všahdi o cudzej sláve, o cudzích národách, o cudzích, ba veru aj v cudzích rečiach: komu ste z nich zapchali ústa? Nikomu; vypočúvali ste ich — dobre. Ale či bi ste už teraz vďačnejšie nepočúvali tých, ktorí Vám chcjú o samých Vás, o hodnosti Vašej, o reči a národnosti Vašej, a čo viac, v reči z úst Vaších vzatej hovoriť? Druhí ustavične ňje po hrstach ale po mecach presípali reči cudzjeho života do Vášho, ako dáždom zaljevajúc Vás povinnosťmi, ktorje skorej všetkým inším ľudom na sveťe, ako Vám prislúchali; „toto a toto musíte sa učiť, bez tejto alebo tej reči ste nič, ste hlupáci, bez tých a tých porjadkov ste len takí nepodarenci“ a tak ďalej rečňovali. Ňepochibujem, že teraz, keď Vám povjeme, že treba je to dobro, ale že čo je lepšie, to doma, to pod nosom máte, len ho zažívajte a s ňím nažívajte, tedi ochotnejšie k nám sa posluchom Vaším pritúliť. Preto, keď ste všetkým iním, cudzím otvorení a prístupní; mi sme už vo Vás a medzi Vami; keď všetkým dobrým rečjam dáte za pravdu, mi sme Vaša pravda; keď všetko prímete, mi sme predca a zостаňeme najoddaňejšie Vaši. Verťe slovu nášmu; ono je hlas lepšieho človeka Vášho vo Vás a z Vás hovorjaceho. Komu sa zo srdca a do srdca nepovje — ten sa ňepresvedčí; a mi s našimi všetkími umisli, túžbamí a počinkami, ak sme ňje vo Vašom srdci, teda ňevjem načo bi sme aj inde boli? ak samích sebä, slovo naše i skutki zo srdca ňevinášame, teda ňevjem odkjal bi sme to mali.

3) A keď bi sa ňjekdo zo všetkjeho toho vismjevau? Na to ňedbajte: lebo čože je viac, či dobro slovo, či vismesh? ropucha ťa muože pluhavou jedovatínou ostrek-

nút; ale slávik ta lubostním spevom uťeší: čo ti bude vjac? Beda ľudom čo sa vismeški ľudských kruto- a mr-
dopiskov od veci dobrej odvrátiť dajú! pre tých vjacej
znamená *slovo planuo*, ako *slovo dobrouo*; tých teda plan-
stvo zpravuje a ňje dobrota; či už práve za to vismjati
biť nežaslúža? Šťastní človek čo na posmeváčov stolicjach
ňesedáva; ale šťastnejší čo na zlich ľudí posmechi dbá
tolko, ako na lanských žjab munkañja.

Veľ dobre to vjeme, že vismešnosť často ňje tak zo
smjechočnosti a furtáckej vuole, ako zo zlosťi, závisťi a
ňenávisti pochádza. Keď ňemuože čert ňiž urobiť, aspon
zasmradí; keď zlí človek dobrjemu inakšje uškodiť ňe-
muože, aspon sa mu vismeje. Raz jedna svatojanská
muška v letní tichí večer, ak svjeťi tak svjeťi, že sa len
tak, čo len trebas okolo ňej, jasalo. Rada bola, ňebo-
žjatko, že ona takuo chaterňjastko, tak sa sveťjelkom
svojím značnou stať muože; a v tom keď ešte vätšmi sa
rozosvetljeva, srk na ňu ropucha z blízkeho hňiljeho
machu, hnusnou ju zastrekňe gebrou. „Ach! čo som ti
ja urobila, ti mongoličná bachra?“ „„Nič, ti maličká ci-
frula.““ „Nuž a čože si ma ostrekla?“ „„Len za to že
svjeťiš.““ — Hla tak je to: kdo sám prázni dobrjeho,
dobruo ňenávidí, a krásu jehò mu ňežičí, keď ho ňe-
muože prekaziť, aspon ho pogebrí. Čibi sťe pri takom
spuosobe vjacej ešte mali dbať na slová vismechov, ako
na slovo slávi a hodnosťi? Chráň Bože!

4) Dobre, dobre — všetko dobre — ale akože, keď
rak ňevolnej pochibi srdce naše zjedá? mi sami trebas
ako dobre chceme, ale abi z toho všetkjero mohlo čo
biť, pochibujeme. Dajme si pokoj, to ňeide: mi už len
tak do vuole Božej, pomalički budeme prežívať, čo nás
tam do takých vecí, ako je národnosť, reč, literatúra,
Slovenstvo: došť máme š inšim čiňeňja, načo bi sme si

starost množili! Zest' ho nemuožem, abi ma nasitilo? skovať nje abi ma obohatilo: neždoba, stradoba, daromná žaloba.“ — No to je sice ešte najhoršie. Lebo zle sa tam darí, kde pochiba hospodári: a čo ťa ožehom budú tisnúť, keď nechceš, nepuojdeš, ale ťa len socať budú. Medzi tým, akí človek taká reč. Kdo nič ešte nepremuohou, ako ten muože rozprávať proti tým, čo každým krokom života odpor premáhajú? Takí prorok, čo len kus chleba zedou, prorokuje len z plnej misi. Čobi ste Vi dali na takjeho proroka, trebas bi hneď vo Vašej hlave garazduvau! Naše slovo je lepšie slovo, ako jeho: ktoruo budeťe počúvať?! Naše slovo prešlo cez oheň, cez vodu, jeho aňi cez prah nje; ktoruo je zkúšenejšie, ktoruo poslúchneťe? Stalo sa nedávno, že som jednoho zemjanskeho človeka na smrtelnej posteli zpovedau. Po vikonanom prislúžení, hlboko vzdichnúc, povje mi zrazu bez všetkej zavdanej príčini: „Ach to všetko zahiňje, z toho nič nebuďe.“ A čo? a z čoho? pítam sa ja. „Nuž z tejto Slovenskej veci“ odpovje on. „Ach ba veru nech nepochibujú pán Urodzení! ale nech nám pomoc od Boha žjadajú! „No veť ja všetko dobrouo vinšujem“ dosloví on: „ale pochibujem.“ — Mislím si, márnemu sa o marnosti, o ničole sníva; mrtví pochovávajú svojích mrtvích. Ktoruo slovo radšej budeťe počúvať, či slovo života, či mrtvoti? Ba veru načo bi ste živjeho medzi mrtvými hladali? človek a národ keď chcú žiť s dobrím a v dobrom a k dobrjemu, žijú s Bohom na veki — a Pán Boh náš je Pán Boh nje mrtvích, ale živích. Pochiba o živoťe, je smrť života; dobrá vuofa má živuot v sebe. Nechbi archaňjel na horestaňja trúbiu: kdo nechce stať, nestaňe — nech teda leží.

II. Duostoj tíh, ktorím dobroo slovo dávame.

1) Oslovenci naši sú *Slováci všeci*, ktorím to slovo naše počuť náleží; a komu bi počuť o sebe nenáleželo? Chceme tedi povedať o tom, že sú *hodní* a *potrební*, abi oslovení boli. Lebo keď raz povedja si ľudja, že sa ňje hodní, abi človek slovo s ňimí strátiu; to je potom už ostatňje. A to muože všeljako biť. Hñeď je človek tak planí, že s ňím v skutku nehodno hovoriť; hñeď je tak tupí a ňedbanliví, že každuo slovo, i to najlepšje, tolko sa ho chiť, ako bi hrach na stenu hoďin; hñeď zasa príjme slovo, uzná pravdu, potáka, poprisvjedča; ale za obraceňja na všetko zabudne. Ňedaj Bože s takími vñst; načo je tím slovo? Poslúchajúc ňepočujú; viďjac ňedozrú; prijímajúc dar, nič ňedostanú. — Ako tedi je duostoj slova zjavní; tak tíh ktorím sa ono povedá, duostoj keď ňje je žjadní — darmo ba ňesmiselno je perli hádzať pred ošťpalje, na smeťisko sljepkam a kohútom. Raz vraj sljepki a kohúti hrjebli vo smeťisku, a vihrjebli drahñe perál. „Ó daromñina, povedali si, prečo sme radšej zrn tolko ňenajšli: lebo to je pre nás.“ Tak to pravda ide vo sveťe; a mi kebi sme na to len hľadeli, teda slovo v srdci našom červenuo ako krú, stalo bi sa bledím ako dáždová mláka. Ale to nám je ňje stradoba: lebo mi veríme aj v moc dobrjeho slova. Slovo ňje olovo, abi ako guľka vistrelenuo len jednou cestou ako jednou páhou, roñilo; slovo dobroo jedno, ľisťe leť cestamí; na každej ceste je celuo, každím letkom rastje, až do mjeri človeka dorastje. Povedz len ho; šíri boží svet a duch, kde sa zastaví? z iskri býva požjar, tento uhasíme; slovo dobroo a mocnuo dusiť, je do vreca po-

vetrja vjazať. Kdo bi ňebou hođen slova? pán Boh ňe-sličnej smesici povedau slovo: „Staň sa.“ Znáš človeče Boha svojho a predca bis jeho stvorenstvo a v tom ešte človeka, za nič ňemau?

2) Ale mi Slováci sme si dobrjeho slova i hodní i potrební. Ak si ho sami ňepovjeme, cudzí nám ho veru ňepovje: aspon tak ňje, ako mi sami. A predca čobi sa nám samím zdalo a druhí čobi nám kolko v tom dohúdali, že Slovák ešte nič ňezaslúžiu, od jakživa, to jest vari od samjeho korábu Noeho: predca zasluhuje dobrou slovo. — Že Slovák pre svoju dobrotu višjeu na psotu: to si on sám ňejedenraz o sebe povedau. A vlastňje uznaňja plaťi za tisíce svedkov, hovorja právňici. Či bi teda bou hodňejší dobrjeho slova človek doľerní ako skromní, násilní ako povolní? To bi naopak bolo. A preto ako začnem, tak ňeprestaňem hovoriť, že jestli ktorí národ a ľud zasluhuje všetko možnuo bozskej i ľudskej vuoli pestovaňja, vzdelávaňja, zveladeňja, jestli ktorí národ a ľud vidatnú ale dosjal zaňedbanú rolu srdca svojho má; jestli ktorí národ a kmen práve pre svoju dobrotu, ňje psotu ale večituo života radostnjeho požehnaňja zaslužíu — teda to je národ Slovenskí, to ľud Slovenskí. Ej do-brjemu tedi dobrou slovo!

3) „A čo je už na Vás Slováci, ak sťe ňje horší ako druhje národi v Uhrjech — teda sťe veru ňje lepší. Doba k dobe rovní k sobe — čobi to tam sa mau na stranu stavať, a bočiť!“ Dopustíme, že sme ňje lepší ako Vi; ačpráve sa Vi v skutku za lepších máte. Lebo ako-kolvek stará nuota je to, ktorú mnohí ňeslováci proti Slovákovi hudú, nuota hlúpej ňenávisti národňej. Ci chcele z toho súdiť o Slovákovi? To bi sťe sa veľmi miľili. Lebo všetko na to vichodí: každy národ ako každy člo-

vek, má svoju zlú i dobrú stránku; má tje i Slovák obe, s tim rozdjelom, že čo Slovák od jakživa zlíim nazívaui, druhím národom to boli vihovorenje, dovolenje zviki. — Níkdá nežabudňime na súd ňjektorích vo sňeme krajinskom r. 1844, ktorí to verejňe povedali, že, vñaj, preto je medzi Maďarmi vñacej káñancov, ako medzi Slovákmi a Ňemci, lebo že Maďar je ñarodzení za pána. O kebi sme na takje reči ňječo dbali, tedi bi sme aňi za maľ duostojã Slovenskñeho ňenašli. Náš národ Ňemci a Maďari napospol posudzujú z luďí slovenských na roboti chodñacich. Tam je mnoho zğarbi, ale predca aj došť dobrñeho. Nuž a kebi sme Vãs chceli posudzovať z Vãších ċikošov a handerburcov — akože bi to pre Vãs vñpadlo? Bou raz jeden hlupák, a ten mau jeden dom a chceu ho predať: viňau tedi z múru jednu skalú, išjeu na rínog na trh, a všelko ukazujúć ľudom kameň, vñkrikuvau: „ľuďja, kúpťe dom.“ Ľuďja sa shrknu okolo ňeho, a spítajú sa, čo za dom? „Hľa tu vñaj, tento, to je kameň z ňeho,“ odpovje hlupák. A ľuďja ho vñsmjali a nadali mu do tristorakích blázñov. Ale hlupák to ċlovek ňebou, len velikí furták, čo na pekní spuñsob chceu blázñivosť ľudskú vñsmjať. Lebo keď sa mu navismjevali, nadali do tích a do tích; vážñím slovom ím povje: „kdo do ňeba pľuje, na tvár mu slini padajú; to sťe si Vi sami sebe nanadávali. Keď Vi z kameňa jedneho celí dom kúpiť ňemuožete, a čo Vãm ích aj dve, tri tisíc doñesjem tñež tak bude: akože sa Vi opovázñite z jedneho Slovãka, lebo dvúch lebo tri tisícich na tri millionovi celí národ Slovãkov súďiť.“

Jednemu pánu Grófovi Maďarskñemu takto sa páćilo mudrovať: „Mi Maďari sme v tom ňešťastní, že ľudnatosť maďarská pomalí rasťje, lebo vñaj manželsťvá Maďarov sú na pospol alebo celkom ňeúrodñje, alebo len málo — kďe naproťi tomu Slovãci rozplodzujú sa kďe prídu, ako

hubi. Pri tom ale sa mi poľešujeme, že maďarská žena muože povedať, ako tá levica liške: ja som len jedno porodila, ale leva.“ — Ale aj mi plodní Slováci muožeme povjedať, že muľice sa nerozplodzujú a jalovosť prirodzená u človeka je znak telesnej i duchovnej nedostatke. Indiáni v Americe sú tjež neplodní — a Europánja sa tam ako hubi rozmáhajú. Ktorí že sú ale onakvejší ľudja. Národ ten, ktorí sa nerozplodzuje ako hvjezdi nebeskje, ako pjesok morskí — nemá zasľubeňa“

5) „Chvál každí duch Hospodína ! a ja ho chválím;“ každí národ sa nám tak ozvať muože. Svet na dobrom stojí: trebas i vo zlom leží; lebo si sám rád tak sťele. Chválím ja maďarskú úprimnosť, nemeckú poctivosť — sám som ju mnohorazi skúsiu: ale kdože z Vás nebuďe chváliť slovenskú prjaťelskú trpelivú dobrotu? Kdo zná akobi sa Vám voďilo medzi nami, kebi tej nešlo? keď sa Maďar viberje, dorastje do mjeri len národňeho človeka, Nemec už viššej ide svojou povahou: ale i ten je len Maďar, i tento len Nemec: preto povedá Slovák: čo je Maďar, len je Maďar, čo je Nemec len je Nemec. Ale Slovák, keď sa viberje, ten má spolu dobre vlastnoči i Maďara i Nemca, a nad to viššie čosi takjeho, čo aňi ten aňi tento v takej mjere nemá; a to je čo? Nič inšje len *čistá ľudskoť*, ktorá už mjeru prirodzenjeho človeka národňeho previšila a do mjeri dokonalejšjeho samočloveka ďalej dorastá. Opravďiví Slovák je aj opravďiví človek. Ecce homo ! Ecce Slavus ! Preto nje ďivu, že mohlo takuo porekadlo povstať u Maďarov: kása nem étel, taliga nem szekér, tót nem ember, t. j. kaša je nje jedlo, kári sa nje voz, slovák je nje človek. To jest Maďar vo svojej národnej ľudskosti nemá mjeru pre pochopenja človeka slovenskjeho. Tento že je nje takí ako on — teda nje mu je človek. Prečo ku pr. na Cigána to nepovje ?

Preto, že je tento lepšie pod jeho mjeru ako Slovák. Čo bi teda sme tolko Maďarom za zle mali, že u nich bežnuo to porekadlo: má to svoje príčini jak u nich tak u nás: a keď sa vlas nepohne bez viššej vuole, čím že mešej slovo národňje, čo len porekadlo, nadarmo nikdy nepadá? Akí človek taká reč: z trňa hrozno nebude. Starodávni jeden mudrc hovorjevau k ľudom ktorích po prvo vidjac, bližje poznať chceu: „hovor, abi som ťa vi-deu.“ Vjeťe kedi povje Maďar: svoje: „ember vagy!“ skusujťe. Keď sa ňjekdo druhjeho hodňje nabije, keď sa vivadiť, keď preskočí ňječo, keď druhjeho v pasjech o zem hoďi, keď na dúšok pintu vína vipije atď. keď sa čo prirodzeneč viznači. To je najvjacej tolko ako naše: ti si chlap. Päta proťi hlave. — Ale teraz počuvajťe, kedi povje Slovák svoje, „ti si človek, ale sa učlovečiu,“* vtedi keď jeden s druhím dobre naloží, ňječím sa mu zavďači, jeden druhjemu si odpustí atď. slovom, keď sa *mravňja*, tedi už vjacej ako prirodzená podstata jeho visloviť chce. Slovák običajňje každú vístrahu a napomínku, dotuchu a dohovorku začína „človeče čo mislíš“ — a to aj svojmu otcovi; lebo svojmu deťatu. Slovák najbližšej dúveri náhlas, či v prosbe, či v poraďe, takto začína: „Dobří človek, povedzľe že mi, kadjel je tu cesta;“ a nikdy ho ňeznau. „Dobří človek, kdeže ideťe“ a nikdy ho ňevideu. Ej čida tedi sa máš kormútiť hodní sinu slovenskí nad úštipkámí čudákov, tvojemu národu robeních; kdo nemá čoho sám i druhjemu odopjera. Ecce homo! Ecce Slavus! Dobří človek hoden ešje lepšjeho slova. A tak dobří ľudja naši, nože počujťe — voľačo Vám tu povjeme!

6) Pravda, ako Slovák je každjemu národu dobří,

* Probujťe to preložiť, Páni Učení, do ktorejkoľvek reči. „Učlovečil sa“ je slovo samoslovenskuo.

spravodliví, ľudskí — tak naopak nemuože biť abi jemu druhí takí boli.* A či svet inakšje platí? Tak svet platí. Lebo ľudja običajne väčšmi sa boja zljeho človeka ako dobrjeho chváľja; o násilníkovi budeme vjacej rozpráväť ako o dobrodíncovi našom; proti tomu nám srdce ňeje-denraz prekipí, o tomto si naposledok pomislíme, že nám takí museu biť. Kolko čudákov sa vitälilo z tuku slovenskjhého života — a čo potom, či ňemali a ňevihlasovali dolňozemských čikošov za onakvejších ľudí, ako horňozemských Slovákov, lichích, trpelivích to robotníkov? Lebo pravda, čikoš mu, baltou zahrozí, — a za to je *chlap*; robotník slovenskí v práci shrbení z ďaleka pred ňím sňíme klobúk — a za to mu je *otrok*. Ale čo je lepšje, či na baltu hotovjhého zbojníka, či na klobúk hlboko úctivjhého človeka pozerať? Čarujťe keď chceťe, ja ňechcem, ňebudem. Preto vraj, Slovák je ňeúprimní, ňedúverní, slova životnjeho ňje hodní! povedajú. — Ach prosím, ňebolo bi divu, lebo kdo sa na horúcom opáliu i na studenom dúcha. Dlhím radom rokov Slovákoví hňed násilím, hňed klamom krivda sa robila, od cudzích, od svojích: čibi kdo chceu vlkovi trň z jazika viberäť, abi sa ňebáu, že mu ruku odhrizňe? Slovom všetkí vítki a duotki, špinti a finti protislovenskje v knihách i v rečjach našich ňenárodoucov alebo odpaďelcov — sú ako sjeť, do ktorej sa krivje rozumi ľudskje lapajú; sú ňečistota duší ňelaskavích, ňedobrich, ktorej sa sami huďiť musja. Stojí teda slovo naše za duostoj našich oslovencov.

7) A ňemajte, ľudkovja, za zluo, že o našich takto hovoríme! Mali sťe za zluo, a mohli sťe mať veru; že

* Naši dobroľínovja slovenskí do prosta ňeverja, žebi sa národí ňenávideli, pre samuo to, že sa národí. Slovák napospol ako ňemä smisel národňej hrdobi, tak sňi národňej bočivosti i ňenávisti. Preto si muožeme pomisľeť s akím úžasom budú slovo naše počuvať a čítať. Čo prujkje na to povedja, buďe: „ale či sa to Ťurci?“

sme posjal nič aňi o ňích aňi k ňím ňehovorili. Lebo ako sa presvedčujeme, že je Slovák hođen svojho slova, tak sa nám preukáže že je toho i potrební. — A kde je živá potreba, tam je aj duostoj ľudskí. Medzi Slováci, čo pamätáme bolo a je dosť slov — ale málo slovenských. Učeních Slovákov bolo dosť — ale to ňeboli zosobňenci slovenskí; ľudja zo slovenskjego slova. Keď aj povedali ňječo o Slovákoch — to ňebolo nič vjac ako poveda-
nuo. Ale slovo je aj skutok, učíňení život: kdo tento prujší visloviu — ten ho aj hňeď konať začau. Akože bi sme takuo slovo si ňežjadali, ňepotrebuvali? Druhje národi toho majú dosť ba vjacej ako treba. Lebo hovorja a hovorja, ale ňerobja. Medzi tím kebi sme misleli, že je to všetko na darmo, teda bi sme sa mľili. Lebo je to tak običajňe, že pri velkom ohňi z maljeho hrnca chitro vikipí. Ňech len hovorja; veť sa to aj potraťenje reči pozbjerajú — a čo zo srdca dobrjeho višlo, dobrouo srdce najđe. Žičíme to každjemu národu, bohďaj bi mau svojích prorokov zavše; lebo národ bez prorokov a viňiga bez kolíkov — to je jedno. Kebi ňje proroci národa maďarskjego počnúc od Kazinciho až po Sécíňiho — čo bi z Maďakov bolo posjal? aňi tolko veru kolko zo Slovákov. Na slovo jejich skrjesilo sa Maďarstvo a keď chce žiť národ, kdo mu to zabráňi? A Slovák prečo bi ňemau počť prorokov svojích slovo — či je to Kolár, či Holí, či kdo iní zo školi jejích? Či je ňje tak toho potrební, ako aj Maďar? Kdo zná či ňje aj potrebňejší. — Lebo skorej sa počujeme kde nás je málo, ako kde nás je veľa. Plňá škola žjakov a plňí kostol ľudstva — potrebujú višší hlas, ako lebo prázní, lebo kde je ľudu málo. Čo hlava, to rozum; čo človek, to slovo.

8) Keď bi sa komu viďelo, že Slováci sami na seba žehrú, v tom bi pravdu mau. Áno mi hovorme to i ňeto

haňíme, harušíme, ponosujeme sa na Slovákov, že až tak hučí! Čítajte Slovenskje Novini. Kdobi to ňerobiu tam, kde treba? kebi Slovák dohováraňja, nókaňja, harušeňja a karhaňja ňepotrebuvau, bou bi dokonali, za jakích sa jeho ňeprajňici držja. Ale kdo vje, prečo mi na Slovákoch našich to i ňjeto haňíme? Asnaď v tom smislu a tím srdcom, ako jeho ňeprajňici? — Pán Boh uchovaj — to bi sme sa radšej už odnárodňili. No, a prečo že teda? len pre samučičkuo preto, že Slovák ňechce svoje dobrje vlastnošti, ktorích má mnoho, na svetlo života viňjesť, ukrívajúc sa s tím doma, v sukromí, v odludnosti, v odťjahnutosťi, ňesľichaní, ňevidení — aňi sebe samjemu — len Bohu a nám, ktorí ho vedľa naučeňja Božjeho poznávame. Kdo viđu Slovák v Slovákovi? O málo — málo je tých; ešte všeci na pšpol ho, len vo sveťe jemu cudzom, jemu odpornom vídali. Ale mi ktorí sme vídali, vjeme a svedčíme. — len že tí a tí svedectvo naše ňeprijímajú. A čo nás do toho? — svedectvo naše prijme Boh a jeho história, prijme ho aj náš národ. — Ňemíľte sa tedi odpadlí od Slovenstva, ňeprajňici jeho cudzonárodni, že harušjac národ náš, s Vami do jedneho mecha ďujeme. Vi haňíte Slováka preto; abi ste ho zničili, mi ale preto, abi sme ho v dobrích jeho vlastnosťach na svetlo života zdvihli; Vi ňevíďte nič na ňom; mi vsetko, mi celjeho človeka; Vám je on už starí, mŕtví; nám sa ešte z deťinstva ňevjchápau. A keď sa spíta kdo, prečože Slovák teda tak ľazko sa rozkrjatať dá na svetlo života národňjeho; povjeme pravdu, že sa Vás i okúňa i štíti. A prečo? Preto, že ste Vi planí ľudja, pišní, sobeckí, bezbožní, lakomí, násilní, pánoviti, ukrutní — plní ňečistoti života staroeuropejskjeho; a on Slovák, ten slovenskí genius, to poslušnuo, pokornuo djeťa Božje ňechce sa medzi Vás dať. Ustúpte, ticho budzte, ňechajte ho na pokoji, ňe-

larmujte mu za ušima, neberte ho do podozreňja, keď ste ho ešte nevideli; nežalujte naňho pred kráľmi a cisármi, pred kňežatstvami sveta, na sňemách stoličných i krajinských, majte ľudskuo poshoveňja, — a uvidíte.

9) Nazdávalo sa snad, že mi náš národ celkom ospravodľujeme? zo všetkého vičistame? Keby to bolo; nuž bi sme mu tolko krát neboli na oči vihodili, že to a to je pri ňom ňje dobro, je zlo. A čo že je to? To čo aj pri národách inších ale kresťanských. Lebo kedikolvek súd o ňječom vináša človek, všahdi to podľa istého viššjeho pomeru a prímeru robí. To istuo je aj pri súdení národných vlastností dobrých i zlích. Národi kresťanskje prirovnávame ku mjere kresťanskej pravdi, do ktorej musí rásť každý človek, a tak i celuo človečenstvo. Hovoríme tedi tento lebo tento národ ňje je ešte tak uľudení, ňjet ešte tolko pekných činov, viborných mužov, slávuich národovcov, — akobi malo a mohlo biť, alebo je u toho, lebo u onjeho národa. U tohoto národu je ňje tak bezpeční človek so svojím právom, imaňim, svojou osobou, svojím obchodom atď. ako u tamtoho, kde sú istejšje, rozšireňejšje práva, pevnje zákoni, snadná prísluha spravedlností. A prečo že tak hovoríme? preto, že nám je višši prímer na misli našej, ktorí na každý národ prikladáme. A vtedi dobre súdime — nežabudnúť pri tom na okolnosti, príbehi národov, ňestraťjac pri tom lásku zo srdca, ktorá často skorej pravdi duojde vnuknutím, ako rozum všetkým úsilím. Primerajme že tedi mjeru pravdi k národom kresťanským, najďeme že všade chibuje, a to skoro jednako. Vzdelanosť, osvetá, školi, universiti, akademie — tu nám oči ňech nežaslepja: — lebo kde kostol Bohu stavajú, tam si čert kapličku pristavuje. A hľadjac tedi nežmúravím okomí — dozreme, že u Vás tak ako u nás, a u nás tak ako u

Vás, dobro uo so zlíu, zluo s dobríu. I u Vás múdrostí všetku ňevípili, ale i u nás ju čerpákmi ňepijú; u nás došť hlúpich márností, leňivstva, ňičigárstva, lahtikarstva — u Vás možno že vjac; u nás pijú, u Vás ňevilejú; u nás kradnú, u Vás poľahujú za päť prstov a za šjestu dlaň; u nás hrešja proti šjestemu, u Vás si to už aňi za hrjech ňepokladajú; u nás je zle, zle, — ale ufáme sa že buďe lepšje, chceme abi bolo; u Vás ňjet úfností tolkej — lebo napospol začínate hovoriť, že ako je, tak biť musí. Ej kebi to len každy do svojho záhrudŇja pozreu; pred svojím domom vimetau! Ale to je blázŇnivosť, že druhím trjesku viberá, sebe bervno v oku ňeháva. Kebi sme z ňemeckých kŇhí povipisovať chceli, všetki tje súdi o Slavjanstve, hŇeď o celom, hŇeď o jednotlivých jeho kmenach, teda to bi bola hrubizná kŇiha, ako švábská knedlová kriha. Náš Kolár i v tom Herkulesovskú vikonau prácu, že do tejto Augiašovskej maštali ňemeckých špintaŇín naraziu ňje prúd vodi, ale ohŇa, ktorí ňejednej maďarskej a ňemeckej muče pluvačke krjela zožihau. Čo že mi na to teraz? ňič inšje ako to: u Vás tak, ako u nás, ak ňje horšje.

10) Lebo aj dla čoho sa máme spravovať? Vedľa Vás alebo ňích? To bi sme len ešte vždi ňedokonálich luďi za prímer si kládli. Vedľa koho že tedi? vedľa toho čo aj Vám bolo za prímer, že sa mnohí medzi Vami takí stali. Veríme a vjeme to, že každy človek je na obraz Boží stvorení; ano to mi práve teraz veriť a vedjeť začíname, keď Vi to istuo veriť žive, vedjeť iste prestávaťe! Súďime tedi tak: že keď je každy človek stvorení na obraz Boží, každy človek a tak i každy národ má prímer v jedinom Bohu; ku ktorjemu prímeru tím vjacej dorastá človek, čím sa stáva múdrejším a lepším. Boží obraz je skrítí v každom i človeku i národe; čím kdo

ho lepšie na sebe ukáže, čím je ľudskejší človek a národnejší národ. A že mi to vjeme a veríme, že v skutočnosti sa nám takí zjavíu sám sin Boží: teda podľa prímeru toho ako Vi nás, tak i mi Vás právo jednakuo súdiť máme; a súd tento, že aňi pre Vás, aňi pre nás celkom príznive nevypadá, na príčiňe je sama nedokonalosť ľudská, ktorá však, už práve súdom Vaším a naším sa umenšovať musí. A len to je čo mi s naším Slovenstvom chceme; to jest Slovenstvo zo Slovenstva, Slovák zo Slováka t. j. človeka zo človeka vivjesť na božje svetlo a radostnú istotu života. Čo bi teda jakí bou padlí národ — všahdi má preca človeka k obrazu božjemu spuosobenjeho v sebe; hoden je tedi svojho slova. A že posjal sa takí ňeukázau ako bi ste Vi žjadali — kdo zná či to práve i pre ňeho i pre Vás ňje je dobre? Každá vec má svoj čas. I svet tvoríu Boh za šesť dní: počkajte času, ako hus klasu, dokím dozreje.

Za onoho času, keď sa rajskí človek sprotíviu božej vuoli; zalkala božja láska nad vibodením darmo ňesmírním bohatstvom života človekovho; a moc Tvoriteľova zasipala zhanobení obraz svojej slávi zrúcaňinami prírody, času a zatraceňja, abi ňevideli duchovja dokonáli, bjedni zostatok víbornjeho djela, a ňepovedali: „všetko dobre; len človek a zloduch zle.“ Štiri tisíc rokov robili ľudja lepši duchovja na tom, abi vibrabali človeka z toho zarúteňja a zaraeňja. Všetko nadarmo. Sám sin Boží ho len vitrhou, na svoje srdce položíu, a cez večne-časnú rjeku bolesťi a smrťi k Bohu na trón viňjesou. A hla za tisíc osemsto rokov vidobíva sa človečenstvo k životu tej slávi. Povedzte — kdo ste už tam? Všeci ste povolaní, ňjektorí vivolení — to plaťi o všetkých tak o Vás jak o nás. Teda ňeznižujme sa — keď sa máme povíšuvať — ňehádzme sa do prachu, keď sa máme z ňeho vidobívať. Vi máte Universiti, Akademie, Spolki, Vudcov,

Kráľov'a Pánov — hanba bi Vám bolo, abíste v ňječom, ak ňje vo mnohom odchodnejší ňeboli od nás, čo ňiž ňemáme, aňi sebä, len teraz, ako tak, sebä mať začíname. Preto ešte raz: ňiž inšje ňechceme, len Boha ma-júc, i sebä samích mať v ňom — Slováka zo Slováka a človeka slovenskjego na svetlo pravdi a slávi vješť. Čo je už u Váš dobro uo na svetle, to poznávame, to je i naše — lebo ľudsko; čo je u Váš zluo, to ňechceme, lebo toho máme i mi došť. Dobrjeho ňikdi moc; zljeho radšej meňej ako málo. — Gróf Séčiči povedau kdesi, žebi on maďarskjemu národu ňiž inšje ňežjadau, len abi z tých pjatich milliónov jeho, aspon jeden bou, o ktorom bi sa povedalo: „to je už človek“ — abi tento vívodiu, a rjadu, konau. Mi Slováci na millióni si ňežjadame — ale chceme a chceme, len ktorí chceme, biť takí každy. Vjacej ňechceme — kdo nám to chceť zabrániť? Vi? vi to sami chceť — mi? ak ňebudeme chceť, iste najskorej.

III. Každí národ má svoju povinnosť; má ju i Slovák.

1) Meno života tohoto je *povinnosť*: povinnosť je *slobodná voľa* človeka; slobodná voľa je na to, abi sa človek sám zavjazau k tomu čo je dobro: zavjazat sa človek ňemuože, len ktorí má *vjeru*; vjera jediná pre človeka je kresťanská; kdo sa na dobro ňezavjaže, ňebude ňikdi slobodní: slovom pravdi večnej sa človek najslobodnejšie zavjaže: volom rohi vjažeme povrazom: človeka vjažeme božím slovom: ak sa tímto ňezavjaže povinnosťi, muože biť trebas na galiach alebo na tróne všade je *otrok*. Kdože teda biť chceš slobodní? ja, ti, on, tedi všeci. Dobre — tak treba: vješ čo máš urobiť? Zavjaž sebä samjeho k dobrjemu, ku povinnosťi života. Keď to ňeurobiš, muožeš mať *zákon* trebas na kamen-

ních doskách Mojžišových napísaní, ale ak ho, nemáš v srdci napísaní; teda to je tolko, ako bi ho na lanskej zimi ľud boli napísali. Keď ľudja záväzok povinnosti tak zo seba zhodili, ako nošu ňejakých daromných vecí, nazdávajúc sa, že jím tak ľakšie bude: vtedy pán Boh poslau svojho Šina, ktorjeho jedlo bolo, *vuofu božú* to jest *povinnosť života* plniť. Aj človek, keď *dobruo* zje, vtedy ho uhádne i urobí. Ale vtedy len je človek a za- žije, keď má chuť: kdo nemá chuťi k dobrjemu, nech ho tisícraz vikonať museu, aňi raz ho ňevikonau. A tak na dobrej vuoli a chuťi k dobrjemu záleží všetka povinnosť.

2) Bez povinnosti ňežije žjaden človek tak, ako bez jedla žiť ňemože. „Chľeb náš vezdejší daj nám dñes“ to tolko znamená jako „daj nám Pañe Bože! ňebeski zárobok, lebo za zemski nám platu ňikdi došť ňebude!“ Po zárobku tomto musí chodiť každy človek: a keď ňje — pride potreba jako vojak na kvartjel a — kapsa prázdna; a bjeda tu, ktorá je horšja, ako smrť! Ako je to velikuo slovo: „že vraj, čo najlepšjeho je v tomto živote, je práca:“ áno, lebo bez práce ňjet odpočinku: a zahálka je sama *čertovská robota*: preto že leňiví storaz robiť musí to, čo ochotní naraz urobí. Kdo to vje, ten je človek vzdelaní t. j. ten je s povinnosťou života sjednaní. Na závdavok dostau *človečenstvo*, na nájom *božstvo*. Prosím Vás, kdobi sje ňechcelí do takej službi stať? A veru k tomu sa hlási každy človek. Keď povjem človek, rozumjem kresťana: lebo *kresťan je prjší a poslední človek*. ňekresťañja nech sa so svojími bohi rátať a jednajú: keď skúsja, že ích oklamali, prídu k nám. A keď povjem človek kresťan, rozumjem aj národ; lebo každy národ je človek. Muože síce aj ňekresťanskí národ povinnosti života konať, ba vlastne musí: ale to robí

nevedomki, teda bez nájmú v božom hospodárstve, a tak bez odplati skutočnej, bez radosti svojho určenia. Nje tak človek a národ kresťanskí, tento vje čo robiť má: a len on má lebo *cnosť* pre *dobročin*, lebo *hrjech* pre *nečin* a *zločin*. Čože je tedi tá povinnosť, ktorú má každý človek a národ kresťan? Inšje nje, len to, čo vje, čo biť má, abi v skutku robiu. Práve tedi *biť kresťanom*, *tedi biť tým, čo je, tým biť všemožne, to je i človeka i národu kresťanského každého povinnosť*.

3) Nenazdaj sa, že kdo sa menuje kresťan, v samom meňe všetko má. Lebo najlepšieho človeka prujšie meno je kresťan, a najlepšieho kresťana meno je *sin Boží* alebo *Božíč*, *Bohovič*. Kresťanstvo je život, pravda: rob ho, a skúsiš. Keď nje, muožeš biť trebas v samom Jordáne krsťení, preca zостаneš len *sin vodi*, ale *sinom Ducha* nebudeš. A čo ti je potom zo všetkého? nič. Všetki žjadosťi a radosťi Tvoje sú napísanie na vode; či sa z pisma toho o svojej večnej radosti dočítaš?

4) Velká čjastka človečenstva, kresťanom sa menujúceho, chcela, ba ešte i teraz chce žiť bez kresťanstva. To bi Slovák neveriu: trebars i v jeho dome *modlári* slovom práva a zákona jakjehosi velikého, zjavuvať sa začínajú. A preca je tak. Ale čo sa stáva tím ľudom? Hrajú sa na kolembabu — lapajú — chilja sa — a keď snímu z očí si rúšku, každý sa sám seba vo svojom náručí najde: každý si musí sám sebe do očí pozerať a viďi sa lebo ako aňjela, lebo ako čerta. *To jest: mimo kresťanstva život a šlesťja človečenstva hľadať, je tolko, ako kebi sa človek sam seba hľadau* — iste nenajde len seba.

5) Čím lepšie ktorí národ túto povinnosť života po-

znáva, čím je *osvietenější*, čím ju lepšie koná, čím je *vzdelanejší*. Práve preto že má každý národ svoju povinnosť, má i *právo* ku vzdelanosti: lebo veľ samuo toto právo je už povinnosť jeho. Preto sa ku pr. menuje Kráľ *Jasnosť* — lebo panovnícke povinnosti a práva sú v najuťešenejšom smislu kresťanskje: preto najvyšší Páni sa menujú *Osvícení*, lebo páni majú i veľikje práva, ale aj povinnosti — ktorím keď zadosť nerobja, sú najhrješnejší ľudja — sú niekoľneční daromníci. Za oních časov, dokjal sin Boží ľudom slúžiť neprišjeu, osveti a vzdelanosti právo mali len ňjektorí, ostatní museli vo sprostote otrokovať. Teraz je ňje tak: lebo kresťanstvo je povinnosť osveti a vzdelanosti pre všetkých ľudí akjehokolvek stavu a povolania. A kdo povje o človeku len jednom, alebo i o národe že je ňje povolaní ku osвете a vzdelanosti: ten sa Bohu rúha. A ktorí človek lebo národ ňedbá o svoju osvetu a vzdelanosť, ten tím seba zotročuje, ten prináleží do času pred Kristom a je učinení *starí Adam*, *starí hrješníci*.

6) Medzi kresťanmi sa v ohľadu osveti dve strany. — Jedni hovoria „netreba ľudom a národom nič sľchať o osвете; lebo sa len sprjevrlja, sharelja: ovocja, vraj, zo stromu vedeňja zedenuo ich z raja spokojenosti vižeňje.“ Iní naproti tomu, len osvetu, len vzdelanosť, neprestajne omáľajú, slubujúc, že tak ľudja budú ako bohovja, znajúci dobro i zlo; tak ako to už aj Satanáš prajším rodičom sľbovau. Oba majú ňpravdu; tí že bráňja to, čo si človek a národ sám vzjať musí; títo že natiskajú to, čo si človek a národ sám vzjať dobrovolne chce. Oba majú pravdu, tí, jestli ňekresťanskú vzdelanosť a osvetu ňeradja; títo jestli ju s kresťanstvom jediním ponúkajú. Mi zase tak hovoríme: „Pán Kristus do pekla vnišjeu a predca z mrtvích vstau a do ňeba stúpiu. Kdo sa jeho pravdi vedome životne drží, muože vnišť aj do pekla a

predca ňeshorí, trebas bi sa snad aj opáliu; množe všetko zluo poznávať, abi vedeu tím lepšie dobro.“ Komu osveta na zluo, na roztopašnosť, bezbožnosť, bujnosť atď. slúži; ten aj z ňebeskej blaženosti, ako Lucifer, sebevolne sa vihodí. Satan všetku osvetu a vzdelanosť obsjahou a predca je pekelník: alebo ako písmo hovorí, aj djabol verí, ba vje a predca sa trasje. Tak je každý človek, čo pravokresťanskej osvete a vzdelanosti nemá.

7) Añi rúhať sa ňesluší, hovorjac, že „načo je sprostím ľuďom, sedľakom, psotárom, robotníkom, a všetkým tím života zemského jaromníkom a potľkeňom osveta a vzdelanosť? tím vraj len zesi; kto je *chám* to jest sprostí človek, bedár, tomu len, vraj, *ham*.“ Ňje tak: človek či bi bou vo skvelích palotách, či na smetisku života Slávoľudského — všade je človek, ak je kresťan, ňje len z vodi ale i z Ducha. *Bjedníci* života tohoto mnohí sú v domjeh slávi a bohatstva: *šťastníci* mnohí a slávňici v chalupách. Človek — hovädo ňejeden odjeva sa odevom zamatovím, človek — duch — aňjel ňejeden nosí surovicu. Túto pravdu do života vostiľilo len kresťanstvo, a síce tak, že stĺp tento zo samjeho diamantu viťesani, zakladá sa v centrum tejto prírody a vipíná sa nado všetki ňebá, kde sa pán Boh a jeho sin s Duchom svatím naň opjerajú. A len kresťanstvo, — lebo pred Kristom bou človek *osoba*, bou človek *vec*: po Kristu musí biť človek *Božíč*, kdo chce biť človekom — keď ňje, slobodno mu je aj do sviňe gergezenskej vuojsť: ako pravda je aj medzi kresťanmi mnoho gergezenských sviň.

8) Slovák má povinnosť osvete a vzdelanosti teda tak, ako ju má každý človek a národ, má povinnosť kresťanstva. *Kdo to uverí, ten osujeti sa, kdo ňeuerí, ten zäe-*

ľudí, zdjablí zhovädí sa. Nuž a či je Slovák neosvietení, nevzdelaní? Ach ba jest dosť i Slovenských vzdelancov; dosť i pospolitých Slovenských dobročinov kresťanských, z ktorých jeden vjacej platí pred Bohom a jeho pravdou, ako tisíc ľudí v Európe Francúzskej, Englickej a Německej visokovzdelaných, ale planích. Len že osveta a vzdelanosť pravá je ňje ešte *národňja majet* a nadobudnuťina. Ona je len u ňjektorích ešte ako *puožička*, doma nežostaňe, ale druhím sa vrátiť musí a to i s úrokmí. Ona je u Slovákov každjeho stavu a radu ňje ta perla na koruně života národňjeho, ktorú bi sme hľadali a najdúc ju, šli a predali všetko čo máme, a ju kúpili ako to stojí u Matúša 13. kap. Lebo práve že Slovák ešte dosjal za ňu aňi dobrouo slovo ňedau, čo je predca prujšje ňječo za ňječo. To čo je u nás vzdelanosť — to je len požičaná perla s ktorou sa vzdelanosť táto honosí, len na úchitki, len na príležitost a prípadnosť. Ba Slovák aňi o svojích skritích pokladoch ňevje: má Cirkev všetkých temer viznaňi kresťanských — ale si ju dosjal ešte ňevelmi vážíu, ako dobroťivú, milosťivú matku, ale len, lebo ako karhajúcu macochu, alebo ako žjadosťi ľudských a panských sebevolí slůžku. Má velikí smisel človečenstva, lebo Slovák sa dosjal aňi národom ňechceu menuvať, on sa len človekom cíľiu; preto aňi ňeslíchau o národnosti; preto národňja hrdoba mu je *hrjech*. A predca človek a národ len v národňom osobenstve muože biť naozajsním človekom! On má schopnosti a darj k prjemiselnosti: a predca višje nutnej potrebi sa ňezremeselňiu. Má pole — a predca plno lán. Má role v úrodnej zemi — a predca úrodi málo. Má hori, zlato-, strjebro-, železo-rudnje, — a predca peňazí málo. Má skálja, drevo; a predca v chalupách bjednich bíva. Má reč, ktorá sa menuje menom za ktoruo bi slávni Rusi ňevjem čo dali, kebi sa jejích Rušťina Slovenčinou menuvala — a predca (Slovák) aňi tú na

svetlo života ňevivjedou. Všetko to preto, že Slováci jeden *kameň mudrcov* spolu ňehľadajú: každjemu je na kremeňi, lebo žabici dosť, keď si len pre seba ohňa zakresať muože. To preto, že sa v národe našom na ulici ňesvjetí: ale len kde tu v jednom druhom dome — či ňemusí biť tma? Národ náš eše aňi prujším pomišleňám ňeprišjeu na plňeňja tej povinnosti, ktorú sín Boží takto vislovíu: „*Tak svjet svetlo Vaše pred ľudmí, abi ľudja videli Vaše dobrje skutki, a chválili Boka.*“ Povinnosť, ktorú, keď národ celí spolu ňeplňí, teda ju aňi ľudja sami o sebe plňíť ňebudú.

9) Dobre prosím treba na to pamätať, čo hovorím, že slovenská povinnosť, je povinnosť osvety a vzdelanosti pravokresťanskej. Lebo sa to vo sveťe tisíc príbehami, tisíc vojnami, a pokojmí preukázalo, že samá človečenská vzdelanosť, ňemuože biť inšja jako kresťanská. Ktorí národ v Európe sa proti tejto povinnosti sprječiu, každý s velikou škodou a bolesťou zmudrjet museu. — Francúzi ku pr. voňehdá v revolúcii povedali, že ňechcú biť kresťanĳa; ale jích Boh aj potrestau, tak ako Filištín-ských ňeduhom 1 Sam. kap. V. Ňemeckí národ vikonau ohromnú prácu za kresťanstvo, tak že i život občjanskí, svoju *dušu cisárstva* utraťiu. Bodajbi táto práca len pre ňeho samjeho bola zdarilejšja bývala! Pre nás Slovákov, keď si národňú osvetu založíme, musí ona isťe velikí užitok prinášať. Lebo to bi ňerozum bou, to bi naňič osveta bola, jestlibi sme z cudzích národou múdrošči ňezosožili, a z bláznovstva jejích ňezmudrjevali. Slovenskí národ, rozumjem všetki jeho kmeni, teda celuo Slavjanstvo, má tú dosjaľ zásluhu o kresťanstvo velikú, že ho proti Muhamedáncom, všelijakím Mongolom, Tatárom, Turkom a Psohlavcom *obráňilo*. A naš Čech vo svojich Husitách viljau do Kristovho kalicha temer ostatňú kvap-

ku svojej krve. Ba práve i Židovstvo slúži kresťanstvu, aspon tým živím po celom temer sveťe rozňesením svedectvom, že aj oni aj mi vidíme „o koho sú bodli.“ Že ale Slovák povinnosť osveti pravokresťanskej má, je istuo; bo ju sám na seba vzau, buďe tomu roku 1863, kdo dožije, tisíc rokov. Lebo roku 863 jeho kráľ Slávnej pameti *Rastislav* povolau z Réckej krajini *Cyrilla* a *Methoda*, abi oni Slovenskí národ medzi Sávou a Tatrami pokresťanili. To sa s pomocou božou i stalo, a Sloven tým činom je *prvorodený sin Cirkve kresťanskej*, vo mnoholudnom Slavjanstve. Ak v tomto príbehu národ náš prst boží nepozná a cestu osveti svojej nenajde — teda pri všetkom svetle europejskej vzdelanosti na veky slepúťat bude. Tak vislovujeme jeho povinnosť osveti a vzdelanosti; daj Boh abi slovo dobro u nás i v ňom ako život slavnárodný sa vtelesnilo!

IV. Každý národ má právo národnosti; má ho i Slovák.

1) Keď má každý národ povinnosť, teda má i právo; lebo veť už povinnosť je právo. Má tedi aj Slovák pri svojej povinnosti národnej svoje právo, a to je *právo národnosti*. A čo je to táto národnosť? to je práve tolko, ako keď povjeme na hodnjeho človeka, že je *ľudský človek*. Lebo ako každý človek je síce človek ale je ňje každý človek *ľudský človek*; tak aj každý národ je síce národ, ale je ňje každý národ *národný národ*. Abi tým bou musí sám zo seba vinst, a cez človečenstvo prejdúc; sám k sebe prísť: alebo čo je to istuo sám zo svojho jadra, na svojerodnej zemi virásť ako strom ovocný. Musí tedi mať istje vlastnosti vedľa ktorích ho poznáme a povjeme: toto je on, takito je, toto je jeho vlastnje dobro, — a tak i človečensko.“ Každú si je svoje vo

svojej svojej: trňa neobrodí hroznom, bodľak figámi: a tak i národ vo svojej národnosti je národ. To je kvet jeho. Keby niekto povedau: národ ako národ, to je nič, ale človek je všetko vo všetkom, mliu bi sa tak, ako ten kto bi hovoriu, že kvet ako kvet, je nič, ale bilina je všetko. Ktorí človek sa k jednému lebo k druhému národu nemá — ten je ňje aňi ešte pri svojom človečenstve; ten je tím meňej v kresťanstve. Lebo kresťanstvo je práve najnárodnejšie náboženstvo preto, že všetci národí v jednotu vjeri shromazduje; a tak všetci národnosti v pravej jednoťe Svatoducha oslavuje. Božej milosti nádoba je každý človek, podľa svojho spuosobu; a tak i národ. Kdo nechce do svojej vlastnej nádobi obsah tento vljevať: prosím Vás, kdo druhí mu požičja, keď každý ju má jednu sám pre sebä, a plniť ju musí?

2) Keď národ nemá národnosti, menujme to *narodenstvom* (krátko a); keď má národnosť, nazovme to *národnostvom* (dlhým á). To je dôležití rozdíl. Samuo narodenstvo, trebas jak sa ľudja snázili, žjaden národ nezvelađilo; ba ho často poňízilo, ňešťestím a hanbou zamrákavilo. V narodenstve takom postavení národ sám o sebe nič ňevje, sám na sebä nič ňedá, sám sebä ňecíľi, ňeváži; ba často sám sebä hlúpe ňenávidí. On je druhích národov národních len opica; on každú cudzú reč radšej vidí ako svoju; on čo robí dobrjeho, robí to z náľisku druhích národov, ňje zo svojho hnuťja; jeho deťi keď virastajú do života vzdelanjeho, do stavu, do úradu, hanbja sa zaňho, on sa stáva porekadlom a posmeviskom druhích; on je učínení bedár, slabých a ňiktoš. Ale ho aj Boh tresce, dokjal ňepríde k svojmu povedomú a ňepričiňi sa k svojmu narodenstvu. Tak Boh potrestau Francúzov, ktorí pred revolúciou boli číre opice Angličanov. Angličañja jejích slávu to jest *Napoleona* uprjepašli.

Tak Boh potrestau Němcov, ktorí ešte v predešlom stoleťi za svoj národ víborní, za svoju reč znameňitú sa hanbili, a len Francúzom sa vo všetkom ponášať chceli. Francúzi jích podmaňili ako stado bez ovčínca sem tam prehánajúc, až ich Rusi obrátili. Tak Boh potrestau Slavianov tam Poljakov, tu Čechov, ktorím Němci sa do srdca zapjerili, a ktorí len teraz ešte zmudrjevajú. Tak Boh potrestau Maďarov, ktorích Páni čo nad nimi vládli o maďarskí ľud, toljkého vzdelanja potrební, o jeho reč už nič ňedbali. Německí cisár Józef vzau im Constitutiu a rozkázau im abi boli Němci; až predca koňečne z Maďarského trucu k sebe prišli. Tak Boh tresce a prísne tresce dosjal Slovákov, Chorvátov, ale zlášte Slovákov, ktorích ono číro, pustuo narodenstvo, je v celej svojej ohide pred slzavíma našíma očíma, jako ňjejaka robotujúceho stvoreŇja došváraná, došibaná, dobrízganá koža. Lebo dopustiť na nich Maďarov, abi títo na stoličnách a krajinských snemach, vo spisach a novínach svojích, doma i verejŇe na všetko čo je Slovenskuo špinti a posmechi svoje kidali. Ťažkí trest od Boha, ale zaslúžení! A doljal bude trvať, dokjal Slováci ku svojej národnosti sa ňeschápu; dokjal jejích višší a nižší Páni, kňazja, meštanja, sedljaci k národnej osveťe a vzdelanosti sa jednomiselne, jednorečne, naozajsne ňepričiŇja.

3) Otázka tedi tá „či má každy národ právo národnosti, muože sa aj tak zvrtnúť: či mu ho ňjekdo muože vzjať? keď si ho sám národ ňeužíva, ňikdo národnosť naňho ňeštokne — lebo je ona ňje vojenská čakov, alebo ňejaká rovnošata husárska; keď si ho národ sám vezme, užíva, ňikdo na sveťe mu v tom brániť ňemuože. Lebo pravá národnosť je ňje nič inšje, ako pravuo človečenstvo vo svojom spuosobe: a komu že príde na um ľudí teraz odčlovečovať? zotročovať: veť sme vari ňje Ameri-

káňi, alebo Mahomedáňi. Či je to tedi pravda, že v našej vlasli, to jest v Uhorskej krajne, žiadnej inej národnosti biť nemuože, neschje, len Uhorská to jest Maďarská? To je pravda, ako v koši voda; lebo mimo prevráteních ľudských hlav ňjektorích nikde neplať. Muožu to všetki maďarskje novini každím čísлом oznamovať „že ňjeť národu v Uhrjeh, mimo maďarskjego, a to síce každí deň peť razí, ako Tureckí slepi hlásnici svoje „ňjeť Boha, mimo Boha a jeho proroka Mahoméda:“ prosím Vás, čože s tím urobja? Do koša vodu načjerať budú. Lebo tu národ slavjanskí (rozumjem Slovákovi, Chorvátovi, Srbovi, Rusinovi), ktorjeho v Uhrjeh najvjac; tu národ Německí, ktorí v Uhrjeh i najvjac má i najvjac vje; národ Vlaskí t.j. Oláskí, ktorí na svoje Rumunstvo t.j. původ od staroslávnych Rimanov si premnoho zakladá — do očí sa im vtokaňiť musja. A keď národu tjeť povedja „mi nechceme sa pomaďariť, ale chceme v našej vlasli vlastní si rodáci pri svojej reči, pri svojej národnosti ostávať,“ nech jích probuje ňjekdo k inšjemu prisiliť, uvidí ako mu puojde. To sa ňedá: tam nič neviwedje žiadno mocnárstvo a mocenstvo ľudskuo. Pravda, keď človek chce k tomu lebo k tomu národu sa pričítať a povje ku pr. no ja som síce rodzený Němec, ale chcem biť v živoťe tomto Maďar, tak že i moje meno německuo si pomaďarčím, a budem sa volať na potom ňje Deutsch ale Němet, pravda že ani v tom nič mu nezabrání. Ale to len takí ľudja robja, čo sa u prostrjed Němcov lebo Slovákovi sami za seba hanbiť musja, preto že súc medzi svojími dobrími sami asnaď svojich sa ňehodní. Čo je v našej vlasli teraz veľká ohavnosť, ktorej sa Slováci ale zvlášte Němci dopúšťajú; ako kebi počtívuo meno Slovenskuo lebo Německuo od otcov zdedenuo im krajšje ňesvedčilo. Ó tej hanbi! ó tej hlúposti! Čo je lepši maďarskí národ, či od Slovenskjego, či od Německje-

ho? Nevjem veru: iba ak to, že si na svoju reč a národnosť vjacej drží ako Slovák, lebo Nemec. Ale či to práve Slovák a Nemcov nemá k tomu ponúkať, aby za príkladom týmto i oňi svojho sa tak nemilobohu nespúšťali, neodhadzovali? Ba ovšem že. Ináče veru sami Maďari sa vismjevajú z opicuvaňja tohoto: ale dobre, lebo ono nič inšie, ako posmešnú potupu nežaslúži. A veď aj krem toho človek i s Německím menom, muože biť lebo Maďarskí lebo Slovenskí dobrí národovec: a naopak jedno druhuo maďarskuo meno, nosí často víborní Slovák, lebo počiví Nemec. No, čože na tom? Nėtreba človeku kožu prevracať, ako somárovi keď sa chceu stať levóm. On je pod každím menom len človek, k akjemu kolvek bi národu lebo rodom prináležau, lebo dobroyolne sa pričítavau.

4) Keď hľadjac na národnosťi po evropejskom tomto sveťe našom sa obzreme; teda najďeme tri hlavňje pokoleňja národov, ňje len v Europe ale i v druhích čjastkach sveta panajúce. A to síce *pokoleňja Romanskuo, Germánsko a Slovenskuo*, lebo *Slavjansko*. K prujšjemu pokoleňu prináležejú národí: *Taljanskí, Francúzskí a Španjelskí*; k druhjemu pokoleňu prináležejú *Němci, Škandinavi, Hollandčañja*; k treľjemu pokoleňu, ktoruo je pokoleňja naše sa rátajú títo:

Peň je **Sloven** medzi horamí Alpami a Tatrámí, medzi Sávou, Dunajom a Tatrámí: tam kďe je púvodisko celjeho tohoto mnohofudnjeho pokoleňja: a síce:

1. Púvodních Slovenou t. j. tích ktorích najstaršie meno tohoto pokoleňja nosja, je:

a) Na ľavej strane Dunaja, tích čo sami sa menujú *Slováci*, ženi jejich *Slovenki*, tri millióni.

b) Na pravej strane Dunaja k horám Alpám dolu k

mora sínemu lebo k adriatickjemu, tich čo sami sa menujú *Slovinci*, je pou druha millióna.

2. Slovenov čo sa menujú *Poljaci*, *Polanĵa*, *Leši*, je desať milliónov.

3. Slovenov čo sa menujú *Češi*, *Moravci*, *Moravenĵa*, *Slezáci*, je päť milliónov.

4. Slovenov, čo sa menujú *Sorbi*, *Serbio* je poudruha sto tisíc.

5. Slovenov, čo sa menujú *Choreáci*, *Srbi*, *Bulhari*, *Dalmati*, *Illiri*, je desať milliónov.

6. Slovenov, čo sa menujú *Rusi*, *Rossjani*, *Moskáli*, *Rusíni*, je päťdesať dva millióni.

Ako zo slova je *Sláva* t. j. mnoho slov; tak z vjacej slovenských kmenov, alebo z vjacej Slovenstjew je jedno *Slavenstvo*, alebo *Slavjanstvo*, a jeho kraj, jeho bidlisko menuje sa *Sláv'* alebo *Slávia*. Slavjanstva tedi t. j. ľudí vŕeckých Slovenských kmenov, rôzliĽnje náreĽja slovenskje ale jednu reĽ Slavjansku hovorjacich je na tejto zemi, z ktorej oni Ľvratu Ľjastku opamovali, do *osemdesjať* milliónov. A preto sa aj pokoleĽja toto menuje národod jedním velikím, lebo je národ *jedneho slova*; keď naproĽ tomu inŕje pokoleĽja europejskje na vjacej národov príbudzních sa rozchádzajú. A sice:

a) PokoleĽja Romanskjeho národí sú:

1. TaljaĽa, dvadcať milliónov.

2. Francúzi, tridcať ŕtiri millióni.

3. ŖpaĽjeli, ŕesnaŕť milliónov.

Teraz spolu ľudu pokoleĽja Romanskjeho sedemdesjať milliónov.

b) PokoleĽja Germánskeho národí sú:

1. Národ Ňemeckí, ku ktorjemu aj HollandĽanov a Flamov rátame je ŕtiridcať milliónov.

2. Národ Ŗvédsķí, NorvéĽski a Dánsķi vŕetkĽjeĽo

spolu päť miliónov. Teda v sume pokoleňja Germánskeho vlastnejšieho štiridcať päť miliónov.

c) Mješanje národí hlavnejšie sú dva, a síce:

1. Z pokoleňja Romanskjejho a Germánskeho zýjdení a spusobení *národ Anglickí* alebo aj Británski nazvaní, više dvadcať miliónov.

2. Z pokoleňja Romanskjejho, Tráckeého a Slovenskjejho spusobení *národ Olaskí* alebo Valaskí, sedem miliónov.

3. Maďarskí *národ* neprislúcha púvodom svojím k europejskjemu rodu; podstatou svojou je *Čud*, t. j. Fin; náberom a zrastom svojím je *Turek*, *Kún*, *Jás*, *Sloven*, *Ľemec*; teda *národ* mješaní, rátajúci päť miliónov.

5) Z týchto pokolení národov najnárodnejšie preto aj najslávnejšie, najmocnejšie národí su *Francúzi*, *Angličanija* a *Rusi*. Podľa týchto velikánou sa teraz i druhje národí ku svojej národnosti žive a mocne prebúdzajú, dobre vidjac, že čo sa samo zo seba na sebe nevistaví, na vždi chatrním, nevzácnim zostáva. Ba k tomu presvedčenú sa prišlo, že jeden a ten národ i vo vjacej krajinách a vlastach muože bývať, a predca keď sa k jednej národnosti dobrím slovom i skutkom ľudským priznáva, v tom sa vzdeláva, v tom ako človek akjeho kolvek stavu a povolaňja súci, človečenský si počína, že múdre a dobre robí. Ku príkladu, dobre robí Francúz, keď so svojím národom drží, či bi pod kráľom Francúzskim, či pod Belgickým, či vo Švajcjarskej obci býva, lebo má na to jednu visoko vzdelanú reč, v ktorej sa *složenje* pokladi velikje božjeho a ľudskjejho ducha. Múdre robí *Ľemec*, či bi Pruskí, či Bavorskí, či kteríkoľvek iní, z tých tridcať vlastí, na ktorje *Ľemci* rozdelení sa, vlasteňec a krajan bou — múdre robí, keď sa k *ľemec*jemu národu a národnosti *ľemec*kej počítuje: lebo má

jednã reč visokovzdelanũ a spuosobnũ, v ktorej pre-mnoho pokladov znãmosti ľudskej a božskej je *složenuo*. Prirodzene a povinnovaťe robí každy Slavjan, Sloven i Slovãk, či bi bou pod Ruskou vlãdou Rus a Poljak, či pod Rakúskou, Čech, Poljak, Chorvat, Srb, Ilir, Rusín, Slovãk; či pod Uhorskou korunou Slovãk, Chorvãt, Srb a Rusín; či pod Pruskou vlãdou Poljak, Slezãk a Sorb; či pod Tureckou ũbohí ňešťastní Bulhar; — mũdre, prirodzene a povinnovaťe robí, keď sa k jednomu národu Slavjanskemu počítuje, jednu velikũ, Bohu a človečenstvu posvećenũ národnost si v misli a srdci vistavuje, a v tom, jak vedľa všeobecních ľudských práv a zákonov, tak i domácich a krajinskích pokračujúc, pracuje, ľeší a ufã sa, lebo na to má spuosob zvlãštnej povahi Slavjanskej, v ktorej je poklad velikí života pravoľudskjeho a kresťanskjeho zachovaní; lebo má na to reč, do jejže nárečí hlavnejších vzãcní poklad ducha a života božskoľudskjeho teraz sa *skladã*. Všetki tjeta národnosti hlav-ňje, v tejto Bohom vivolenej Európe muožu ba musja mať každyã osobitňe svoje zvlãštno určeňja národnosti v jednokresťanskom človečenstve; všetki musja každyã človečenstva kresťanskjeho povinnost alebo začjať jedna a druhã ju dokonãvať; každyã osobitňe musí s hrivnamí se-be zverenímí ľežiť tak, ako tí sluhovja toho Pãna, o ktorích čítame v Evaňgelium u Lukãša 19. kap. Lebo keď pride Pãn Boh na súd a bude súdiť národi; beda tomu kdo hrivnu svoju zakopau; slãva tomu, kdo z jednej hrivni pãť alebo čo len z pjãlich desať vĺežíu, ten iste vňíde do radosli svojho Boha. A čože je k tomu potreb-nuo? živuo kresťanskočlovečenskuo národenstvo t. j. o-pravdovã národnost. Kdo si v národe svojom a tak aj v jeho národnosti nič ňezakladã; ten má velmi málo človečenstva alebo práve nič, aj to málo čo má, bude mu odňatuo. Lebo jestli kde, teda jiste tu o národnosti plaťi

to slovo božje u Lukáša 19 kap. v. 26. Každému kdo má buďe danuo; ale tomu, ktorí nemá, i to čo má buďe vzatuo, t. j. každému národu a človeku ktorí má národnosť buďe danuo i človečenstvo; ale tomu národu a človeku ktorí nemá národnosť i to málo človečenstva, čo má, buďe vzatuo.

6) Z toho, čo sa povedalo, budeme už vedieť súdiť o tom, čo mnohí v našej vlasti Uhorskej z ohľadu na národnosť Slavjansku a Slovenskú tárajú: a síce: že vraj kdo je v Uhorskej krajne, akjehokolvek národu a reči človek, ten musí prijať národnosť Maďarskú. A keď sa ích spítame že prečo tak? teda nám odpovedja: „*preto, že v Uhorskej krajne bývate; že práva a slobodi uhorských zákonov a porjadkov užívate; že z tejto zeme uhorskej pokrm, odev a nápoj máte; naposledok, že to tak najvyššia Vláda krajinská chce.*“ Mi odpovedáme:

a) Na dôvod prví, že v Uhorskej krajne bývame, že je to dôvod z motovidla vistrelení. Lebo áno v tej krajine bývame, ktorá sa menuje Uhorskou, ale národom sme Slováci, krajinou sa menujeme Uhrja. Či meno má viac biť ako človek a národ? a či je vjacej dom ako rod a človek, ktorí biva v ňom? to bi na opak bolo: lebo človek si je najprú človek a národ a potom vlastenec. Meno krajini, vlasti, muože biť často celkom rozdjelno od národu, ktorí v nej biva. Kpr. Českí národ biva v starom Bojohemu t. j. v krajine starodávních Bojov, Galskjeho národu; a kdeže je Bohemská národnosť? Krajna a vlast Pruská, meno má od vihnutích Prusov: a hľa v Prusku je národnosť nemecká. Uhorská krajina menovala sa tak už pred príchodom Maďarov; a hľa v Uhorskej krajine je tak dobre doma národnosť Slovenská akoli veru aj Maďarská. A kedikolvek sa povje: *národ Uhorskí* v celej vlasti, *Uhorská krajina*, menovanej vzatí,

iste sa rozumje tam každí bívající národ pod jedním zákonmí a jedním kráľom. Prečo? Lebo, veľ každí kdo je ňje zúmislňe slepí, vidjeť musí, že sa tam rozlič-
nje národi. Probujňe ích vitrjeť z registru; uvidíte či Vám bude vjacej z mena Uhorskej krajini, či z jej luďí?

b) Zasa hovorja tí, čo nám národnosť maďarskú na-
tískajú, že preto musíme biť Maďarmí, lebo „*vraj práva a slobodí uhorských zákonov a porjadkov užívame.*“ Na to mi odpovedame, že práve preto ňje a dokladáme to, že keďbi to stálo, teda takím činom Maďari bi museli biť Slováci. Lebo čo sa prujšjeho tíka, istá vec je, že tjeto zákoni a porjadki ňje sú len pre Maďarov, ale sú aj pre Slovákov. Mi jích máme tak dobre ako aj Vi; ňikdi sa to na žjadnom sňeme ňepovjedalo, že „tento zákon je pre Maďarov, tento zasa pre Slovákov;“ to bo-
lo všahdi pre luďí rozličných národov v Uhorskej krajiňe bívajúcich. A potom, či každí zákon a porjadok uhorskí je ňje ľudskí? buď si ten dobrí alebo ňje. Veľ to dobre známe, že v uhorských zákonách a porjadkach krajinských je mnoho takích, ktorje sa od Rimanov prijali: či nasleduje z toho, že Rimaňja musíme biť? To bi bou smjech, ako z toho gäjdoša čo keď mu zapískali ňemec-
kú nuotu, zahrajúc ju, vikríkou, že sam ňevedeu, že aj on ňemeckí vje. Slobodi, zákoni a porjadki v krajiňe sú pre luďí a ňje luďja pre ňe; lebo si jích luďja robja, dobúdajú a zasluhujú. Slovák, Ňemec, je v Uhrjeh tak slobodní alebo tak poddaní; tak Pán, mešťan, sedljak, akoli aj Maďar; ba v istom ohledu aj lepšje, lebo Ňemec a Slovák nastavau mjest, s jejích slobodami a právami, s jejích kolko tolko porjadňejším životom, ako je život samí zemjanskí z jednej a sedljacki z druhej strani, jakí ho dosjal na pospol Maďari vedú. A či za tje práva a slobodi, za tje porjadki krajinskje Slovák ňeviljevau krú, ňedávau živuot svoj tak ako Maďar? ak ňje vjacej ešte.

Lebo v čas Tureckjeho ňešteslja či sa ňepratalo zemjanstvo maďarskuo do mjest ňemeckích a slovenských, do Tatránskich tíchtu našich dolín? či ňevíchádzau s ňim potom Slovák na víboj proti Ľurkom? ba istuo že tak. A keď sa to všetko z historie vlasli našej povází; teda sa najde to, že potlačovaŇja jednej lebo druhej národnosti v Uhrjech, je velikí hrjech: to je opravdoví „*hrjech na Uhrjech*“, ako naši Slováci hovorja. Čo sa ale toho druhjeho dotíka, jestliže národnost len na zákoŇne, právach a porjadjach krajinskích záleží, a Ňje na ľudach rozličních národností v krajiŇne, teda mi Slováci bi sme dobrím právom mohli povedať, že Maďari musja sa Slovákmi stať. A síce preto, lebo je preukjazaná vec, že tjeto istje zákoni, práva, ústavi v Uhorskej krajiŇne sú původŇne *staroslovenskje*. Veľ nám to mená oznamujú, k pr. meno *kráľ* je slovenskuo meno, trebars ho aj Maďar povje *király*; *Nádor*, *Nádorišpán* je slovenskuo meno a znamená tolko ako NadvorŇník, t. j. pán na královskom dvore, po královi prujší; meno *Vármeda* to jest Stolica je slovenskuo, a značí tolko, ako *boro-* alebo *voro-medzja* t. j. kraj okolo boru alebo voru, hradu, zámku. Veľ *prjevora*, *vora*, značí aj teraz u Slovákov tolko ako ohrada. Ďalej *Špán*, hlavní Išpán, Viceišpán, je úrad staroslovenských pánov, a znamená tolko čo Pán. *Szolga-bíró*, služnodvorský či tak či tak to povjeme, slovenskje-ho důstojŇnika menujeme. Lebo *szolga* je iste slovenskuo *sluha* a *bíró* je staroslovenskuo *bír* alebo *bojar* t. j. pán, vladaťel, ako dosjal Rusi svojích pánov menujú. Ba Maďar bez Slováka aŇi slova *szabad* t. j. *slobodní bíľ*, Ňebou bi sa naučiu; lebo v porjadju obćjanskom to bolo od jakžíva, že jedni mali povinnost slobodi, druhí povinnost slůžebnosťi, čo vlasťne na jedno vichodí. Len suroví, obćjanski Ňespojení národ Ňemá slovo pre sluhu ale ho Ňemá aŇi pre slobodu. — Takjeto reči a důvodi Ňevelmi

síce sa budú páčiť Maďarom a tým meňej naším slovenským Pomaďarencom: ale darmo je, proti jejích veľkej nepravde mi sa veľkou pravdou našou brániť musíme. Añi to Slováč nikdi žiadať nebude, aby jeho národnosť druhje národi nevoľki prijali: lebo kdo bude chcjeť, sam príde, a kdo nechce; tomu našu reč a národnosť našu vtíkať bi veľiká neočatnosť bola. Nech si budú Maďari ten najnárodnejší národ, to bude len zisk i pre nich aj pre človečenstvo. Ale žiadnemu injemu národu a najmeňej Slovenskemu, nám Slovákom, Chorvátom, Srbom a Rusinom národnosť svoju nech nenatískajú. Lebo mi sme v krajiñe tejto a vľasťi *starší braťja* jejich, *tót bátya*, jako sami Maďari nás volajú, robíme a gazdujeme na jedno *ñedjelno hospodárstvo krajinskuo*, tak akoli aj oñi, ak ñje ešje lepšje.

c) Na dñvod ten, že musíme prijať maďarskú národnosť preto, „lebo vraj z uhorskej zemi máme pokrm, odev a nápoj“ — na tento dñvod odpovedať añi je ñje hodno. Lebo to je tolko, ako po Ezauskí za trochu šušovice prvorodenstvo alebo kupovať alebo predávať. To je len hanba, ktorej sa dopúšťa len takí človek, čo ďalej od úst a od nosa ñehľadí. A kdože v uhorskej krajiñe za Ľemca, za Slováka robí? či asnaď Maďar? Ej! čida! veľ práve za Maďara narobí sa dost i Ľemec i Slováč. Kdože vjacej obrábja maďarskje viñice, pole, lúki, keď ñje Slováč? kdože vjacej kope v hlbokích bañjach zlato, strjebro, železo, meď, ako Slováč? On si sám sebe a pre sebä je práca, tedi má aj sám zo sebä živnosť. A či snad v Oravských a Liptovských dedinách Maďari mesto Slovákov na švábke budú živoríť? Keď tam chcejú právo svojej národnosti platnuo mať, prečo že zo svojích úrod dolñozemských každoročne aspon polovicu Slovákom ñepošlú? Tak bi už skorej ñječo bolo, kebi Maďari Slovákov ako ñejakú čeljadku svoju krmili a ži-

vili; lebo tak bi sa stalo že, „či chlieb jem, toho nuotu spjevam.“ Ale tak ako je teraz (a sotva kedi bude inakšje) Slovák sa vo svojích hornatích krajach lepšje často má, ako Maďar vo svojích rovinatích, úrodních. Kdo že si tu čo muože osobuvať? takí dúvod mi — veru snadno poctívím smjechom vistrelíme.

d) A koňečne, čo nám hovorja, že to Vláda Jeho Jasnosťská chce, abi sa Slováci alebo aj Nemci pomaďarčili, na to odpovjedame, že je to smješna nepravda a potupná lež. Lebo Vláda nič inšje nechce, len to, čo Uhorskí Páni na vjacej dietach žjadali, abi sa zákoni a porjadki v krajiňe Uhorskej maďarskou rečou vjedli. Kebi títo Páni na tých dietach to boli žjadali, abi zákonnje porjadki tjeto nje len maďarskí ale aj slovenskí, chorvátski, oláski, rusínski, nemeckí prisluhovanje boli, iste bi Milosť Jeho Jasnosti Kráľa Uhorskjeho a Císara Rakúskeho bola i to vďačne naším privolila. Lebo Vláda je všetkých národov v jednej krajiňe žijúcích matka; macošť nechce so žjadtím, preto že každí čím je národnejší, tím je ona sama slávnejšja a mocnejšja. Vjeťe čo Vláda chce? povjeme Vám: *Vláda chce to, abi každý národ bou svoj, ale pre všeobecnú vlasť; abi žjaden národ neleňošiu, ale duchovnje i telesnje sili viviňuvau, a na svetlo slávi vlastenskej vinášau; chce abi každý nječo vo svojom vlastňom košíku na dar jednomocenskej láske kráľovskej priňjesou, abi na jej koruňe nejagala sa len jedna perla, nejagau sa len jeden diamant velikí, ale sa aj druhje menšje pekňe ligotali.* A koňečne, ešte sa jích aj to spítame, či vedja čo je Rakúska Vláda? Lebo aňi to nemusja vedjeť, keď jej úmisli odnárodneňja njeakjeho pripisujú. Povjeme im čo je Rakúska Vláda domu Habsburgsko-Lottarinskjeho. Abi sťe vedeli, to je Vláda, ktorej meno je **Vladársko Náboženstvo**, pre ktoruo nikdi nedopusťí, abi pod jej berlou, jeden národ

druhjemu smeu krivdu robiť, práve preto, že Rakúski Dom panujúci za vjacej sto rokov svoju náboženskú presvedčenosť si brániu, vedľa ktorej presvedčenosti si on každý národ, nje za *podmaňení*, ale pod jeho moc *od Boha daní* považuje. Keď sme sa mi Slováci boli roku 1842 vo Viedni na Maďarov žalovať; to nám prujší minister štátni Jeho Osvietenosť kňeža *Metternich* do prosta vuolu Jeho Jasnostenskej Vládi vislovíu, k Dústojnjemu Pánu *Jozeffmu* hovorjac: „*Každí národ v Uhorskej krajiňe nech sa na ceste zákona a spravedlivosti vzdeláva, vo svojej národnej reči všemožne vivíňuje; Vláda Najvyšša mu v tom nje len žjadne prekážki klásť nebude, ale ho vo všetkom napomuože.*“ Čože nám Slovákovi treba vjac? Nech sa kdo opováží z nepřateľov našich na nás naskacovať, povjeme mu „coki kuľa! ti sa drží na svojom rjadku, v porjadku, lebo si tak poddaní Jasnosti akoli aj mi.“ Nech nám kdo probuje právo a povinnosť národnosti slovenskej odopjerať, povjeme mu, že je podobní človeku bláznovi, čo chceu slnce ľadom v zime rajbať, abi v lete nepřálilo.

7) Añi nech nám to nihko nehovorí, že keď v Uhrjeh maďarská reč aj z privolenja Najvyššej Vládi najvetšje právo krajinskuo dostala, že keď vedľa zákona vo višších a nižších školách panovať bude, že nám Slovákovi národnosti hodina už odbila. To je nje pravda; lebo keď sa Slovák maďarskí naučí, či z toho nasleduje, že sa odslovenčiť musí? — Práve nje; čím vjacej reči bude znať, tím lepšje si bude aj svoju vlastnú muocť vzdelávať, lebo bude v stave z pokladu každej reči pre svoju národnosť nječo viňjesť. Predtím naši Páni v Stolicjach a na dietach hovorjevali latinskí: a či preto latinskú národnosť mali? Muožu teraz Páni Slovenských Stolic všade Maďarskí hovoriť; preto ích sami Maďari, veru tak

ako dosjal len Tótmí t. j. Slovákmi menovať budú. A naši Šefrańici, Pláteníci, Cipkári, Olejkári, mnohí aj peť, šesť rečí hovoria, a radi sa že to muožu: ale či za to sa už za Slovákov ňemajú? Spítajte sa ích, uvidíte čo Vám povedja. Veť čo národ, to reč; a čo vjacej rečí hovorí človek, za vjacej národov aj plaťí. Preto k pr. Slováci naši vjavja na takjeho Slováka, čo dobre ňemeckí hovorí, že je vjavj *dobrí Nemec*; na toho, kdo uhorskí dobre hovorí, že je *dobrí Maďar*. Ale isto tak i Maďari hovoria na svojho rodáka, čo dobre Slovenskí hovorí, že je vjavj „jó Tót“ t. j. *dobrí Slovák*. A či preto Slovák alebo Maďar svoju národnosť utraťiu? naskrze ňje; ešte sa vätšmí znárodníu. Čo nám tolko tedi máte naťiskať tú Maďarčinu? mi si ju sami vezmeme, a predca s ňou i pri ňej, dokjal Tatri stoja, len Slováci a to práve ešte národnejší, slovenskejší Slováci zosaňeme. Uvideu bi rozumní Slovák, či ho stvorila maďarská reč, abi sa pre ňu samjeho sebä, svojej vlastnej národnej reči, svojej i pritomnosťi i budúcnosťi odrjecť museu. To bi bou ňečin, za ktoríbi sa ňje len Slováci, ale sami Maďari hanbiť museli. Lebo z takích pristačov maďarsko-slovenských je veru nič; ubehljemu psovi ňeveríme; a kdo doma je ňeverní, akíže buďe v cudziňe?

8) A potom národnosť Slovenská je pre Slováka ďaleko duostojnejšja, ako maďarská. To je síce pravda, že každý najvätšú česť má vo svojom vlastnom dobrom a sám v sebe, keď je hodní. Z hvizdáka jadro ňevíňeš, a prázdni klas čo ako bi hore sa napína, predca je len lichá slama. Keď sa maďarská národnosť sama v sebe a v človečenstve zvelebí, každý si ju vážiť musí. Lebo jednotlivjeho človeka si vážime, čím že vjacej národ, keď má množstvo hodných jednotlivcov? Ale tu plaťí práve, že čo vjav to lepšje. Slovenská národnosť trebas i v roz-

ličných vlastach, je predca jedneho národu Slavjanskeho národnosť; a kto povje, že je Slovák, ten visloviu nerozlučnú spoločnosť celjeho Slavjanstva, nech bi to ňje v pjaťich, v šjesťich krajinách, ale trebars v padesjaťich bývalo. Čo Pán Boh jednou rečou a národnosťou spojiu, to ľudja ňikdi žjadnimi zákonmi a krajinami nerozlúča. A v ohlede tomto Slavjanskí národ je už len dačo vjacej, ako Maďarskí, ňje preto asnaď, že ho je *šesnašť* raz tolko; ačpráve i to do váhi ide; ale preto, že Slavjanstvo vjacej už vikonalo za človečenstvo, vjacej aj vikonať malo, ale aj v skutku vjacej vikona. Lebo komu vjacej danuo, od toho bude aj vjacej požjadanuo. Teraz na sveťe kam džal, tím vätšje povinnosťi od Boha naloženje človečenstvo si poznáva; k veľkým povinnosťjam potrebuje veľkí národ; malí národík nech na svojom mešťe pekňe rúče stojí, medzi veľkje nech sa ošemetňe ňetisňe, lebo ho zadlávja. Už ja som sa to ňemohou dosť načudovať na mnohých našich Slovákov, ktorí s hlúpou pohrdou na svoj rod, Slovenskej svojej národnosťi sa odrjekajúc, Maďarom ňevjem kde bi sa vťisli; či ti vedja čo robja? — Ale tomu je najvjac ňevedomosť, ňeosveta, na príčiňe; veľ kdo kostola ňevideu i peci sa klaňja. Slováci naši sa nazdávajú, že mimo Pánov, ktorí sa národu svojho spustili, ňjet už nikde na sveťe Slovenskej slávi a moci. Preto ím každá mišljenka a každuo slovo národnosťi len v nížinách zemských sa popečkuje. To je zle; jednak že sa pri tom na slávu človečenstva, i v chatrnosťi dústojnjeho, zabúda, jednak, že i dávna i terajšja sláva svojego vlastnjeho národu jím z očí mizňe. Ale máme úfnosť pevnú, že keď sa do kola osveti dáme, slávňejšími a lepšími ako dosjal, sami v sebe sa najdeme. A potom bi ja uvideu, čobi Slováka od Slovenstva a Slavjanstva odvjesť mohlo!

9) Najdeme i to potom, že mi Slováci v našej slovenskej národnosti máme istú *Slavjanskú národnosť*, ktorá je *národnosť svetová* t. j. veľiká a zvláštna faktorka v Europejskom človečenstve; keď na proti tomu Maďarská národnosť ostať na večnje veki len *domácou*, podružnou, troškárskou národnosťou. Abi ma nikdo zle nerozumeu, to visvetľujem takto: Do teraz na svete najvjac poslúžili človečenstvu pokoleňja národov romanských a germanských; ale služba táto ako sa na nich nepočala, tak sa ani nedokoná: musí do nej vstúpiť i ten tretí národ, ktorí je podľa tých dvúch pokoleňí v Európe hlavný a najväčší; lebo veľ ho len tolkým nedau Pán Boh na svet nadarmo, ten Pán Boh, ktorí ani muchi nadarmo nedáva, čím že meňej Vás o ľudja malej vjeri! Práve teda že aj Slavjanskí národ v Európe má velikuo určenia, k tomuto kráčať musí; jinačej bi ho vuofa božja bola už Tatárom, Mongolom a Ľurkom zničič dala. Ale je tu; rozšírení po kraji zeme tejto, tak ďaleko široko, že nad ním slnce nežapadá. Musí tedi aj velikú službu konať Bohu a človečenstvu. Kdokolvek je sinom jeho, lebo rodom, lebo snárodneňím, kdekolvek je, v ktorej-kolvek vlasti a obci; všade je ten človek a národ Slavjanskí; všade má povinnosť i svojej vlasti i krajini, ale má i povinnosť človečenskú t. j. Slavjanskú. *Lebo tu a teraz je čas povinnosťi človečensko - slavjanskej*. Ktorí Slavjan tento čas nepoznáva, alebo uznať nechce, toho dobrí Boží Duch ešte nenavšľiviu, neosvjetiu. Ale kdo to vje a vedomím života skutkom tam smeruje, ten ani kroka neurobí, abi ho v obsahu svetovej národnosti slavjanskej neurobiu. Lebo ačpráve jedenkaždí človek, keď je Bohoľudský človek, do prosta sa k jednemu tomu národu človečenskjemu pričítať muože a má; tím vjacej keď to s vätším národom svojím robiť muože, duostojne ku človečenstvu sa ponáša. Keď je istuo, že človek len

v nádobe svojej národnosti dar človečenstva najpríhodnejšie prijíma: či je teda ňje prirodzenuo, že do väčšej nádobi aj vjacej sa zmestí?

10) Añi ňepočúvajme národných našich odporňikov daromnje reči, keď stvárajú na nás, že mi Slováci *slavjanstvoujúc*, t. j. národnosťou našou k celjemu Slavjanstvu sa pričitujúc, *Všesláviu* ako našu si velebjac, Boh vje akjeho hrjechu vlastenskjeho sa dopúšťame. To sa reči prevrácenjeho rozumu a zlostnjeho srdca, lebo to je tolko, ako kebi nám za hrjech pokladali, že sa k človečenstvu počitujeme, že za kraj nášho spoločnjeho bidleňja človečenskjeho, zvlášte Európu vistavujeme. Kdo povje že je človek, visloví si aj hñeď istuo položenja domáce vlasti a krajíni tej v ktorej býva, añi že ňenasleduje z toho, abi k pr. tím lebo druhím krajanom chceu biť. Veľ človečenstvo je všade, kdekolvek je ono, kdekolvek je um, vuola, čin človečenský. Tak i ten kdo povje, že je Slavjan, visloví si hñeď i to, že je človek národu, ktorí je v rozličných obcach a vlastach predca len ten jeden. Lebo, čo národ to človek, a čo človek to národ. Ako pre človečenstvo je dobre v rozličných obcach a krajinách žiť; lebo v každej vlasti ako vo svojom dome muože biť ňjeco pre všetko; tak i pre Slavjanskí národ dobre je v rozličných vlastach a obcach s druhími národi ľudskí nažívať. Lebo v každej vlasti muože a má biť ňjeco pre celuo Slavjanstvo a tak iste buďe i pre celuo človečenstvo. Slavjanstvo len na človečenstve stojí. Slavjan kdekolvek je či pod Ruskou, či pod Rakúskou, či pod Pruskou berlou, či pod Uhorskou korunou, všade a všahdi všetkú spravedlnosť ľudskú naplňí; lebo práve len tak je hoďen Slavjanstva, jehož meno je *služba Bohu a ľuďom*. Aspon veru Slavjanskí národovec v Uhrjeh živu si povedomí, že každý človek, každjeho

kmena slovenskjego je najbliži jeho brat národňí, muo-
že biť tak víborní vlasteňec Uhorskí akoli aj Maďar, ak
ňje ešte lepši; jednak preto, že čokolvek je v Uhorskej
právo, zákon, úrad a hodnosť, je z väčšej častki púvo-
dom Slavjansko, ktoruo si už práve pre svoj národňí cit
vážiť a milovať musí; jednak ale aj preto, že čobi aj tak
ňebolo, teda dobre cíti, že spuosob tento, krajanskjego
života v Uhrjeh, je s jeho životom spojení, teda naj-
lakši, najsúcejši na to, abi v ňom pre svoju slavjansku
t. j. človečenskú národnosť so všetkým nažívau. To bi
bola hanba a znak velikej ňezpuosobnosti, akú ináčej
Slavjanskemu rodu ňikdo ňepripísuje, kebi národovec
slavjanskí ňeveďeu i v rozličných obcach národňú jednotu
slavjanskú si zvelebiť. Veľ sa to práve inakšje ukjazalo,
lebo či ňevjeľe, že Čech je Čech, a predca čo vikonau
na svojej postaťi do teraz za osvetu Slavjanstva? Poljak
je v trich rozličných obcach, a predca v hľubínach bolesti
svojej slovom i skutkom zmeruje len k Slavjanstvu; Chor-
vát je Chorvát, ktorí za ústavu Uhorskou menuvanú, za
korunu Uhorskou čtenú inakšje ešte umjerau, ako Maďar,
aj teraz mocňejšje sa jej drží, ako Maďar, lebo na več-
nje vekí drží s kráľom, bez ňeho Uhorská Constitutia je
velikuo ňič; a predca živím vedomím a radostným citom,
visokím hlasom svojej hrdínskej duše k jednjemu Sla-
vjanstvu sa ňesje. A Srbin? oj takže! Smutnje ostatki
velikjego kmena Slovenskjego v severňom Ňemecku po-
chovanjeho, Lužičaňja, v samom srdci slávneho Ňemec-
ka, zveličujú maličkosť svoju vrúcnou láskou Slavjanskou
na velikosť Slávie: a sú len dolní a horní Lužičaňja. Kdo-
olvek je sin veľkjego nášho národu v sláve i pohaňe,
na svetle verejnosti i v zábude súkromnosti všade musí
vjať Ducha cítiť, ktorí k človečenstvu teraz i *Slavjan-
stvom hovoríť začína*. Kdo ho ňečuje dňes, počuje ho
zajtra; kdo ho počúv a ňedbá, už je zabiti.

11) Añi ñech nás ñezráža to, že v Uhrjeh Sloven-
ská naša národnosť je ñje uznaná. Či chceme abi nás
ñjekdo iní uznau, keď samí sebä ešte ñeuznávame? Uz-
nañja našej národnosti, je v samích nás: lebo známosť
sebä samjeho je abeceda národnosti. Slovenská národ-
nosť je ñječo tak zvláštneho, že v Uhrjeh ñjeto pre ñu
ešte rámu, preto sa ešte añi vistaviť, añi poznať ñedala.

12) Añi ñech nás to ñehať, že reč Slovenská je ñje
krajinskí uznatá ale z višších krajov obějanskeho života
vihostená. Ñech ona len doma v súkromí na srdci živo-
ta virasťje a združje, potom ona buďe hodná svetla sve-
ta; a kebi prišla za mladí do velikjeho sveta, teda bi
ju tam ľudja márnomiselní nezkúšenú iba zvjedli a po-
škvrnili, tak ako sa to s maďarskou rečou stalo. Príde
i jej čas, že sa porjadne a počestne zosobaši s duchom
národnosti našej a z kresťanskjeho manželskoho svazku
počne a porodí *prvorodzenuo slovenskuo slovo*, ktoruo
buďe vjacej stáť, ako všetki kriki svetskí povišeních rečí.

V. Každí národ len spolki vol'ki ñječo vikonau — len tak muože i Slovák.

1) Terajší svet na tú velikú pravdu prišjeu, že len
spojením silami ñječo peknjeho a veľkoho na sveťe sa
vikonať dá. To je síce stará pravda tak, ako je starí
rozum na sveťe. Ale to s ľudmí biva tak, ako Pán Kri-
stus povedau, že viďjac ñevíďja a počujúc ñepočujú añi
ñerozumejú. To je základná právda náboženstva kresťan-
skjeho, ktorjeho znakom každí sa znamená, a predca
ho ñeznamená. Dosť je to zle; ale predca lepšie, keď
už aspon raz sa na takú pravdu dohútame. Áno tedi,
táto je terajšjeho pokoleñja i vislovená i uskutočnená
skúsenosť, že ñječo zvláštneho veľkoho na sveťe sa len

spolki vikonať dá. A o kom že bi to platilo väčší ako o národe, ktorí osvetu a vďelanosť národnú si založiť mjeň? Muožu v takom národe biť mnohí výborní jednotliví ľudia, ktorí celí svoj život, všetci svoje návky a dávky národu svojmu a jeho všeobecnejmu dobrému obetujú a posvecujú; a predca málo lebo nič nevikonavše, s trápňim citom zúfaňja do hrobu svojho vstupujú. Čo bolo na príčine? to, že lebo najšť nevedeli, lebo práve nemohli spôsob ten, ktorím sa dá to istuo vjacej hlavami mislieť, vjacej očami vidieť, vjacej rukami robiť. A bez toho každí akoli velikoduchí človek je svjeca, ktorá druhím svieľjac, sama shorí, a že sa z nej druhje nezapaľujú, sama len na mrákotu dohára. Sám sin Boží spolki spaseňja človečenstva vikonau; čože bis ti muo-hou ňespolki vikonať o sinu ľudskí malej moci! —

2) Keď čítame o tom, ako ľudia vo vzdelanej Európe žijú a konajú, teda pri každom väčšom skutku pre dobro človečenstva ten lebo ten spolok stáť a puosobiť slíchame k pr. ňjekolko ľudí povje, že treba reč národnú vzdeľať; hñeď sa ích najđe vjacej, ktorí sú tjež tej misli a povedja: „Vi jedňi píšte knihi, mi druhí na to Vám dáme peňjaže, Vi treťi sbjerajte túto reč zo života pospolitjeho atď.“ Zasa ňjektorí povedja: „tlačeňja knih mnoho stojí a ľudia nášho národu, ktorjemu chceme dobre poslužiť, ňje sa v stave drahe knihi kupovať: Čo urobíme? Ako si spomuožeme? Pridáme babku k babce, budú kapce aj nohavice! Sreče sa nás ňjekolko takích, ktorí máme k tomu i spôsob i vuolu, a dáme na to každí jistú summu z ktorej interessov sa dajú knižki tlačíť, a lebo darmo rozdávať, alebo za malí peňjaz predávať atď.“ Z tadjal potom povstávajú *Akademie*, *společnosti nauk*, *maľice* ako k p. Srbská v Pešti, Ilirská v Záhrabe, Česká v Prahe, ktorje v národu našom už

mnoho dobrjeho vikonali. Ba v terajšom sveťe, toto vnu-
 knutja spoljikonaŋja vsťahuje sa i na takje povinnosti,
 ktorje každy jeden človek, sám pre sebä i o sebe viko-
 nať má i muože, k pr. Voňahdi v jednom velikom meste
 vislovili to ňjektori mladí ľudja, že je to hrúza, jako v
 tom meste mládež sa zňemravňila, že iba samje fraje,
 hri v karti, pijaťiki dušemornje provodzuje! Čo sa ňe-
 stalo! Srjekli sa o to najprú medzi sebou dvaja mladíci,
 zavjazali sa spoločne k mravnosti, ponukli aj druhích, a
 za krátky čas ich stalo na tisícice do tohoto spolku, kto-
 rí na všetki strani i sám pre sebä i pre jiních, a nado
 všetko pre slávu Božskjeho človečenstva víborne puoso-
 biu. Alebo k pr. milostinu dávať, je každjeho človeka
 povinnosť. Ale kde je mnoho chudíni a žobrače, teda
 tam sa stáva často, že takuo milostínárstvo chudobních
 ľudí ešte len vätšmi pokazí. Akože sa tu dá pomuočť?
 ňje inakšje ako spolki. Srjekli sa ňjektori možnejší a
 lepši ľudja, povedali si: treba nám siroťince, chudobince,
 vdovínce, musíme chudobu rozumne opatriť; každý z nás
 teda zavjaže sa každoročne istú summu platiť, z tých
 peňazí kupíme lebo vistavíme domi pre chudobu; ktorí
 budú muočť robiť, dáme jim robotu, ktorí ňje, tých opa-
 tríme. Stalo sa; a hľa! ňjejedna sirota, sama ako prst
 bivšja, višla z tých ústavov do sveta náležite vistrojená;
 ňjejedna vdova a ňjejedna kalika s hlbokím citom vďač-
 nosti bola na pút smrti, ktorím všeci ideme, pripravená.
 Zasa k pr. povinnosť je každjeho človeka každý nápoj
 mjerne užívať, lebo ňjemjernosť je hrjech, ktorí človeka
 zhoväduje. Dosť sa proti tomu vo školách, v kostolách
 nakázalo, navistrihalo; a kde nič tu nič prospechu. Skú-
 mali mnohí, že čo je za príčina tohoto hroznjeho ví-
 stupku, a našli to, že stržeň tohoto vředu na vikúpenom
 živote ľudskom, je zvlášťe užívaňja nápoja pálenki; na-
 šli to, že pálenku piť, a opilcom biť musjeť, je jedno.

Čo sa nestalo? Našli sa dvaja, traja, ktorí na Boha svojho a na slávu jeho i česť svoju sa zavjazali, že nikdy žiadnej pálenki užívať nebudú. A hla k tomu spolku prináležia teraz milióni ľudí vo všetkých národach Europejských; a tá svetských hrjehov ohava, opilstvo, tá stolhová saňa už má len niekoľko hláv nežoťatích. Akuo požehnaňa zo spolku tohoto už na ľudí pošlo! kolko duší je z bjedneho hnusníctva vitrhnutuo!

3) Mnohým vecjam aňi nerozumejú ľudja, trebas ako sa ím i potrebnje aj užitočnje; dokjal sa u nich vo spolku nestvorja, nežosobňa. Kolko mišljenok, kolko náúk, vístrah, napomínok víborních, čobi z ľudí aňjelov šťastních urobili, potuluje sa sem tam nadarmo po medzi svet, chodí na ulicjach vikrikujúc, do domou na dvere klopajúc, do krčjem hrozjac a kivätujúc, po trhách a ríngoch hlásnikujúc; a predca dlho predlho všetko na darmo, nič do srdca nevezme. Tej najjasnejšej, najužitočnejšej pravde tak sa vodí na svele ako pánu Kristovi, nemá kdebi hlavu skloňila. Aňi veru nebude mať, dokjal ju ľudja neprijmu, nje len do hospodi, lebo to je málo; ale do domu svojho ako Kráľovnú a Paňú. A to sa všahdi stáva, kedikolvek sa dvaja lebo traja na nječo zavjazu, a tak spolok založja. Tam si je potom človek so svojou večnou pravdou doma. A tento spuoseb spolkuvaňa a spolikonaňa visvetľuje nám to velikuo slovo, ktoruo čítame v Evanjelium u Mat. 8. v. 19. a 20: „Akbi sa dvaja z Vás srjekli na zemi o všakovú vec, za ktorúbi kolvek prosili, staňe sa ím od otca muojho nebeskjeho. Lebo kdekolvek sa spolčja dvaja lebo traja v mojom meňe, ja som medzi nimi.“ Ľudja sa tedi muožu na všetko dobrouo srject a spolčič, čokolvek má vňišť do života, do skutočnosti. Lebo nad nami ľudmi tolko právd sa na ňebi osveti a vzdelanosti ligoce, kolko hvjezd na

tejto oblohe: ruka k ruce, k sebe sebä, vuodor postaví do neba. — Ba za to mám, že toto hnulja spolkovnosti, ktoruo teraz europejským človečenstvom hiba, má tolkuo zasľubeňja budúcnosti, že ňedhlím prjebekom času, na svele v každom stave a rađe všetko sa spolkami buđe konať a robiť, že *bude čo človek, to spolok*; počínajúc od toho, ktorí menujeme *domom*, prestávajúc na tom po ktorom túžime, spolku *vítězjacej Cirkvi Kristovej*. Lebo to je Alfá i Omega všetkých spolkov.

4) A dobrí je to duch, tento duch spolitbi. On dáva povinnovatjemu životu ľudskjemu istú námeru, vedľa ktorej človek svoje konaňja, snadno dobre zarjaďíť muože. Lebo v živoťe ľudskom je to na pospol ustavičná roztraŕenosť a roztržitosť; takto ňevedja ľudja čo jako majú robiť, trebas bi vďačne i ňječo konali. Stáva sa to tak ako s tím somárom, čo medzi dvoma kopami sena zahinuv, preto že sa ňemohou rozhútať, z ktorej kopi či z lavej či z pravej má začjať. Veľ naozaj mnohých ľudí živuot, medzi kopami povinnosti a dobrjeho štesťja, od samej ňerozhútanosti a ňeodhodlanosti hiňje. Od toho sú spolki, ktorje keď do života vstúpä, rozljatí obsah dobrej vuofe ľudskej v jednu mnoho-úrovňú živú ducha podobizeň sljevajú. Ňejeden človek bi na dobrje mišljenki a skutki ňebou prišjeu, kebi ho zvláštní jeden lebo druhí spolok na to, lebo na to bou ňeupomenuv a ňezavjazau. A potom dobrje spolki dodávajú *človeku dšojnost radostnjeho sebevedomja*; pozdvihujú živuot jeho z ňízkości a z ňeznatnosti a pretvorujú jeho sebevoľu na vážnu *spoluvoľu*. Lebo tak je to, ako písmo hovorí, tvár vo vođe, človek v človeku sa vidí. Vo spolku jednemu z druhjeho pribíva; každý sa druhím zmáha a rastje; jeden druhjeho sa uživa; jaká uživa je i teľu i duču veľmi prospešná.

5) Keď Vás tedi budú dobrí ľudia do spolku dobrejho povolávať, nehovorte „čo nás do toho, mi sami so sebou máme dosť roboti.“ Lebo *človeku všetko je do človeka*; aj sám so sebou najlepšie s pomocou druhých urobí. Nespolní živuot sám seba len žuje a trávi; pri tých najväčších darjoch nič nemá, preto že s druhými mať nevje, nechce. Každí spolok je mravná osoba, kdo sa doňho dáva, ten sa mravňou osobou stáva. Keď Vás požjadajú dobrí a statoční ľudia o to, bi ste do toho lebo do toho spolku vstúpili, každoročne pre jeho cjele a potrebi ňječo málo zo svojho imaňja obetovali; nehovorte čo nás do toho, mi máme sami svoje potrebi, len bi sme mi mali sami pre seba. Veľ kde ňjet nič, tam aňi smrť nič neberje: ale kde jest ňječo, či meňej či vjacej, tam isťe najlepšie máme pre seba vtedi všetko, keď máme i pre druhých ňječo. Kdo nemá pre druhjeho nič, ten nemá aňi pre seba; preto že sám všetko lebo márne zučinovať, lebo skúpe honobiť musí; obako ňikdi z Rinskjeho grajcjar nežvíši; ale aňi celím Rinskím nič ňevikoná. Kebi to ľudia len nežabúdali, že k pr. zámok Oravský je ozornuo staväňja, a predca každá skalka v jeho múrach, v rukách ľudských sa dva tri razi obrátiť musela. T.j. tisíc ľudí keď po groši složja, majú spolu päťdesjať rinských; každý ích má za svoj groš, a keď ňimí spolok vikoná ňječo, isťe vjacej vikoná, ako jedním grošom. Preto ľjež nehovorte, keď Vás budú ľudia do spolku povolávať, že Vi muožete len veľmi málo dať, preto že radšej ňedať nič; lebo nič a to, je vraj, všetko jedno. To je ňje pravda; od grajcjara sa počínajú tisíce: tak si misli, že bez tvojho groša, grajcjara, ktorí ti do spolku dáš, žjadních tisíc Rinských bi nebolo. A tak nehovorte, keď Vás budeme povolávať do spolku Tatrína, do spolku Slovenskjeho, dobre kníhi pre osvetu a vzdelanosť národňú vidávať chcejúceho, do tohoto

spolku, ktorí chce schnopnje duše z chudobi a zžetnatnosli prachu na svetlo života mnohým užitočného vivádzati, nehovorte, prosím, že Vi na to len málo muožete dať; dajte len vedľa možnosti, čo to bude, už bude; lepšie ňječo ako nič. Práve preto že Vi dáte málo, dostanú mnohí mnoho; práve preto keď takú knížku, čobi ste aj dvacjatník za ňu dali, dostaňte lebo za desjatník lebo za päťák, to sa pre Váš groš a grajciar, ktorí ste dali, stať mohlo. Porcie a dávki su aspon u nás dosť malá časťka meňja nášho, a predca zdržujú krajinu; čobi o mnoho menšie dávki menšie spolki, ako je krajina, zdržovať nemohli? Teda do spolku, do spolku milí rodáci naši; spolki volki pre národ náš mnoho vikonáme.

6) Ale hovorím aj volki; áno volki: lebo nevoľki nič nepuojde, a čobi aj šlo, tisnúť ho len budú; keď ho prestanú, zasa zastaňe. Dobrá vuola, dobrouo srdce je prameň každjeho hnuľja v živoťe. *Sláva na visoslach Bohu a na zemi pokoj ľudom dobrej vuole*; ak tím spěvom neprivitame Boha medzi nami, teda ňikdi slávi, ňikdi pokoja na sveťe ňebude. *Dobrá vuola je praví Buoh a praví človek*: bez ňej toho ňeznáme, tohoto, trebasbi ho ako mnoho bolo na sveťe, predca ho ňjet. Buď si obec menom, zákonmí, ústavami, historiou aká chce: bez dobrej vuole občanov jej predca ňjet. Buď si zákonov a porjadkov v krajiňe tých najvíbornejších kolko chce: bez dobrej vuole krajanov, tak je ako bi jích ňebolo. *Ľudskí hrjech je vjacej ňedobrovola ako zlovola*: lebo zluo ňikdo ňechce, iba džabol a ten sa ešte dosjal človekom ňestau; dobrouo človek na pospol zná, len si ho ňje každí volí: ale kdo si ho volí ten sa tak sinom božím stáva, jako sin boží sa človekom stau, preto že Boh samá je dobrotu. — *Volki volki, všetko spolki, od domu do ňeba; kde žijeme z dobrej vuole, jak na*

zemi z chleba! — Ako sa to aj práve ľudia dotazujú na to nebo, na to všeobecnuo sľesťja, na ten pokoj, a tú blahoslavu života! Keby to len už bolo tu čím skorej 'to dobrovisko, to blahovisko! Ale kde nič, tu nič. Modlite sa ako na nebi tak i na zemi? Pravda: ale dokiaľ modlitba vuofou a skutkom nebude, muožete mať všade na porúdzi Jákobov rebrík; aňi na prvú stupku nevikročíte. Každí vraj čas v ľudskom pokoleňi mau svojho ducha. Ešte len vraj v predešlom stoleťi inší bou duch času, ako je teraz v tomto, a to je veru nedávno: lebo hľa kolko ľudí medzi nami stojí horekoncom, čo svoje korene v predešlom stoleťi ešte pusťili; či bi tí jinakším duchom boli rástli? možno; preto aj listi jejích přchnuť začínajú. A čože sme mi lepši od nich? Nič, ak nemáme lepšú vuofu, to čo oňi za dobrouo uznávali, vikonať; o mnoho sme lepši, ak sme to vikonali, čo oňi len znali, ale nevikonali. *Teda duch času tohoto je zosobneňja sa dobrej vuofe v dobrom skutku.* Stalo sa ľjež, že za on-ních časov išli ľudja *sveti hladať* a našli. Keď teraz sami v sebe dobrú vuofu neviňdeme hladať; straťime celí najdení svet. Lebo čože je človeku z celjeho najdenjeho sveta, keď sa sám v sebe vo svojej dobrej vuofi nenašjeu? Za celí svet sám sebä nevimeňi, povedau Kristus Pán. Stalo sa ľjež, že národi šli *dobívať Kristov hrob* z rúk pohanských; a dobudli ho, ale nežachráňili; lebo ľudská nevoľa je hrob Kristov: v dobrej vuofi on sa vždicki ohlasuje: „ja som ten čo som, a som čo chcem, preto že chcem tak ako Otec.“ To je dobrá vuofa, vuofa božská a ľudská; tak sa prave žije i prave koná, tak sa všetko vikoná.

VI. Slovenská spolkovnosť.

1) Život spolkoví je živá slovenská radosť. Lebo ten živol človečenstva, ktorí sa menuje zličními krásohlasmi

lásky, láboš, milosť pretíka celú slovenskú podstatu. To Sloven sám o sebe najlepšie pozná, keď sa ku druhým národom prirovná. Ale kvet laskavosti tejto dosjal nikde inde ňeschoďiu, len v domácnosti. Preto aj Slovák nikde na svede ňepoznať, iba v dome. Všetki jeho radosti a žjale, deje a pripadnosti, spevi a povesti sa napospol na domáci živuot vsťahujú. On v dedínskej lebo mestickej svojej Obci je ňje celkom svoj, ten spolník, ten sjednoteňec; čímže meňej v krajinskej Obci. On je doma len ešte doma. Kdobi povedau, že je to nič ešte, ten bi sa míliu. Slovák je tu tak veľkí vo svojom malom, ako druhje národu vo svojom veľkom: a to je predca len tjež ňemalá zásluha. Domácnosťou svojou, svojím ňepremožením živlom rođinárstvja, svojou držobnou láskou otcínsko-deťinskou, svojím *maľislavenstvom* dosjal premáhau svet. V tom si on bou dosjal sám svet a živuot. Prizrile sa mu Vi mudráci svetskí, do jeho domu, abi ste sa presvedčili, čo je bohatstvo ľudskjeho srdca: a ňemislite si, že keď ňebíva na pospol v úhľadních domjeh, ako ľudja iních národov, že v chalupníctve jeho, čo hľadať ňemáte. Kdo vje doma dobre biť,—ten bude aj inde vedjet: lebo Slovák si povedá už po predku, že všade dobre, doma najlepšie.

2) Medzi tím akokolvek, povedať sa musí, že takí živuot je pekni síce počjatok života spolkiľudskjeho — ale všahdi len počjatok, dokjal sa k obecnjemu spolkuvaňjú a spolkikonaňju ňerozsíri, ňepovíši. Pravda, že všetka spolitba na svede musí k tomu smerovať, abi nám všetkým doma dobre bolo; lebo kdo bude rád v dome hrobňom, keď ňjet radosti v predhrobňom? Ale iste rozumnjeho človeka domácnosť ňemá biť len *čiro spoločnuo bitovisko*, lebo to majú i ňeroroznaje živochi; má biť ona *spoločná, občjanska, národňja i človečenská do-*

maslava. To sa inakšje ale nestaže, len tak, jestli domáčnik slovom, skutkom v Obci a národe svojom sa udomáčni; to sa staže zlášje v duchu spolkovnosti, ktorí svetom a vzdelaním jeho človečstvom teraz híba.

3) Kdo sa dobre vraj skriu, ten dobre žiu: (qui bene latuit bene vixit) hovorjevali už ľudja starí. Pravda: ale ten len, čo sa preukjazať nemuože, nechce, musí sa okúňať a skrívať: kdo sa dobre preukjazau, ten nječo na svele dokjazau. Preto na svetlo spolkovnjeho verejnjeho života, z kuťic a surďikov domácich vínst má každí, ktorí má svedomja ľudskosťi a žije v tom lebo v tom národe. A takích nás je predca najvjac. Neide tu o to, abi človek pre živuot spolkovní občjanski lebo národňi, svoj domáci opúšťau; a naprapoli verejnosťi ustavične sa premávau. Ale ide o to, abi na pospol každí, akím takím činom ku spolkovnjemu životu a jeho konaňu v obci, v národe náležau. Keď nemuožeš do spolku inšje dať, daj dobrouo slovo zaň — i to stojí. Aspon isťe muožeš vedjeť o sebe, že ťa dohrí duch spolkovnosti ľudske a národnej navštíviu a posveťiu. Buďe ťa isťe k dobrjemu všahdi ponúkať.

4) Nje je to dávno, čo aj medzi Slovákmi probovali njektorí jednu lebo druhú povinnosť národňú spolki konať. Ale málo sa im podarilo. Prečo? lebo málo sa ích našlo takích, čo bi z tej útlukovej domácnosťi škrupini boli sa vikľovali; a keď sa aj našli, teda spolki jejích ako njeake nedonoštatá na prujšje díchnuťja hneď prestali. To je škoda preškoda! čobi sa lepším spusobom len od 50 rokov bolo pre národnosť Slovenskú vikonať dalo?! Pri tom aňi na to netreba zabudnúť, že Slovák práve pre túto zakrutenosť do sebe samjeho napospol je *terdohlaví zabohuvaňec*; alebo čo sám on hovori, *človek*

svojho Boha. Keď ho aj človek k ňječomu nakrjátne, teda potom chce všetko biť, všetko mať, všetko konať. Potom bi rád všetko na svoju osobu stoknúť, a svoju sebevuoličku všade prevjesť: a keď to ňeide, teda snadno sa odvráti aj na dobrom zhorší. Živá pravda, ktorá sa potvrdzuje ňje len na pospolitom človeku slovenskom, ale i na vzdelancach jeho, na jeho Pánoch a Predstaveních. To je síce vlastnosť taká, ktorá keď sa náležite rozumom uprace, uloží a zakľučká, ako dobrí démon a rarášik veľmi mnoho dobrjeho puosobiť muože, ale ktorá do teraz velikjeho ňečinstva príčinou medzi Slovákmi bola. Lebo vlastnosť tato je nič ňje inšjeho, ako veliká porcia ducha daru toho, ktorí učení ľudja volajú *talent*, alebo po slovenski *hrivna*, *hrinta*, t. j. hlava, misel a um, kde človek snadno príde na kraj veci, a ju tak rečeno sám sebou prevíši. Tomu nič inšje ňetreba len dať námeru istej velikosli, ktorá zvlášte v tom sa ukazuje, keď človek z visosli svojej misli vje a chce do nízkosti potrebi a života vstúpiť a sebä samjeho zaprjeť. Pri tom že sa doterajšje spolki slovenskje národňje na pospel porozpadúvali, bolo na príčiňe aj to, že Slovák ako velikí sám osobňivec, práve preto snadno aj druhím osobňivcom ustúpi; lebo klin klinom sa vibije. Bou tam i tam spolok slovenskí tu Banskí, tam Trnavskí, tu Pešťjanski, tam Prešporskí: a hľa oslablo to a pohinulo. A prečo? ej len preto, že sa ňjektorím ľudom na to šemrať a zehrať páčilo, že vraj v Uhrjech a ešte slovenskje spolki! že tak a tak, či sme v slovenskej krajiňe a vlasti? atď. Nuž a preto sa Slováci rozpolčili? Ano veru preto; ako kolvek sa nám táto príčina smješnou biť vidí: má ona ale základ svoj v povahe slovenskej. A síce tej, že Slovák tento živelňík dobroti a láske, nemá nič alebo len veľmi málo toho, čo učení ľudja menujú demoňickým t. j. besúnskím (ako k pr. sa i spomína fúria franchése,

furor hungaricus, deutsche Berserkerwuth). On bi ne-
chceu v nepřjatelstve a v nenavisti žít aňi za celí svet,
ako sám povedá: lebo čo že mu je vraj zo všetk jeho,
keď nemá dobrí biť s druhím. Preto snadno pre osobnje
ľudskje ohledi aj od tej najspravedlivejšej veci upuští;
a z prjatelstva i tam trpí krivdu, i tam mlčí, kde bi to
pre všeobecnuo dobrou robiť nemau. To je dobrotá, je-
ho terajšja psota. Samo v sebe je to ňje zlá vlastnosť;
lebo je to ňje nič inšie, ako veliká porcia ducha toho
daru, ktorí sa menuje *srdcom*. Musí sa jej len dať ná-
mera, abi sa tím darom vzdělala a zarjádila, ktorí sa
menuje *rozum* alebo ešte lepšie *um*. Lebo keď povje
Slovák: Ej kebi mi to bolo na um prišlo: vtedi sám svo-
je srdce vihovára. V tom je práve aj velikí rozďjel me-
dzi Slovákom a medzi Němcom; že tento nemá síce takí
talent, ako ten, aňi takú plnosť srdca; ale má to čo u-
čení ľudja menujú enthusiasmus rozumu t.j. nadchnutja
velikuo ľudskjeho domiselstva. Keď sa Slovák náležite
vzdělá, buďe i toto mať, čo naproči tomu inje národi
pre svoje velikuo rozumenstvja, srdce strátili. Ba už te-
raz u nás lepšie sa ukazuje; lebo sme sa už naučili
všetkje nápadí ľudí našej národnosti odporních, ňje tak
srdcom ľazko cítiť, ako rozumom odrážať. Néch nám te-
raz ňjekdo povje, že či v Uhrjeh národňja Slovenská
spolkovnosť má a muože a smje biť, teda domisljac a
a doumejúc sa na zákon, na kráľa, na vlast a na po-
vinnosť našu národňú, vismejeme sa mu do očí ako sta-
rjemu bláznovi, alebo ak ho za ňječo budeme mať, —
povoláme ho, abi vstupiu medzi nás.

5) Preto ako vec každá má svoj čas, ktorí do-
čkať musí; tak i vec slovenskjeho lepšjeho usrozumeňja,
a sjednoeňja musela dočkať, dokjal národňja misel od-
hodlaních mužov horkou skúsenosťou na tolko virobená

nebola, že si muože sama v sebe biť nežmoženou pravdou. Ja mislím, že je tomu už teraz zvrchovaní čas; a zle bi bolo abi sme ho i sami sebä nepoznávali. Už akbi nás teraz prjeki a prjekori, buri a vzduri proti-slovenskje od úmislu národňjeho spolikikonaňja v stave boli odvrátiť, teda skutočne bi sme samích sebä neboli hodní. Ale nehodní bi sme boli aj nášho národu i našej vlasti; lebo slovenskí národ je ňje predca maličkosť v Uhrjeh, či na jeho počet, či na jeho položenja sa hľadí. Keď inje národu vo vlasti na všetki strani národňje spolki si zakladajú, všetko možnuo pre národ konajú, velikje obele na to robja; teda Slovákovi daromňikuvať, na seba ňedbať, o svoju vzdelanosť sa ňestarať bi hrjeh bou do ňeba volajúci. Či asnaď mislite, že Váš lebo Váš do toho nič? ej tedi ňezavadzajte druhím, a odstúpte zo všetkej postale života tohoto. To ňechceť lebo ňemuožete. Pravda, tedi hľadte na to, abi ste aj Vi na postali Vašej dobre obstáli; ináčej Vám cudzí ustavične odorávať, ba i v samej žatve zažínať budú. Lebo len ten človek a národ ňikomu ňezavadzja na sveťe, ktorí dobre stojí na svojom mjestě; preto že ňemuože ňesmje ňik nič mať do ňeho. Tento hlas, toto slovo naše ide k Vám teraz na čase; teraz ho prijmite lebo ňeskoršje počujúc počúvať ňebudete. Toto hovoriť takto sa hlásiť k Vám, takto na ňjejakuo podujatja národňje Váš napomínať mi žive cílime tak ostrú potrebu, že každuo pomišleňja na to, srdce nám reže. Ak bi sme účasti medzi timi, ktorich sa hlavne vec tíka, ňenašli; z nás samich o sebe buďe čo možno všetko, ale z Váš pre národňí živuot veru nič, iba trápna ostuda národňej ňepovedomosťi a ňedbalstva. Añi nám tu ňeide o to, abi ste práve tak šli, ako sme si mi mnohi zamisleli; len cjel národňí si vistavě s nami jedon; lebo ích viac ňjet; a chodte k ňemu, uvidíte že sa sídeme. Odbívať hrjehi ňedbalstva máme

velikje; pre hrjechi tjeto hinuli mnohí národní naši mužovja od Nudožerínskeho až do Bernoláka, od Bernoláka až po Holjeho a Kolára; pre hrjechi tjeto hinuli aj vi-bornje spolki národňje slovenskje. Ak ich teraz odbúdať ňezačneme; zahrúzi nás Pán Boh národov koňečnou hanbou a potupou. Sami na sebä ňehaní sme mi Slováci: ňech že: koho ňehajú samjeho na sebä, na toho čo nič inšje ňesverja, tedi aspon jeho samjeho. — Koho pušťa choďiť, tomu ňetreba stojanka. Sami sa teda potrebujme a užívajme; sami sa pričiňme; a budeme si i sami svoji i všetko čo vikonáme naše. S tímíto mišljenkámí, s tímto slovom a heslom stau sa medzi námi spolok, o ktorom idem Vám na krátce zprávu dať, spolok narodní slovenskí ako nádejní skutok velikjeho slova velikej potrebí národu Slovenskjeho. Medzi námi hovorím. „A kdo sťe Vi?“ spítaťe sa nás; „či sťe mocní, slávni, velikí?“ ej ba maličkosť len: ale ňech Vaša velikosť ráči biť ňječo za dobrú vec a mi budeme Vi. V horách Tatránских každjemu slobodno šurfuať; keď príde na zlatú žilu, muože baňu otvoríť aj pre tisícich: a v národe slovenskom kdo nám zlatú žilu hľadať bráňí? hľadaťje ju aj Vi; keď najdeťe, budeme aj mi s Vámi pajúvať. Teda o Tatriňe.

VII. Tatrín, spolok slovensko-národní.

1) Tatrín je jedon spolok Slovenskí pre osvetu a vzdělanosť národu slovenskjeho. Hovorím jedon. A či vjacej ich ňjet? hej ňjet v celom živom národe ňjet. A keď si to pomislím že ňjet, teda ma mráz prechodí. Tisíc bi ich malo biť medzi Slovákmi jednjeho a toho cjela spolkov; ňech bi sa tam ako chceli menuvali. Tatrín je tedi spolok Slovenskí, roku 1844ho dňa 27ho Augusta v Liptovskom Švatom Mikuláší pod samou vlastňou Tatrou

založení, a preto sa aj menuje *Tatrín*, t. j. Tatri sin: lebo Tatri sa menujú obecním menom hori a vrchi, kde Slováci od nepameti bivali a bývajú. Hovorja mnohí, že sa aj inakšie môžu menuvať; ach áno, aj mi to hovoríme; lebo mjen mnoho jest na sveťe všeljakích. Ale že Slováci roďiskovi, otčinní viznam tento spolku tomuto dať mjeňili: kdo sa o tom domislí, ten len s pochvalou toto meno príme. Lebo zem je vraj matka; a Slovák ňeurobí kroka, ňepohňe rukou k práci a živnosťi svojej, ňeide aňi do cudzjeho sveta, abi na lono svojej matki sa zabúda. Veľ on je krem toho radocitní rodinkár a mamkár. Meno teda *Tatrína* je zo srdca Slovenskjeho tak vzatuo, ako sa najlepšie vzjať mohlo. K tomu ono má i ten viznam, že samo v sebe znamená vlastne spolok a spolku tohoto bidlisko, k pr. slovo *Budín* znamená tolko ako vjacej budú alebo domov; slovo *Ďevín* znamená dom, zámok ěvi alebo ěvojnej; *Ďelín* znamená chižu, kde ěři bývajú atď. A koňečne meno *Tatrína* ukazuje aj na to, že tento spolok má biť *ako jeden člověk*, ktorí sám v sebe je živá konajúcich údov jednota. Lebo slovenská misel je tak sporjadaná, že jej na *skutočnom osobenstve* vjacej záleží, ako na všetkých *domíslách*: keď ju chceme za ňječo získať, teda jej i rozum i ducha i všetko zosobňiť musíme, abi to pre ňu malo hlavu, ruki i nobi; lebo *vidjel* a *vedjel*, sú slovenskje slová jednomiselnje jednorodnje.

2) Teraz je už otázka, čo chce tento spolok? čože má za cjel? Abi sme na túto otázku dobre Vám odpovedali, spítame sa Vás: či Vi chcete ňječo pre národ slovenskí dobrjeho? Keď nám povjete, že áno, ako sa ufáme; teda sami už vjete čo je jeho cjel a jeho chťeňja. Lebo tuším, že v tom najvjacej zakladáte abi Váš národ bou múdri a cnostní a tak šťastní: pravdali? mi-

slím že tak i Vám s ním lepšie bude; preto že s ňehodnými ľuďmi ani v ňebi si biť nežiadame. Abi sa ale takým stau národ náš, musí národnú osvetu a vzdelanosť si nadobívať. Ak z predešlích našich reči pamätáte čo mi osvetou a vzdelanosťou menujeme; teda nám prisvedčiť musíte. Osveta a vzdelanosť táto je bez slova ňemožná; lebo slovo je svjeca života, tak ako je oko svjeca tela. Rozumjem slovo všetkej pravdi božskej a ľudskej, ktorá sa musí životom stávať, ak má biť dobre na svete. Slovák už vo svojom meňe národňom má záväzok a určēja osveti a vzdelanosli skrže slovo. Slovo pravdi toto má biť všetko vo všetkom; ono má právo a moc nad celím človekom v každom stave, rađe, obchođe a povolaňi; lebo len tak *zo slova* biva božská i ľudská *sláva*, a to síce časná i večná.

3) Ako že toto slovo bližšie do života slovenskeho vstúpi, a v ňom bivať bude? to je dôležitá otázka. Mi síce ňemislíme to, žebi Slovák dosjal bez pravdi slova bou ostávau, lebo jeho náboženski hlboki cit zavždi bou slovu pravdi v kázňi cirkevnej otvorení. Slováci kresťanja všetkích viznaňi, svatoslovnú prísluhu pravdi i života mali aj majú dosjal, tak ako jedinu svojho ducha živnosť. A to síce na veliki svoj osoh a velikuo šťastja: lebo že národ slovenski v tak ťažkích okolnosťach konečne ako ňjejaki nežgabni a ňesuci národ ňespodleu; to je, čo *Bohoslovenstvu* a *Náboženstvu* jeho ďakuvať máme. Slovák v istom ohlede si je rodení Bohoslovec. Jeho ducha žjadna sláva svetská ňenapne; iba sláva zjaveňja božjeho, a všetkej ňebeskej rodini a obce *večne dobrou a šťastnuo slavenstvo*. Jemu je iba v ňebi dobre, a len tam bude mu dobre ako si sám hovorí. On prejde celí vzdelaní svet europejski, od Parízu až do Astrachánu; poobzerá sa po všetkej sláve svetskej; ale

obraz večnej slávi nebeskej v misli a vjere jeho ahi na okamženi sa nezatoňi. On prenesie všetku hanu a haňbu sveta tohoto, nech len oko jeho vjeri, studom nezachodí. Preto budeme rozumieť, čo je za príčina, že si Slovák dosjal mimo náboženských kníh žiadnu nevážiu a veľmi málo čítau. Ba napospol za hrjech má, mimo slova náboženského nječo svetského povšedného spisovať a božú reč na darmo brať. Príčina je nje inšja jak tá, že žiadneho slova právo a potrebu dosjal neuznáva, ako slova náboženského. Z tadjal si tjež to vysvetlíme, prečo ľud slovenský, kde sa mu prestalo v moci živej zosobnenej vjeri kázať, tak snadno do telesných vístupkov upadou a vo šťastných njekedi obcach a dedinách na vñivoč zisjeu. Toho príčina žiadna inšja je nje, len tá, že mu lebo vitknutje rozumi jeho vudcov nebo jeho vzali, lebo zlje príkladi svetlo jeho zatoňili. Slovom, do terajška je Slovák tu na sveťe ešte vždi len polovičatník, ktorjeho lepšja polovica je doma v nebi a druhá polovica, zlatou niťou vjeri tam k tej privjazaná, všahdi ešte cudzincuje tu na zemi. Čože sa na to Slovákom povje? Bohdaj bi sme slovo pravdi živej na to viñjesli. Ale máme nje len slovo ale aj skutok božský; lebo slovo a skutok u Boha je jedno. A síce toto: *Sin boží z neba na zem stúpiu, abi zem oñebiu: či Slovák lepším svojím duchom za vudcom a dokonavateľom svojej vjeri nemá sám do všetkých svetských povinností vstúpiť, abi aj tuto na zemi bou ako doma v nebi?* Potom, veť je to dobre, že si Slovák na svatoslovenstve náboženskom dosjal jediňe a všetko zakladau: ale práve to je príprava k velikej službe národnej a človečenskej, ktorú vikonať má. Dobre, dobre že tak bolo dosjal v tom jednom; ale bude lepšie, keď bude skrze to jedno, dobre vo všetkom. Jemu plať to slovo u Lukáša 12. v. 37. „Dobre je sluhom tým, ktorích keď príde Pán, najde

kušať: Amen vravím Vám, že sa opáše, posadí jích za stuoľ a chodjac bude jím slúžiť.“ Z toho nasleduje, že keď sa Slovák tak mocne vje držať *Svätoslovenstva* náboženského cirkevného, že je hoden práve preto *Svätoslovenstva* národného a ľudského, t. j. Slovák je práve na to, aby sa mu zo slova božského viňjeslo slovo opravdovej osvety a vzdelanosti svetskej. Čas mu je teda a povinnosť i svetskej knihy a spisy pre svoju osvetu čítať; čas mu je svojho života svatociť i zosvetiť; lebo Pán Boh a jeho voľa tak má biť na zemi ako i na nebi; a slovenský svet, trebas ako sa bude hibať, pokračovať, vzdelávať, osvecovať, posvecovať, tešiť, zabávať, trebas ako bude kumštovať, kupčiť, umeňikovať, vedomcovať, prjemiselničť, obchodničť, remeselničť, roľničť, hospodáriť, slúžiť, panovať, robiť, odpočívať, spolňičť, samotáriť, občanuvať, domáriť, žiť, mrjeť, nemuože odstúpiť od svätosti, lebo už *svätý* a *svet* je slovo slovenskuo, jednomiselnuo, jednorodnuo.

4) V terajšom sveťe vzdelanom je dvojnásobný spuosob hlavňý, slovo pravdy prisluhovať; alebo *rečou živou* alebo *napísanou*. Oba spuosobi majú pri mnohej svojej nedostatci, velikje osohi. Ale slovo napísanu zlášte ten osoh má, že *zostáva*. Dar písma, je dar Boží. Kdo ho nechce prijať lebo užívať, aňi slova je ňje hoden. Tím dobročinným spuosobom krátkočasi človek si ľisíce rokov sprítomňuje a do úzkich medzí svojho prjestoru, celje krajini a sveti i s obívaťelmi jejích umjestuje. Tento dar písma je prepoďivňe zveľadení nálezkom viborným *kníh-tlačejňa*, ktoruo teraz medzi ľudmi takej moci došlo, že všetki kraje života ľudského prejima. Ono je teraz bežným spuosobom rozširovaňja osvety a vzdelanosti. Aňi mi Slováci tohoto spuosobu minúť nemuožeme, ak vo sveťe pravej osvety nažívať mjeňime. Preto spolku Ta-

trínskeho prujšja misel je tá, *abi sa na útrati jeho dobrje kníhi, jak pre pospolituo vzdelaňja, tak i pre viššje vjedenja spísanje, tlačit dávali*. Kdožebi na tento dobrí úmisel nepovedau, „ameň staň sa;“ ba ktorí Slovák bi sa pri virozumeňi tomto hñed ochotne vrecka ñelapau a čo to pre cjel spolku tohoto Slovenskjego vďačne zúbo-žiť ñechceu? Lebo veľ Vám preukjažeme akí je to spuo-sob. Najprú to si musíme dobre povážiť, že nám o do-brje slovenskje spisi žjadna učená spoločnosť, žjadna Akadémia, žjadon ústav ñestojí, ñepracuje; potom to, že mi ñemáme aňi sme mať ñemohli žjadních knihkup-cov, ktoríbi na svoje útrati a na svoj zisk kníhi Sloven-skje tlačit dávali a svojim obchodom ích rozširovali. Te-da trebas akí viborní užitoční spis, ñemuože snadno ale-bo práve na prosto ñje na svetlo vínst. To je veliká škoda a újma pre náš národ, ktorí bars tu i tam bi rád čítau a hľa! takto ñemá čo. A zasa kebi aj tak bolo, žebi sa na slovenskje spisi nakladaťelja a obchodníci našli; teda preto že každy obchodník chce len ñje na škodu ale na zisk peňjažki svoje vinaložit, kníhi bi drahje boli. A Slováci na pospol na drahje knížki ñestačja: lebo u ñích ide porekadlo, že „chudoba cti ñetraťi, ale aňi pe-ňjaze.“ Akože sa tu tedi spomuože? spolkom. Sreče sa nás 100 lebo 500 lebo 1000; čo vjac to lepšje; malá hrba píta vjac; každy z nás dá ročite istú summu, z čo-ho sa drahná summa zosbjera; za ktorú sa potom dobrje spisi tlačit dajú a za lacní peňjaz predávať budú. Lebo tu potom ñepuojde o zisk peňažití, ale o mravňi, na ktorom, predca nám všetkím záležať má; pri čom je i to dobro, že žjaden spis sa ñevidá, len ten, ktorí je svet-la hođen, a tak slovo čistej pravdi, žjadnou zisťivosťou ľudskou sa ñepoškvří.

5) Spuosob ktorím je táto vec v Ústave Tatrínskej

zarjađená, je tento: každy Slovák akjehokolvek stavu a radu, ktorí každyročne do spolku Tatrínskeho dá 5 zl. strjeborních, alebo vjacej — čím vjac to lepšie — je údom tohoto spolku a menuje sa *Stálec prujšjeho radu*; dostáva každy knihu, ktorá na útrati Tatrína vínđe darmo, má vo schuodzke všeobecnej tohoto spolku právo hlasuvaňa, či sa sám osobne, či kroz druhjeho predstavi. Kdo každyročne dá 3 zl. str. je tjež údom tohoto spolku, *Stálec druhjeho radu*, má tje istje práva, kremo že každy knižku dostáva za pou ceni; kdo na spoloční kapitál tohoto spolku složí za dva roki 80 zl. str. abi z interessov summi tej jeho účasť sa brala, ten je údom tohoto spolku, menuje sa *zakladaťel* a má práva tje, ktorje stálec prujšjeho radu. Pritom ale každy stálec je zavjazaní, abi vo svojom mesťečku, okolí, dedíne a kdekolvek je medzi svojimi jednak na to, abi sa stálci Tatrína stali, povolávau a ponúkau; jednak, jestliže je to nemožno, k akej takej peňažitej obeti jich primávau. Lebo tu na to nikdy netreba zabudnúť, čo som hore viššje povedau, že z vjacej grajcjarou bívajú Zlatje. Každá i tá najmenšja obeť chváli svojho darca. A toto je cjel tohoto spolku slovenskjeho Tatrína jeden. Kdobi z Vás ňebou zaň? Ba, kdobi len pomišleňím mohou biť proti ňemu? i jedno i druhuo bi bou hrjech: lebo keď ňjeto lepšjeho, teda dobrjeho sa ňedržať je ňehodnícka ňedbanlivošť, ktorá sama seba o lepšie pripravuje; preto že lepšie ňemuože biť, ak najprú čo to dobre ňebude.

6) Ale cjel Tatrína je aj druhí s onním tuho spojení tento: *napomáhať schopnú mládež slovenskú, ktorá sa do života, či pre umeňja a viššje nauki či pre obchod a višši prjemisel na školách pripravuje*. Živej potrebe námeri tejto porozumjeme, keď povážime, že v našom národe velikje spuسوبnosti a schopnosti duševnje

sú skovanie a pre svetlo života pekného stratenie, preto, že ho nedostatok a chudoba skliňuje a pritláča. Kolko prevíborných mužov bolo bi zo slovenskeho rodu vystalo, kebi akej takej podpory u svojích boli naši; ale že tej nebolo, zarašili sa na smetisku ako perli, ktoré mali a mohli korunu života národného krásit. Už doteraz ktorikolvek boli a sú vzdelanci slovenskeho národu, sú napospol prísne vichovanie deťi matki chudobi a to síce či knázskeho či zemjanskeho či aj iného stavu ľudja, lebo vraj na chudobe svet stojí ale z chudobi aj povstáva. Ďivu je naozaj, že doteraz v takých okolnostjach, predca medzi Slovákmi bolo aj je mužov, ktorí sa hneď, tam Maďarskemu, tam Německemu, tam Česckemu národu, tu i nášmu k ozdobe a k úžitku. Ale či bi to nemalo biť lepšie? ba ovšem že. Pomislime si len čo na mnohých školách tje tak rečenie stipendia dobrého urobili; povážme všetko to, a presvedčíme sa, že cjel Tatrína v ohledu tomto je znameňití. Lebo práve on to chce, abi za njektorích mladích, nádejeplných lidí, mnohí pomocou svojou stáli. Predstavme že si, že kebi slovenskí spolok zo svojej pokladnice len desjatih každoročne mohou napomuoť, že bi to stálo vjac, ako čobi tých najvíbornějších desat knih na útrati svoje tlačit dau. Lebo dobrí súci člověk je predca len na sveťe najhodnější živá kniha; jednak preto, že keď lidí nebude, nebude ani knih, jednak i preto, že jeden člověk na to vzdělaní, sám vjacej knih spísat muože. A k tomu ani na to ntreba zabudnúť, čo je velmi důležituo, že tím činom spolok Tatrínskí, svojím napomožencom, nje len pomoc bi dávau, ale bi jím aj *milost* velikého *závazku* národného prísľuhovau. Veť to vjeme, že doteraz njejedon schopní Slovák tak národu svojmu urobiu ako sa Slováci strnádkam ponášajú spjevajúc: „zle zle zle zle bez deťi, keď vichováš uleťi.“ Áno; lebo něvďačníkov

v loňe slovensk jeho rodáctva vichovaních slúži, teraz druhemu národu, ktorí nič meňej nechce, leš abi sme mi aňi len národom ňeboli. To je ňeresť, ňeslíchana ňeresť! Ale spomuože sa tomu tak, keď si tímto národňím dobročinstvom, ktoruo Tatrín zamíšľa a porúča, duše víbornje mládeže našej šlovenskej navždi zavjažeme. Lebo tam sa dobročin len takým preukjaže, o ktorích dostatočne presvedčená je vec, že sú ňje žjadne planje odrodki, odcudki a odhodki. Hej veru dau bi Pán Boh abi sme stá tisície mali na to; isťe bi sme jích najlepšie vinaložili: stá tisície? áno, mohli bi sme mať, len bi sme chceli.

Pri tom ale sa stať muože, že aj takí spis sa vidá, ktorí ňje tak obsahu pospolitjeho, prostosrozumnjeho, ale toho tak rečeňe umeňického, vedobnjeho buďe. Na tom nech sa ňikdo ňezastaví, aňi preto, že ho čítať a rozumjeť ňemuože, na spolok ňezňechuť. Lebo aj takje a práve takje spisi nám sa potrebnje, preto že ak ích ňebude, aňi prostosrozumnje sa spisovať ňebudú muocť, aspon ňje tak ako treba. Nám Slovákovi to dosjal veľmi na újmu bolo, že naši Visokoučení rodáci napospol všetko v cudzích rečjach víššje nauki a vedi spisovali, aj tam kde toho potreba práve ňevihľadávala. A čo s tím urobili? Do Dunaja vodu, do hori drevo vláčili. Víhovorka tá, že pospolitá národňja reč je ňje na takje veci písať spu osobná, ňestojí nič. Aj ňemecká bola ňjekedi len taká: o ňej si ljež ňemci hovorili, že je pre víššje nauki ňje súca. A teraz hľa, ňjeto reči, v ktorej bi sa víššje nauki a vedbi šťastnejšje vzdeľávali. ňikdi bi ale sa tou ňebola stala, kebi sa ňemeckí učenci k ňej so všetkou chuťou a láskou ňeboli pričíňili. O žjadnej europejskej reči sa ňesmje povedať, že je na to lebo na to ňje súca; najmeňej o slavjanskej, ktorá je i vedľa svedectva inonárodňích mudrcov, reč od koreňa najúpl-

nejšjeho, najvivinulejšjeho zrastu, reč hodná všetkej umeňíckej snahi a pestovi, reč, ktorej len odrodení ňedbalci slovenskí sú ňehodní. Kdo videu z mramoru lebo z injeho kameňa peknje sochi? No, a či bi ňehovoriu blázňive, povedjac na prírodzení ňevirobení mramor, že je ňesúci na sochi? Ale tuto je vjacej ako mramor, t. j. reč je ňje asnaď ňjejaká prirodzená plodina: ona je sama živí človek. A reč Slavjanskú ale zlášje Slovenskú ja menujem *samou skutočnou osobou*. Nech že je tomu to tak, teda pri tom predca nám Slovákovi vec všahdi na krátko vínje a na újmu a škodu velikú národňú buďje; jestliže mi ňebuďeme podporovať a napomáhať naších Visokoučených ľudí, abi mohli učenje kníhi jednak i velikou, často mnohoročnou prácou spísanje vidávať. — Dajú sa nám zasa tu do lalinčini, tu do ňemčini, tu práve do maďarčini. A nám čo buďje z toho? Nič — leda posmech, že z nás nič lepšjeho národňe vstať ňemože; leda škoda, jakú ten má, čo seje, ale ňežne. Čože tu lepšej pomoci, ako tá, keď spolki sa na to položíme, abi aj takjeto spisi na svetlo vichádzať mohli, na útrati toho lebo druhjeho spolku sa tlačíť dávali? Pri čom aňi na to zabudnúť nám ňetreba, že mi Slováci ňemáme žjadních národňích višších škuol; a že naša mládež v cudzích rečach sa vedám učjac, musí tú dvojnásobnú paromovskú robotu konať, že pri veci musí sa učíť prú aj reči, t. j. musí kopať poriskom, dokím si motiku zo zeme ňejako ňevikope, musí rúbať drevo drevom, abi sekeru dostala, alebo najvjacej musí otvárať klincom, abi si tje najsilňejšje záskoki na dverách k umeňú a vedám odlišla. Áno áno — tak je to s nami. Rodenjem Maďarovi, preto, že podľa zákona krajinskjeho na višších školách všetko v maďarčine sa učíť musí, dá už mamka jeho klúč do ruki, motiku a sekeru, hotoví nástroj. A Slovák — čo že si počne? Akože sa mu

spomuože? Práve tak najlepšie, keď bude mať vedomja o veci, skorej príde k nej i v cudzej reči. To takto rozumjem k. pr. keď sa učenje spisi aj po slovenski budú vidávať, teda mladí Slovák do vyšších škool sa chystajúci, dostanúc do rúk takí spis, obznámi sa s vecmí, ktorje na budúce maďarski sa učí má. Keď ale maďarski na tolko ňevje, abi sa vo školách maďarských hneď do toho dať mohou, aspon bude mať známost veci z učenjeho slovenskjeho spisu nadobudnutú a tak potom i v cudzej reči v ktorejkoľvek mu snadnejšie sa učí príde: lebo tak rečeňe na veci známe, len reči ňeznámej slová sa mu, sami od seba priljepáť budú. Ba ja mislím tak, že ak chceme ňječo mať z našej mládeže, ktorú do škool chistáme, po predku v našich nižších národňích školách hneď aj vyššie cudzorečnje čo len z cjastki od-baviť musíme. Veľ Slovák na to má i schopnosť i vuofe dost. Puojde to. Ale toto sa inakšie ňepodarí, len tak, jestliže v reči slovenskej i spisi a knihi školskej nižšej a vyššej učenosti, na spoločnje útrati tlačíť a vidávať dáme. Rozumejme tedi vibornjemu tomuto úmislu a cjelu Tatrína — a napomáhajme ho všemožne, ochotne. Jiste tím činom len sami svoj úžitok a svoje vlasťnje deli vo všetkom dobrom napomuožeme.

VIII. Pozvaňja do Tatrína.

1) Povolávame Vás tedi účlive všetkých do slovenskjeho spolku Tatrína. Podľa, prosíme Vás; lebo role pole všade; a Spasiteľi náš! všetko lánom leží, preto že ňjet oráčov. Či bi sme sa smrtedľne ňehanbili, keďbi nám inonárodňí oráča naše role orať museli? Povolávame Vás a ponúkame k národňjemu spolikonaňú. Veľ už len ukjažte ňjejakím činom spusobom, že sami sebe a svojim dobrí biť mjeňte. Ťezhrďajte sa do spolku nášho

vstúpiť; lebo v tejto *našej národnej stradobe, svetskej hrdoba je hlúposť a hrjech*. Veľ jestli sa vidíme že sme málo pre Vás; ej teda pre Boha, urobte že ňječo sami; sami si medzi sebou zakladajte spolki národňje; mi tak tomu ako nášmu vlastňjemu radi budeme. Na pustatiňe človek i chalupu za palác má. Povolávame Vás srdečne, miluo slovenskuo Rodáctvo naše; o Vás tu ide, o Vašu spoločnú osvetu, vzdelanosť a šťastja sa tu jedná. Pristaňte už raz k ňječomu viššjemu; to pri všetkých Vašich časnych potrebách, starostiach a prácach muožete, to máte. Sám Boh k Vám hovorí, že nežije človek len na chlebe, ale má žiť aj na slove. Práve preto že bez osveti a pravdi slova, ňjeto aňi chleba; a keď ho aj jesto, teda bez toho dobrjeho slova si človek vo svojom chlebe svoju vlastnú smrť jedáva. Všetkjeho šťastja na tomto sveťe porjadok inší nemužje biť ako ten, ktorí je v jedinej modlitbe od Boha-človeka viznačení, že najprú prosíme „*posveľ sa meno Božje a priď kráľovstvo božje*,“ a potom len „*chljeb náš potrební daj nám dñes*.“ V každej príčiňe pravdi tejto večnej mi, čo sme národu Vášho sinovja, nič inšje nechceme, ňekonáme, len to, čo je Vaše opravdovuo šľesťja, Vaša hodnosť. Túto ťažkú povinnosť a právo dústojnuo k ňej mi sme si horkími slzami a varovím potom nadobudli. Lebo všetki hani a útržki, všetki vísmechi a pleľichi, všetki prjeki a prjekori ňeľudských zabolvaňeních odporňíkov národnosti našej sme jak ohňodávivje saňe a baziliški prekonať a zdoljeť museli, dokjal sme len k tomu prišli, že áno, *to* za náš národ slovom, skutkóm puosobiť svaťe sme od Boha zavjazaní. Lákali, mámili, strašili vše nás všetkým činom spu osobom, abi sme od našej a Vašej svatej veci ustúpili, samím sebe a Vám sa spreňeverili. Nič nás aňi len ňevikívalo, všetku bolesť a ťažkosť týchto nápadov sme preňjesli, a ďakuvať Bohu, ktorí losi každjeho národu i

toho najmenšjeho vo svojích rukách všemocních má, stali sme sa vlastnou Vašou obeťou, ktorá v zápalu láski neuhaslej na božú slávu a česť Vašu národnú nikdy horieť neprestať. Rozumejte tomu; a keď si ste sa domýšľali o tom nemohli, teda srdce Vaše, ktorého plnosť dosiaľ ako zvláštni dar nad inje národu Vám Pán Boh dal, nech to žive docíti. Abi sme sa i láski Vašej celkom chybili, tobi konečnou bolo naše zatracenie, ale veru aj Vaše. Málo nás je; ale veľká je láska naša k Vám, a bude nás iste viac, budeme iste všetci, preto že láska všetko rodí a množí.

2) Povolávame zvlášť Vás Velebnuo národu nášho Duchovenstvo všetkých viznaň. Práve že Vi dosiaľ ste boli jediní osobní nášho národného života ustaviťelja, alebo ako svetskí sa hovorí Repraesentanti. Beda bi mu bolo bývalo, abi jeho sol zmarená bola bývala: desať ráz väčší bi ho na ulicu boli vihadzovali a nežbednima nohama šľapali. Ale z lona Vášho svätostavu vyšli duchovja mocní, ktorí s krížom vo svojom srdci, rozlaskavení nad národom svojím v ťesných okolnosťach pre jeho česť veľmi mnoho vikonali. A dobre, že národ náš po Bohu do teraz má jedinu podporu na svojom duchovenstve. Lebo v urade a stave tomto každý národ i všetko človečenstvo najpovinnavejším razom konaťja svojho ku boženstvu sa zosobňovať musí. Jeho duchovňa Svatomoc je skutočná svetovláda: preto že ak svätosť neprekoná svet a neoblaží; sám vo svojej sveťizni do seba sa prepadne. Povolávame Vás účlive do spolku: ak si ste k tomuto nepristali, pristaňte si sami k svojmu, len nech to má jeden cel národnosti našej, peknej jednoty, pravdy a života. Pre roztúženosť *Masníka* okolo roku 1680 na nedostatok dobrých slovenských spisov horce žalujúceho; pre veleučenosť *Maťeja Béla* slavjanskej reči ve-

lebitela; pre dústojnosť *Krmana*, pri mnohých prácach svojích a ňeresťach za slovenskú reč a národnosť pracovavšjeho; pre historickú srdečnosť *Papáneka* okolo roku 1780 skritú slovenskú predešlosť visvetľujúceho; pre prujšú vlastnej národnosti slovenskej ukjazanosť a pracovitosť *Antona Bernoláka* a jeho prjateľov a pomocníkov *Bajzu*, *Fandliho*; pre dobročinnuo a doteraz vo vlasti našej jedínuo, národnosti našej preukjzanuo prajníctvo slávneho Kardinála *Rudnaya*, ktorí bi aj na Prestole Apoštolskom v Ríme dústojnú osobnosť Slováka bou predstavuvau; pre ľisícerje bolesť srdcahnutjeho *Kolára*, toho velikjeho Slávospsevca, čo Lumírski tjetu skali Tatranske pohnúv; pre žjale slovenskej Umki víbornjeho nášho *Holjeho*, ktorí slovenskjeho slova staroklassickú vrstovnosť visvjetiu, do urni predešlosti našej citi svoje a slzi viljevajúc; pre drahje mená *Tablica*, *Loviča*, *Plachyho*, *Hrdličku*, *Pauliňiho*, *Ambróziho*, *Valentiňiho*, kanoňika *Palkoviča*, pre všetkých týchto a iních mužov, ktorích Pán Boh pre národ slovenskí vo velebnom duchovenskom stave vzbudiu, velikú lásku a obeť národnú, predkladáme Vám, terajší tohoto stavu Povolanci a Vivolenci túto uctívú sinovskú a braterskú prosbu, abi šte puosobeňja svojho zvláštnu moc na zvelebeňja národnosti Slovenskej obrátili. Tu je veliká postať Vaša; tu je spuoseb ten, ktorím sa svatosloveňja, svatokonaňja náboženstva kresťanskjeho prujším velikím činom vo slovenskej sveto- a rodoslave dokjazať muože. Lebo klúčom náboženstva tohoto a len samím ňím, dá sa zavretá táto národu nášho povaha odomknuť a otvoriť. Podľa, urobíme si stánki pokoja a jednočinněj svornosti, z ktorej sa bude radovať Pán Boh a ktorej ňebude chibeť ani Mojžiš ani Eliáš, lebo s nami je jediní drahí Spasiťel náš.

3) Povolávame Vás do spolku slovensk jeho Vznešení mládeže slovenskej Učitelja, Vodcovja. Z Vášho radu a stavu bou *Lavrinc Benedikti Nedožjeranski*, slávní Prorektor Universiti Prazskej, v onních mrákotách národnosti naší jasná hvězda r. 1600. On první ostro harušiu Slovákov za jejich nedbalstvo o řeč a národnost svoju. Jeho je ako dosjal vjeme, prujšje slovo, proti tomuto velkjemu hrjechu: hovorí on: „Musím obzvlášte mojích rodákov napomenúť, ktorí o vzdelanja svojej reči aňi za mak ňestoja tak, že mnohí (hovorím zo skúsenosti) za chválu si pokladajú, keď ňje len knihi slovensk je nečitajú, ale aňi len jednu vo svojej knihovni ňemajú.“ O tej hanbi! Nazdau bi sa že Benedikti eše teraz žije a o terajších Slovákoch premnohých to hovorí. Vo Vašom Rađe stáu velíki *Bél*; učení *Severíni*: v ňom stojí *Palkovič*, *Benedikti*, *Hlaváček*, *Tomášek*, ktorí meňej vjacej slovenskjemu rodu dobre sa preukjazali, ňejedno dobruo semeno národnosti do srdca mládeže zasjali. Keď aj už ňjektorí zamíkli: predca okamžeňja svoje velikuo mali — a mali ho pre národ náš. Lebo i v okamžeňi sa večnosť zmesť. Vášho stavu Radoslava je ale i *Šafárik*, Slavjanstvu a Europe daní. Vám ako Slovákom dariť sa muože najlepšie mládež ňje len známosti ale i láske národnej a človečenskej viučovať.

4) Do spolku národnosti povolávame Vás Urodzenci, Páňi, Šlachlici, Zemaňja slovenskí! Vi sľe tak Slováci akoli aj mi, a mi sme tak Uhrja akoli aj Vi. Vo stolicjach kde Slováci bívajú, rodini Vaše sú od koreňa Slovensk je, počínajúc tu od našich Liptovských Bogomirovcov, prestávajúc tam, kde mnohí vo šťastnejšom Maďarstve žjadnu pamjatku Slovenstva svojho, mimo mena, ňezachovali. Boli časi, kde slávne rodini Velmožensk je a Šlechťick je slovenskú řeč ako svoju miláčkovú si mali,

slovenskí národ ako svoj vlastný si považovali. Boli časi keď Illésházyouci, Révayouci, Turzouci, Štanžičovci, Vešelínovci, Podmaňickouci, Pronayouci v súkromnom i verejnom živote o vecach našej spoločnej Vlasti viedli, so stolicami dopisovať slovenskí, običaj mávali. Boli časi, keď jeden Podmaňický, Pongráč, Zmeškal, Platthy, Ambrózi, slovenskije knihy spisovali. Teraz je to pravda už inakšie; zo srdca Urodzencov našich vpadou národ náš, Boh vidí že ňje pre svoju vinnu; nepočuje teraz od ňeho žiadno inšie slovo, iba chuduo slovo potrebi panskej a poddanskej. To je ňeresť, ktorá na budúcnosť Urodzenstva nášho ľazko padnúť muoze; preto že ak láska a prajateľstvo ľudí ňespojuje, číri zákon a právo svetskue ňikdi to dostatočne ňeurobí. A pritom či je to ňje trápni živuot u prostrjed svojeho vlastnjeho národu žiľ, na spusob cudzincov? To len Ťurci tak žijú medzi Bulharmi a Rekmí, ako zo všetkých strán ňenávistou svojích poddaních obklopení ňerodí. Skapať musja dñes zajtrá, lebo panstva svojego koreňe do národnjeho života ňepustili. Najmenšja búrka domáca ich zvráti. Čo je to za živuot? to sa len víbojňnicke úchiti a chvati, ktorje duch kresťanstva trpeť ňemuoze. A tak tam, kde si Urodzenče ľudskí, tam buď v tom ludu a v národe celí; lebo Urodzeních ňebude bez tých, ktorí sa tam zrodení. Mi Slováci síce ňesmjeme povedať, žebi naše Zemjanstvo už celkom bolo sa odnárodňilo. Sú Páňi vo Slovenských stolicjach, ktorí o tom, abi Maďarskú národnosť prijali aňi počuť ňechcú, ktorí visoko sa osvjedčajú, že oňi sú a na veki budú len Slováci: a pri tom vlasti svojej uhorskej sú verní sinovja. Nuž ale čože je to z toho, keď oňi národnosť Slovenskú žjadtím činom ňenapomáhajú? Či bi im priklad maďarskjejho zemjanstva v ohlede tomto ňemau svjeľiť? kde sa ktorá horlivosť národňja virovná tej, ktorú slovom i skutkom Urod-

zenci maďarski dosvedčujú? to je vrúcnosť; proti ktorej Urodzencov Českých a doňedávna ešte Ilirských odnáródňja studenosť je číra ohida. Čibi rozumní ľudja nemali takíto príklad nasledovať? Ó že to na sveťe skorej nás príkladi zlje zavedú, ako dobrej napravja! A preto Páňi toto Vám dobrouo slovenskuo slovo dávame: stojíte a padáte národom Slovenským, lebo od života jeho, šľesťja i ňesľesťja jeho, keď si chcete v ňom a nad ňím panštit, aňi na pjaď sa oddjaliť ňemuožete. Pričiníte sa tedi k tomu, abi šľe ho v jeho dobrom národňom živle a spuosobe všetkom upevnili, zvelaďili a ustálili, a tak sami pevňe stáť buďete. Vi máte v rukách svojích všetki spuosobi duchovňimi i telesnými dobroďinci jeho sa stať; Vi ho muožete tak rečeňe znovu zroďiť a stvoriť; ak to zaňedbáľe Vi, urobí mu to druhí, ale Vi šľe stratili právo a moc, ktorá je na sveťe najvetšja t. j. *moc otcovstva a cudcovstva národňjeho*.

IX. Slovenská reč, alebo Slovenčina je slovenskej povinnosťi povolaná a vi-volená osobňica, a puosobňica.

1) Tímto slovom chceme virjeť tolko: že národňej povinnosťi slovenskej muože sa *zlášte*, dá sa *najlepšje*, má sa *povinnovaľe*, musí sa *bezohladňe* zadosť urobiť vo Slovenčine. Ako vjeme slovenská reč menuje sa *vľeobecňe* vo všetkých svojich nárečjach *Slavjančinou*. Lebo každjeho vetšjeho národu reč ňikďe na sveťe jednako sa ňikdi ňehovorila. Ňemohlo to aňi s rečou národu Slavjanskeho inakšje biť. Aj táto rozlikuje sa zvlášťňimi spuosobmi, a to síce hňeď vjacej, hňeď meňej líčnejšimi. Keď prejdeš túto Liptovskú Tatru, čo len ďen chuoďze do Poľskej, najďeš to, že i tam po slovenskí hovorja, len trochu inakšje. To je reč slovenská, ale preto

že sa od Slovenčini liší, menuje sa podľa kmenu slovenskeho ju hovorjaceho, *Polskou*. Pustíš sa na vychod do Zemplínskej, do Ungvárskej stolice, tam počuješ tjež slovenskje zvuki, ale meno reči je *Rusínská*. Zídeš dolu do Pešte, do Báčki, do Slavonie alebo keď sa ti páči do Belehradu, ahi tam je nje cudzja reč, i tam je Slovenská, len súc rozličnejšja, zovje sa od Srbov, *Srbskou* rečou. Zajde si Turčan do krajín k západu za rjeku Moravu, zajde si aj do Čech: i tam ho privítajú rečou, ktorá sa ešte najlepšie na jeho vlastnú ponáša, rečou *Českou*, Slovákovi svatím písmom akobi zasvećenou. Tak hľa jedno všade, ale nje *jednakuo*; a keď sa slovenská misel spíta, načo tje rozličnosti Pán Boh dau? nič istejšjeho na to sa jej odpovjedať nemuože, ako to, že i Slováci za starodávnich čašov museli túreň Babilonskú do neba stavať, napínali sa do višin nebešťjanskich a ruka božja ich sočila do zemšťjanstva, abi tam povinnosť im naloženú vikonali, všetki rozličnosti svatou ducha jednotou prevíšili, a tak nebo zaslúžili. K tejto jednote ich povoláva, zaväzuje vo svojej predivne na tomto sveťe zachovanej spusobe, i Slovenčina; a to zlášte ona. Kebi Staroslovenčina ešte v živoťe zachovaná bola tak, ako je vo Svatích knihách, teda bi ľudja ju hovorjaci to istuo povedali, čo mi teraz sme prednješli. Lebo čo komu náleží, prečo že bi si neosobuvau? Že ale Staroslovenčina s národom staroslovenským z obecnej mluvi živej viňičela; nasleduje z toho, že tá reč, ktorá do teraz v životnej mluve súc bežná, i menom svojím ale i spusobou svojou najväčšmi sa na ňu ponáša, je prirodzená jej dedička, svojho práva sama pre všetki nárečja slovenskje. Hlavnějše nárečja tjeto sú štiri: *Českuo*, *Polskuo*, *Ruskuo* a *Srbskuo*; menšje odliki sú: *Lužickuo hornje* i *dolnje*, *Rusínsko*, *Chorvátsko*; a odrodenje zostatki staroslovenčini *Bulharskuo* a *Slovánskuo* v Krajiňe

a v Korutaňjeh. Teraz je. tedi. tá otázka: či z tých hlavných štir nárečí si má Slovák ňjektoruo za svoju spisovnú reč do kníh a i do života vzjať? alebo či má svoju vlastnú v obecnom živoťe jeho bežnú, Slovenčinou menuvanú, na takú reč spisovnú akou dosjal nebola, si vzjať, vzdeľať a povišiť? Rozhádnúť otázku túto snadná vec bi bola, kebi dosjal žjadno slavjansko nárečja spisovným nebolo sa stalo. Lebo kdo prujší ten lepší; sám o sebe prujší, sám v sebe najlepši. Ale že dosjal Slovenčina sama v sebe bola reč len v obecnom pospolitom živoťe zachovaná, v knihách, v Biblii, vo školách, v chrámech, ňeužívaná; stáva otázka, či behom času svoje právo sama ňepremľčala, na jedno lebo druhuo najbližšie nárečja ho ňezadala? či skutočne, ustúpjac nárečú druhjemu, sama sebä tím činom zo života na všetki veki ňeviobcuvala? Stáva otázka: či Slováci, mjesto Slovenčini za reč spisovnú Češtinu prijavši, dobre si radja, dobre robja tak, keď po štiristo rokách sami sebe sa odporními stávajú, zaňedbanú, ďalším prjebehom času celkom zadanú Slovenčinu teraz na spisovnú reč z obecnjeho života povišujúc, do chrámov a do škuol uvádzajúc? či možno, či potreбно, či osožno, a či radno je z užitku Češlini samodak a sebevolňe vínsť, a tím od vjacejstoročnej spoločnej práce užitočnej sa oddeliť a spoločnjeho práva a majetku sa nárokom pozbaviť? Abismе námeru otázky lepšie poznali, musíme si z predešlosti ňječo virozprávať.

2) Buďe tomu práve roku 1848 peť sto rokov, čo Karol kráľ českí národu svojmu ňikdi ňezábudní, visokú školu alebo Universitu v Prahe založiu, prujšú to i vo Slávii i v Germánii. Puosobeňja Universiti tejto na kmen a národ Českí, živoťisti to konár pňa Slavjanskeho, bolo velmi velikuo. Češi boli v tedi ukjazanci a slávňici života

i občjanskjeho i umeňického. Češt mena Českjeho z tých časov je večitá chlúba celjeho Slavjanstva. Neďivu že aňi sto rokov ěneminulo, čo národ Českí na velikuo puosobňictvo v dejinách europejských prišjeu. Lebo pustiu sa do boja s najvätšími toho času dvúma mocenstvami s císarom Rimským a so Svatovládou - cirkevňou. Vo voj-
 nách tak rečeních Husitických bou on strach a hrúza okolitích národov, tak že žjadna vojenská sila mu zdoljeť, ěnerečjem že zňičiť ho, ěnemohla. Sám on sebe len pod-
 raziu, a podľau mečom ěnesvornosti domácej. Moci tak rozohnatej puosobeňja muselo prísť aj na súseďních Slo-
 vákov. Lebo okolo roku 1440 zavolala kráľovná uhorská *Alžbeta*, Alberta Rakúskeho manželka ovdovelá, *Jiskru Brandejškjeho*, abi právo jej pohrobnjeho sina *Ladislava*, proti Vladislavovi Poľskjemu medzi tím od Uhrov za kráľa zvolenjemu, obráňiu. Jiskra, velikí svojho času bojovňík, prišjeu do Uhár s mnozstvom bojecvičňích Husitov českých, a v krátkom čase zaujau celí terajší slovenskí kraj. Husiti doňjesli sebou i českje knihi; lebo v tedi táboru bez oltára ěnebolo. Osadjac sa medzi Slovákmi, obznámili týchto s obsahom svatích kníh a zavdali tak príležitosť že sa česká reč, vtedi ešče vätšmi ako teraz na slovenskú ponašanlivá, do života uvjedla. Keď potom o sto rokov Reformácia Luteránska nastala, a Češi ju valom prijímali: ěnemohlo ináčeť biť, ako že na Slovensku dovřšiť sa to muselo v tej reči, v ktorej sa začalo, tím vjaceť, že mnohí Slováci na Universite Pražskej viučení, ako čiri českí vzdělanci, domov sa vráťjac, na úradi cirkevňje sa dostávali. Ěnebolo teda đivu, že Češľina medzi Slováci sa tak udomáćňila, že pri ěnej na domácu pospolitú reč aňi pomišleňja ěnebolo; tím preto meňej, že Slovák i českú reč si od jakživa Slovenčinou menuvau. A keď raz jej úžitok a právo i tímto domácim menom upodstaťenuo sa stalo; ěnikomu ěneprišlo aňi na

rozum, za druhuo nejistuo, to, čo má jako svoje istuo zahodiť. Krem toho česká reč i sama v sebe výborná súc, bývala kedisi rečou panskjeho stavu, nje len v Čechách, a v Uhrjeh, ale i v Rakúsku a kdekde aj v Nemeckej. Cisára Karla štvrtjeho Bulla, tímto právom ju bola oslávila tak, že ju *panskou, knžazecov rečou* ľudja zvali. Ako že sa tedi máme diviť, že sa Slováci aňi domisljeť nemohli, tento takito duostoj reči i svetskí i duchovní za svoju vzácnu majeť i právoť si nepovažovať? Katolícki, evanjelickí Slováci, pri všetkom ináče nespuousobe spisovníckom a umeńickom, snázili sa predca všemožne spusob Češľini si priosobiť a zobičajniť. Ale časi sa meňja a ľudja s nimi. V Čechách od r. 1620 až po 1780 vjacej a vjacej reč národňja zneslavňjevala; nemohlo tedi aňi jej duostoja na Slovensku pribúdať, ale odbúdalo tak, že tím časom začali premíšľať Slováci, abi na mesto jej stľinu nječo skutočnjeho, trebasbi to aj tak dávne slávno nebolo, postavili. Prujší na to domiselňíci povstali medzi Katolíkmí, monovíte: Bajza, Fandli, ale zvlášte Bernolák, prujší uznalci toho, že Slováci majú svojú zláštnu reč a tak i povinnosť ju do kníh a života uvjesť. Roku 1787 vidau Bernolák osobitní spis o tom, ktorí na mnohých puosobiu a prujšje odčešteňja sa Slovenčini zavdau. Medzitím Evanjelici, za to majúc, žebi odoznaňja sa spisovnej reči českej Slovákcom aňi potrebnuo aňi osožnuo nebolo, vo spisovníctve i ďalej si českí počínali. Tablic a Palkovič, Lovich, Čerňjanskí, Paulíni, Plachy, Hrdlička a jiní všemožne na tom stáli, abi literárni svazok medzi Čechi a Slováci ďalej neporušení zostávau. Nič neosožilo že na katolíckej strane objavili sa duchovja za právo Slovenčini vo spolkách i osobitne sa zaujímajúci. Aňi dobrodejná náklona k veci slovenskej, akou sa slávni kardínál nebohí Rudnay viznačuvau, aňi krajšja básňirstva ukjažka, jakú Holí visvjeľu, aňi srdečná

túžba, Slovákov jednou spisovnou rečou slovenskou spojených vidieť, jakú kanovník Palkovič so žjalom osvedčuvau, nemohli evaňjelických Slovákov zo starej cesti odvjesť. A koňečne keď Kolár svoju Slavjansku postať mocne a slávne si zajau a českú reč spuoso- bom reči i obsahom veci na novo uduostojiu: vistalo z toho, že ňje len evaňjelici na dávnej staťi sa ustálili, ale i katolíci mnohí na tú stať spisovničku prejsť si zaumíšlali. Lebo darmo je, rozdrôbenosť ňikoho ňeľeší, a keď muože biť snadňejše s jednou robotou človek hotoví, na čo bi si sebevolne dve prispárau? Medzi tím, začalo sa premíšlať o Novinách Slovenských. Dávno síce už k tomu bola chistačka; lebo sa všeobecne za to malo, že jestli čo, teda to je národu potrebnuo. Bez verejnjeho takjeho časopisu je národ ako človek bez očí v hlave. Tak mislím, že kebi tjetu novini, či v českej či v slovenskej od Bernoláka vistavenej reči, boli vichádzat začali, v istom ohlede najbližšej potrebi, boli bi národu dostačili. Ale ponevác aňi z jednej aňi z druhej strani sa k veci skutkom ňeprikročilo; musela táto veliká ňesnada čo ňejaká krísis v živoľe slovenskom vivříšť ňječo takjeho, čo ako treťje medzi dvoma hospodáriť a rozďeleních v sebe spojuvat sa určilo. Povstau tedi *Ludvik Štúr* a dohovorjac sa o tom aj s druhími, ktorím žive len o samú vec išlo, ustanoviu sa na tom úmislu Slovenskje Novini pravoslovenskou rečou vidávať. Lebo na kolko aj ja ňemálo súc učastní domiselstva tohoto svedčiť muožem, zamíšľau si aj Štúr z prvu v písaní Novin, na vuokol Češtini sa držať, ale po kusjeh i od Katolíkov článki v reči od Bernoláka vistavenej, úprimnou znášelivosťi vuolou prijímať. Čo medzi tím za tri roki o dovoľenja na Novini Slovenskje sa u Jeho Jasnosťenskej Najviššej Vládi konalo; zišli z čerstvjeho semena slavjanskej pravdi od Kolára zasjate novje domisli, a dozreli: a síce tje, na

tom prostom základe života postavenje, že keď sa majú písať Slovenské Noviny, nech sa píšú tak po Slovenski, ako čo sa menuje aj v skutku Slovenski a medzi Slováci sa tak i najvjac hovorí. Nuž a kdeže sa to tedi našlo? Našlo sa to tam, kde ho sami Slovenski Literátorovja českí píšúci, sami prujší našli, a kde sa len v skutku najde, lebo je tam a nikde inde nje. Veľ Kolár a Šafárik len čo začali o Slovenskom národe a jeho reči písať, ukjazali, že Slovenská reč vlastňja, opravdová nje je tá, ktorú Bernolák a jeho posebňici za takú prijali, a ktorú len v Prešporskej a Nitranskej stolici hovorja; ale že tá je, ktorú vo vetšej čjastke Slovenska, menovito vo stolicjach: Turčjanskej, Liptovskej, Oravskej, pou Trenčjanskej, Zvolenskej, Hontjanskej, Novohradskej a na dolňej zemi osadňici Slovenski, až po Srbski Belehrad prirodzenú majú, a ktorej ukjažku Kolár v kniže „Zpjevanuok“ velikou jeho pracou zosbjeranich, na večitú svojej zásluhy slávu vistaviu. Za takímto vudcí, na čo že inšje skorej mohou príst a domisljeť sa Štúr a jeho posebňici, ako na to, abi čo je najvjac medzi Slováci slovenskua i do kníh i do Novín Slovenskích uvedenuo a prijatuo bolo. Njebola to žjadna novotárska chúlka pri ňom, nje žjadna mláďenská nerozvažitosť: stálo to i jeho i nás, ktorí sme sa mu v tom prispolňili, nejedon ťažkí boj, nejednu preňespanú noc, nejednu veru ať si viznáme úprimne, viljatu slzu. Lebo čosi takjeho počínať a predsabrať je nje kúsťek chleba si odkrojiť. Ale keď raz vec náležíte prehútaná a každím možným rozmislom poprechádzaná bola; njemohlo ináče biť, len abi s novím tímto domišľatom na svetlo sa vistúpilo. A trebas ono sa videlo biť aj njedonošťa, dali sme ho a dávame ho všahdi ešte varovať a pestovať jednak dobrej nádeji v Bchu složenej, jednak i času, rukou božou aj pre náš národ už dovedenjem. Stalo sa tedi medzitím, čo do-

voléhja na Novini len nič a nič neprichádzalo: že Slováci nastavili si spolok medzi sebou, Tatrínom nazvaní, začnúc v ňom hneď všetko v reči tej pravoslovenskej vi-
konávať. A na to potom skoro aj Novini počali vichá-
dzať. S potešením sa videlo, že voľki nevoľki na tom,
čo sa i v súkromnom i verejnom živote tak prístojne
začalo stavať, keď ňje všeci Slováci, ale aspon z väčšiny
popristávajú. A dobre bi boli urobili; lebo kto sám ani
na koňi, ani na voze, ani peškí nechce ísť, čo ten muo-
že mať komu za zle, že si aj na palici zarajtuje? Bodaj
bi Slovenskuo potomstvo nemalo väčšie príčiny ešte ako
doteraz máme mi ťažkulávať sa na tých, čo dobre mje-
ňenú nástavu Štúrovu a jeho posebníkov alebo hlúpon
pohrdou odhodili, alebo neslúchaním odporom späťili.
Lebo vedieť musíme, že o ňedlho potom v Čechách a
na Slovensku tuhje hádki povstali o Slovenčine; a zlášče
aknáhle vyšla kniha pod názvom „Hlasové o potrebe jed-
noty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky.“
V tejto knihe zlášče Kolár s celou tou svojou visokou
postavou akú na Slovensku má, náramne sa proti Slo-
venčine zháčiu, tak náramne že aj svoju vlastnú vnútro-
bu si rozkravíu. Tím činom, ačpráve sa to na veľikú
protiveň a domáce i cudzje pohoršehja stalo, virazili sa
koŕečne všetki stránki medzi Slováci a každý na svojom
sa vísťili. Pravda bi dobre bolo bývalo, kebi si stránki
boli inakšje proti sebe zastali; ale čože robiť, krú je
ňje voda; a každý živočích je vraj vtedi najsrďitejší, keď
mu mladje bantujú. Medzitím kdo zná čo k čomu: a keď
do ťeba želežom rúbajú, ti ak nechceš na prosto vísťú-
piť z cesti, palošom z pavučini iste sa neobrániš. Obi-
čajne si to ľudja ako bodajzdravujú, tak aj pánbohda-
jú. Dosť na tom, pri všetkom spore potrebnuo je, abi
sa všahdi vjacej k veci ňježeli k osobám hľadelo. Čo
padnúť má, to padne, čo stáť, obstojí; len ňetreba vec

spravedlivú zadať v osobnej nevoľi a znechutení sa od nej odhodíť. Áno musí vec Slovenčini sa na istom ňečom koenečne ustáliť, a celá tá rozopra o ňu, ako len možno náležiťe rozhádnúť tak, že lebo jedna lebo druhá strana pravde celkom sa oddá, alebo keď ňje, svojou presvedčenosti cestou ku cjelu svojmu si puojde.

3) Na tri strani tedi rozdelení sú teraz tí, ktorí o Slovensk jeho rodu osvetnú a vzdelanskú zvelebu stoja. Jední chcejú zostávať i na ďalej pri Češliňe, ako pisobnej reči, a za to majú svoje dŭvodi, o ktorých povedajú, že sa ňevivratnje; druhí si umjeňili potrebuvať reč, ktorú Bernolák za spisovnú vistaviu, a na to majú svoje dŭvodi, o ktorých tjež istja, že sa ňezdolemnje: treli sa kam djal tím viac prihlasujú ku Slovenčiňe, ako ju Štúr vo svojích Novinách a spisach na svetlo vináša. Pán Boh vidí, že táto roztržitosť je ňje dobrá. Ňesvornosťou veľkje veci padajú; akí že bude pád vecí malích? A potom je to vina mnohých veliká, že na svojom stoja, zo samjeho práve odporu, ňechľejúc vraj aňi o tom počúť, čo druhí za svoje hovoria. Odľjal potom pochádza istá zaťatosť a zanovitosť, ktorá oheň ňeznášenlivosti s očima zažmúreníma rozduchovať musí. Čobi potom takím ľudom, ako sa hovorí, na dlaň dušu vidau, teda ím všetko ňíč ňeplať; na tolko že keď aj povedja na jedno lebo na druhuo, že je pravda; všahdi pri tom majú svoje ustavičnuo „ale.“ Takímto ľudom dŭvodi za Slovenčinu prednášať, je tolko, ako hrach na stenu hádzať. Preto aňi ja tuto v tomto mojom predbežnom Slove ňeehcem sa pustiť do dŭvodeňja obšírnejšjeho za Slovenčinu; ktorú Štúr za takú vistaviu, ktorá je bežná v Novinách Slovenských, v ktorej ňjekolko spisov už na svetlo višlo, a ktorú aj Tatrín si za svoju prijav. To ňemjeňim urobiť jednak preto, že je to vec učenosťi, ktorú v tomto

spise vistatovať príčini nemám; jednak preto že lepších našich prostím a stručným veci prednesením jiste tak, ako všetkým širokým dúvodením presvedčím. Kdo má oči na'videňja, a chce vidieť, ten aj v súmraku mnoho zazre; kto ňje, tomu na poludňajšom víslňi choď s lampášom v ústreťi, predca sa búšľ do teba. A dobre sa to hovorí, že najskorej sa o tom presvedčíme, čo sami si žiadame; čibi táto žjadosť v nás bola len tušená, či asnaď už tak živá, že jej nič inšje ňetreba, len istá námera skutočnosťi. Človek a vec si je sám dúvod, keď ho dúvod presvedčuje. Lebo čokolvek zvláštneho medzi ľudmľ povstalo a v živoľe sa prijalo a zrástlo, to v duchu človeka toho a veci tej predkom už ako semeno položenuo bolo. Z príčini tejto, ňječo tu za Slovenčinu prehodľ mjeňac, dúvodľm za Slovenčinu z týchto dvoch nasledujúcľch dúvodov: zo Slovák a zo Slovenčini.

4) Sám Slovák si je tedi dúvod za svoju Slovenčinu. A sice predňe už tak, že skutočne vätšina Slovákov Slovenčinu chce. Čibi už jedňľ Bernolák a druhľ Štúra v tom nasledovali. Kdobi o vätšine tejto pochibuvau, ten ňech sa nazre do Slovenskľch Novľn ročňika 1846ho. A muože istľ biť o tom, že sa tam ňje všeci, lebo ích aňi ňetreba preto, že samá skutočnosť za ňľch ešľe inakšje svedčí. Ba kebi tej vätšini ňebolo, teda naozaj Slovenskje Novini aňi žjadneho publikum dosjalbi ňeboli mávali. No a či publikum tohoto žjadost ňje je hlas živľ národňľ za Slovenčinu? Velmi vinovate bi sme robili, jestľže bi sme ho do pováženosťi vzjať ňechceli. Už je tu ona, istá skutočná vätšina: odľisnúľ len tak sebevolou ňjektorľch sa ňedá, ňesmje; už je tu ona; s ňou sa všетки rozmjenki a háďki, ktorje bi boli medzi nami o náležťť spuosob Slovenčini vijednávať musja. Áno len s ňou, lebo len jej náležľ vec preto, že má vuolu k veci.

Medzitím nechže bude aj tak, že na túto väčšinu všetko dávať nemužeme; lebo medzi ľuďmi práve odporná menšina muože mať pravdu; nechže teda aj dopustíme nesrozumencom našim, že im je to ňje žjaden dŕvod za Slovenčinu: teda jejích a náš vlastŕní ělovek Slovák, ešle inakším spusobom za Slovenčinu si dŕvodí. A to takto: Slovák i menom svojim i postaou svojou zemskou ba i životom národŕním, ktorí sa v ňom krjesíť začína, je sin slova a najblizší dedič Slovenstva. Slovákovo meno je dŕstojnuo, je zvláštno; bodajbi ňikdi pre jeho vinu na sveťe do pohaňeŕňa bolo ňeprišlo! Lebo Slovák v prŕjšej vrstve bitosli svojej národŕnej, ňiě je ňje inšje ako *Sloven*, ten *Všekmenovec Slavjanskí*, preto že kaŕdí kmen šíreho velikjeho Slavjanstva menuje sa *Sloven*. Ćech, Poľak, Rus, Srb, Chorvát, Bulhar, kaŕdí má osobnuo zláštno meno kmen vuo, ale kaŕdí má to jednŕ, a to je Sloven Ćech, Sloven Poľak, Sloven Rus atď. Tje kmeni Slovenskje, ktorje z vjacej kmenov sa do jedneho sljali, menujú sa *Slavjanske kmeni*, ako sú k p. Rusi a Iliri. Slovák sa vlastŕne kmenom ňemuože menovať; lebo on sám v sebe je zosobňenuo, maluo Slavjanstvo, a síce tak, že k pr. tam od vichodu kmen Poľskí sa menuje Slovjak, tu na západe Ćech, ako jeho reě ho ukazuje, národŕne meno Slovákovo nosí. Slovom Slovák si je sám v sebe uěiňení *Všeslav*. To je ňje žjadna márna domŕjenka, ale i historickí i mravŕne dokjazaná jistota. Ćobi Slovákov ňje tri milliŕni ale len tri tisíc bolo, teda prŕjším vedomím svojho národŕneho pomisľeňja bi sa o tom doumeť a doisť museli. Histŕria nás o tom presveděuje takto: Pred pou devjatasťo rokmi, napísau o tom *Nestor* vo svojej kronike toto: „Po mnohje ěasi bývali Sloveni na Dunaji, kde je teraz Uhorská zem i Bulharská. Od tých Slovenov rozišli sa po zemi a nazvali sa mení svojími, kde sa osadili na ktorom mjestě

„A síce príjdúc usadili sa na rjece menom Morava i nazvali sa Morava a druhí Češi nazvali sa: tak tjež Sloveni Chorváti bjeli i Srbi i Chorutani. Keď Vlasi (Vaslasi, Gállí) napadli na Slovenou Dunajských, osadivše sa medzi nimi a násilajúc im, Sloveni tí príjdúc usadlili sa na Visle a nazvali sa Lechovja, druhí Lutici, iní Mažovaňja, iní Pomoraňja. Takže i tí Sloveni príjdúc osadili sa po Dněpru a nazvali sa Polaňja, ktorí sa teraz volajú Rusi atď. Tak sa rozišiou Slovenskí národ (rozplemeňiu) preto aj písmo nazvalo sa Slovenským. (Po mnozjeh že vrěmanjeh sěli suť Slověni po Dunaji, gde jest nynie Ugorska zemľa i Bolgarska. Ot těch Slovjěn razidoša sě po zemlje i pozvaša sě imeny svojimi, gde šedše na ktorom mjeste. Jako přišedše seděša na rjece imānom Morava i pozvaša sě Morava a druží Česi narěkoša sě; a se ti že Slověni: Chrovate, bjelii, i Sereb i Chorutane. Volchom to našedšem na Slověni na Dunajskijā, sjedšem v nich i nasiljaščem im, Slověni že ovi přišedše sědoša na Visle, i pozvaša sě Ljachove, družii Lutici, ini Mazovšane, iní Pomorjane. Takože i ti Slověne přišedše i sědoša po Dněpru i narěkoša sě Poljane, (jāže nynie zovomaja Rus) atď. Tak, ko razide sě Slovenskyi jazyk; tjemže i gramota pozva sě Slověnskaja.“ (Tak sa po staroslovenskí písalo pred poudevjatasto rokmi). Vidno z tohoto svedectva, že kraj ten v ktorom bívajú teraz Slováci, od nepameli sveta bou bidliskom všetkých Slovenských kmenov, a že Slovák Tatránski nič je inšjeho nje, ako po dvelisícročných premenách a prípadnosťach všeljakých, zachovaní, *skrití člověk Vseslovenskí*. Añi žjaden Slovák nevisloví si to meno sám o sebe, lešbi ho o všetkých Slovenoch, ktorjehokolvek kmena nevislovíu. Vlastne tedi nje jeden, alebo druhí kmen len do něho právo kmenovitosti má, ale ho majú všetci, tak ako zasa on do všetkých. Němuože

sa tedi povedať to, že Slovák k pr. ku Českjemu kmenu prináleží; lebo tím samým činom a právom sa i k Poľskjemu kmenu prirátať muože. Preto aj nemuože sa povedať, že Slovák svojou rečou len k Českjemu kmenu najbližšie náleží; lebo práve jeho spôsob reči je takí, že hneď ku Českjemu hneď zasa vjacej ku Poľskjemu, hneď práve k Ruskjemu kmenu pripočítať sa muože, majúc pri tom čosi zvláštneho, čo je len jemu vlastňje. Ale i táto zvláštna vlastnosť nájde sa hneď v jednom hneď v druhom slovenskom kmeňe, hneď ako staroľina, hneď ako bežní spôsob reči, rozosjata.

Z toho všetkľeho domišľame sa na to, že dva onnje konáre, na ktorje sa strom Slavjanstva rozchádza, peň svoj mali tam, kde je teraz Uhorská krajina, v najširšom toho mena smislu. Lebo Sloven ten, ktorí sa za starodávních časov menuvau menom cudzích národov, a síce hneď Panón, Sarmat, hneď Jás, hneď Hun, hneď Avar, hneď Bulhar, hneď Uhor, bez pochybi ňebou inší ako najstarší rodák a tuzemko Slovenskí, ktorí za onních časov od Tatjer dolu rovinámi dolňozemskými, cez Dunaj; ces horu Balkán až do Recka ležjace krajini bou zaujau. V návalu národov cudzích Sloven tento vibinúv; ale jeho vlastňí najbližší brat, tak rečeno z dvojčat jednorodní je *Sloven*, ktorí sa teraz menuje *Slovák*. On je zkapanjeho svojho brata prví a najbližší dedič, trebas ňič inšje neždedíu po ňom iba ňešťesťja, pohanu a službu. Ale i to je povinnosť, keď tá bola dosjal vuofa Božja. ňevjem tedi prečo bi Slovák i rečou svojou tím biť ňemau, keď mena tohoto záväzok, na svoju národňú bitnosť položení, od pravekou až do teraz ňeprestajňe si vislovuvau? Politickím a krajinskím menom muože sa menuvať ktorím chce, národňje svoje meno Slovákja jako dosjal ňeutraťiu, tak aj na potom zachová. Ale zachováňja tohoto mena stojí, padá s rečou, ktorou sa odli-

kuje, a ktorá s týmto jeho menom slovenským sa tak ako duša s telom znáša a spája. Bez reči slovenskej jemu vlastnej, Slovák aňi mena nemá, preto že krajinskú meno jeho je Uhor, tak ako Staroslověna bolo meno Bulhar. A už koho bude chcieť byť bez mena? kde. ňjeť mena, tam je len číslo, v ktorom zarútiť sa ňebude chcieť žjaden rozumný Slovák. Inšie bi to bolo k pr. kebi Slovák tak na svoje meno bou zabudou, žebi sa len tam horňjak, tam Lipták, tam Turčan atď. menuvau: Ba inšie bi bolo čobi v skutku ňjektorjeho kměna slovenskjeho meno bou na sebä prijau; tu bi skutočne bou zo svojej slovenskej prvotnosti a právnosti visadení; ale meno Slovák je jediná naša *otčizeně* a *mařizeně*, jediná bývaljeho života slovenských našich predkov, po strašnej smrti jejích *odmrtě*, v ktorej strastiplnú morutnú tvár jejích s ňekonečným žjalom a s nábožným sinovskej láski živohnutím spatrujeme. Veľ dobre, Slovák muože si mať ktorúkoľvek inú kmenovú reč slovenskú za svoju spisovnú; lebo všetci su Slovenskje, preto jeho. Ale či to ňeznamená jediná svoju majet zahadzovať preto, že ju od iních dostaňe? Lebo keď je lepšia tá od iních, prečo ňespojí dobro u s lepším? keď je planšia, tedi je vinnatí, že dobro za planšie zadáva.

5) A k tomuto v našej maličkosti velikjemu pravodědictvu Slovenskjeho mena, ktoruo si mi Slováci s náboženským úžasom osvedomujeme, ba ktorjeho v týchto našich velikých strastach a ňerestach sa ľakáme, považíť sa musí aj to, čo je skritjeho nášho Slovenskjeho človeka zjav doterajší, t. j. musíme na srdce svoje ruku položiť, abi sme sami o sebe sa lepšie docítili. Lebo kdo si je v ňječom dobrom sám sebou ňje prejatí, ten sa ňikdi ňepozná, sám v sebe ňenájde. Na sveťe sa ňedeje všetko rozumom a domislom; ale mnoho ba vjacej

z istjeho vnuknuťja sa stáva. To sa i pri Slovenskom človeku ukjazalo. Lebo jednak že už každý prirodzení Slovák prujším svojím citom národňím ňesje sa ku všetkjemu Slavjanstvu; jednak že každý učení Slovák prujším svojím vedomím národňjeho chľeňja, jakobi do samjeho strelu Slavjanskeho citu a života sa umjesťiu. Počnúc od Béla, Krmanna, prestávajúc na Kolárovi a Šafárikovi, každý ktorí sa ňječoho Slovenskjeho chiťiu, to bolo i hñeď Slavjansko. Toto je velikuo svedectvo živjeho všeslovenskjeho človeka u Slovákov. A ja pevñe verím, že Slovák alebo Všeslovenom musí biť, alebo ničím, alebo hñevivím, hrdím, zradním odrodilcom. Odrodilstvo jeho prestañe, lebo to je velikí blud, jakí ñikdi dlho na sveťe ñetrvau; ñičigárstvo jeho ľjež koñjec svoj vezme, lebo to je kljatba, ktorú duch Boží sñeho sñíme; ale pravdivuo jeho Slovenstvo v žjadnej troškárskej a domácej osobitnosťi, v ňjejakej vimišlenej kmenovitosťi ñikdi ñezakrpje, ono samo v sebe má ñekoñečnú túžbu a vuofu celjeho Slavjanstva, proľi ktorej túžbe a vuofľi, keďbi sa Slovák spjerau, teda bi sa sám na svoje vlastñje ostñe stoknúv a umoriu. Tu len do prosta sa to povje, že Slovák je *rodzení Všestav*; ñech bi bívau ñje v jednej vlasťi ale v ñesjatic, pod ñesjaťimí zakonními mocnosťimí a právamí, *inakší ñebude*, čo ho *zabijú*. Ale tento privšesloveñení cit je dar od Boha ñezaslúžení; Slovák sa tohoto daru musí hodním stať všetkým svojím úsilím národňjeho života svojho: a tu zretedľñe vec vínđe na to, že je k tomu najprihodnejšja vlastñja jeho reč. Lebo jestli kde, tedi tu plaťí „akí človek taká reč;“ „akí Slovák, taká Slovenčina.“ A toto je druhí náš dúvod za Slovenčinu.

6) To jest, ako sme hore viššje povedali, Slovenčina si je sama za sebä dúvod. To si všeljako muožeme vi-

svetliť a predca všetko na jedno vínĎe. Muožeme povédať najprú, že Slovenčina je reči Staroslovenskej Cyrillskej dcéra, t. j. že Starosloveňi Tatránskí, keď ňje všaĎe, aspon vätšíkĎe tak hovorili, ako ide reč v staroslovenskej Biblii: tedi tím samím nič inšje ňevislovíme len to, že terajšja Slovenčina na Staroslovenčinu veľmi sa ponáša. Či povjeme Ďalej, že dve tjeťo reči sú sestri a tak Ďcéři jednej matki: i tím samím nič inšje ňepovjeme, len čo je v skutku pravda t. j. že ako Staroslovenčina predňú původčitosť a původčitú prednosť má v nárečjach Slovenských radu A, podľa Dobrovského, alebo radu východno-ňižňjeho, tak Novoslovenčina tú původnosť a prednosť má, medzi nárečjami slovenskými radu B, alebo západňjeho. Či koňečne povjeme, že Novoslovenčina je prjechod od radu B k radu A, a Staroslovenčina prechod od radu A k radu B; zavše len vislovíme povahu zvláštnu samej Slovenčini našej, ktorú Slováci z vätšini hovorja, tej istej, ktorú Štúr na svetlo vinaša. V ohľedu tomto Slovenčinu zaznávať, v ňej nič inšje len nárečja ňjektorím Slovákóm vlastňje, uličňicko, popelválskuo, paholskuo a kočišskuo, krčmársko, sviňjarsko a cigánsko vidjeť a takím ho prezívať, jako to žjal sa Bohu Kolár urobiu, je abi sme najkolnejšie sa vislovili, len mizernuo lebo ňedorozumeňja lebo zúmiselnuo prekáraňja. — Veľ ňechže aj slúžobní ľud Slovenskí má prirodzenú túto reč; a kdože nám právo Ďau ňízkošti stavu ľudskjeťho, ktorí je vžĎi predca ľudskí, takto brízgať? Čo reč to človek; kdo tú do blata háĎže, tohoto pritom žjadnou pozlátkou ňeogljedí. Ale ňespomíňajme to; lebo ináče bi reč naša v kalichu tohoto dobrjeťho slova zhorknúť ako žľč musela: a takímto nápojóm aňi zazdravkať ňikomu, aňi ponúkať ňikoho ňechceme. ňech si ho pijú tí, ktorí si ho v onnej kňihe „Hlasové“ rečenej, natočili.

7) Añi to ñestojí, že Slovenčina je nářečja. Ona je reč, ktorá sama v sebe má svoje vlastnje nářečja, a to síce jednak osobñje, jednak zosobñje. Osobñje nářečja Slovenčini sú tjeto:

1. Česko-Slovenskuo v Nitranskej a Prešporskej stolici, to ktoruo Bernolák za spisovnú reč vistaviu.

2. Poľsko-Slovenskuo v Šariskej a Spiskej stolici.

3. Rusko-Slovenskuo v Gemerskej stolici. V týchto nářečjach najbližšja si je Slovenčina sama sebe, preto sa aj všade v tých nářečjach len Slovenčinou menuje.

Zosobñje nářečja Slovenčini sú;

1. Čeština nářečja kmenovituo zláštno, ktorej starobilje pamjatki ukázujú slovenskí spusob.

2. Polština nářečja ešle kmenoviťejšje a zláštñejšje ako Čeština, ktorá tím uspuosobená bola, do svojej zláštnošti a kmenovitosli, tak že Čeština nám sa biť viďi spolštená, skutočná Slovenčina.

8) Tím meñej stojí to, čo Šafárik povedá, že Slovenčina je nářečja Českej reči. Mi za to máme, že práve na opak; síc ináče bi sami Češi starobilí ñeboli volali jazik svoj Slovanskím. Spomenutje starodávne pamjatki Českjeho nářečja, predívním osudom od tisíc rokov dosjal zachovanie, svedčja nám o tom, že je tak. Slovák ešle vždi vo mnohom tak hovorí, ako hovoriu ñjekdi staročeskí Sloven; terajší ale Čech rodzení vo svojom hovore značne od toho spusobu odstupuje: a keď chce spusobom staročeskej reči náležite virozumjeť, musí našu Slovenčinu k tomu potrebuvať. Naši braťja Češi v týchto pamjatkach staročeských si veľmi mnoho zakladajú; a to dobre robja. Lebo to je vlastñe ten ích staroslávni českí zázrační človek, ktorjemu všetká češť velikjeho mena národñjeho! Ale čo majú Češi len v tuoñi predešlosti, to a ešle vjac, čo sa samej reči tika, mi Slováci

máme vo svetle prítomnosti a budúcnosti. A z toho neo-
milne sa presvedčíme, že pre nás Slovenčina iste má
väčšie, a pre samích Čechov práve takuo ako Čeština
právo. Pravda, že Novočeština má právo aj literatúri,
bez ktorého Slovenčina naša dosjal bola. Ale z toho
nenasleduje, žebi za toto právo literatúri Slovenčina sa-
ma seba zadať musela. Tobí znamenalo tolko, ako kebi
matka hneď zomrieť musela, keď sa jej dcéra vidá a deti
dostaňe. Jednak že Česká literatúra je ňje ešte tak ve-
liká človečenská mocnosť ako k pr. Německá lebo Fran-
cúzka, abi len jedno Slovenskuo nárečja z práva svojho
visadila; jednak že všetci pokladi literatúri Českej boli,
sú a všahdi budú najbližšja mať Slovák, pri jeho Slo-
venčine. Práve táto Slovenčina jeho dáva mu do ruki
klúč k pokladom ňje len Českej ale i Poľskej i Ruskej
i Srbskej i Ilirskej literatúri. Na všetci štiri strani sveta
široho Slavjanstva muože Slovák vidieť všetci zjavi živo-
ta duchovného Slavjanskeho, práve že len okom svojej
Slovenčini, lebo v nej a kroz ňu všetko jest jeho. Jemu
ňetrebá ju nikomu ponúkať; on keď ju bude mať dobre
sám pre seba, keď ju činom života duchovného na svet-
lo viňesje, bude ju mať išle aj pre druhích, ktorí k nej
i ňevolani prídu. Zavjerame tedi z tohoto, že keď mno-
hí naši Slováci hovorja „Ľespúsľme sa Češľini, aňi v
Cirkevňom, aňi v Svetskom, aňi v kňižňiňickom písebňic-
kom živoeľ,“ že to dobre robja, preto že ňevedja lep-
šie; jednak že ich nikdo k inšjemu prinúťil ňemuože,
jednak že svojho dobrjeho vlastňe nikdo, iba ňerozumní
sa spustľil ňemuože. Ale ktorí hovorja „mesto Češľini
vo všetkom čo sa nás tika potrebujme Slovenčinu“ tí
hovorja a robja ešte lepšie, jednak, že i svoje domáce
dobruo lepším robja, jednak že ňedomáce lepšie i k
svojmu dobrjemu prikladajú. Lebo Čeština nič je ňje
inšie ako zájdená Slovenčina, ktorá v loňe matki Slo-

venki najlepšie k sebe prichádza. Z toho zavjerame ale aj to, že tí Slováci, ktorí Slovenčinu pre samú Češtinu zahadzujú, zatracujú, sebe i jiným zošklivujú a hrdja, tí sa podobní ľuďom, ktorí bi chceli mladej dcére vicifruvanej, vidodolenej, ktorá kdesi medzi Nemci na Ercibungu bola, komplement urobiť a preto jej vlastnej matke do tváři naplujú. Ktorí Slovák povje, že treba nám Slovenčini, máme Češtinu v knihách, tomu prostím nárokem muožeme povedať, že Češtini nám že treba, lebo máme tu hneď literatúru Poľskú, ktorá je viac ako Česká. Alebo bude Slovák pri Slovenčine pre všetkú literatúru Slavjanske žečo; alebo pri Češtine žebude ani pre Čechov ani pre seba nič. Nech si teraz volí; však okrem toho Slovák sám seba nikdy ževoliu.

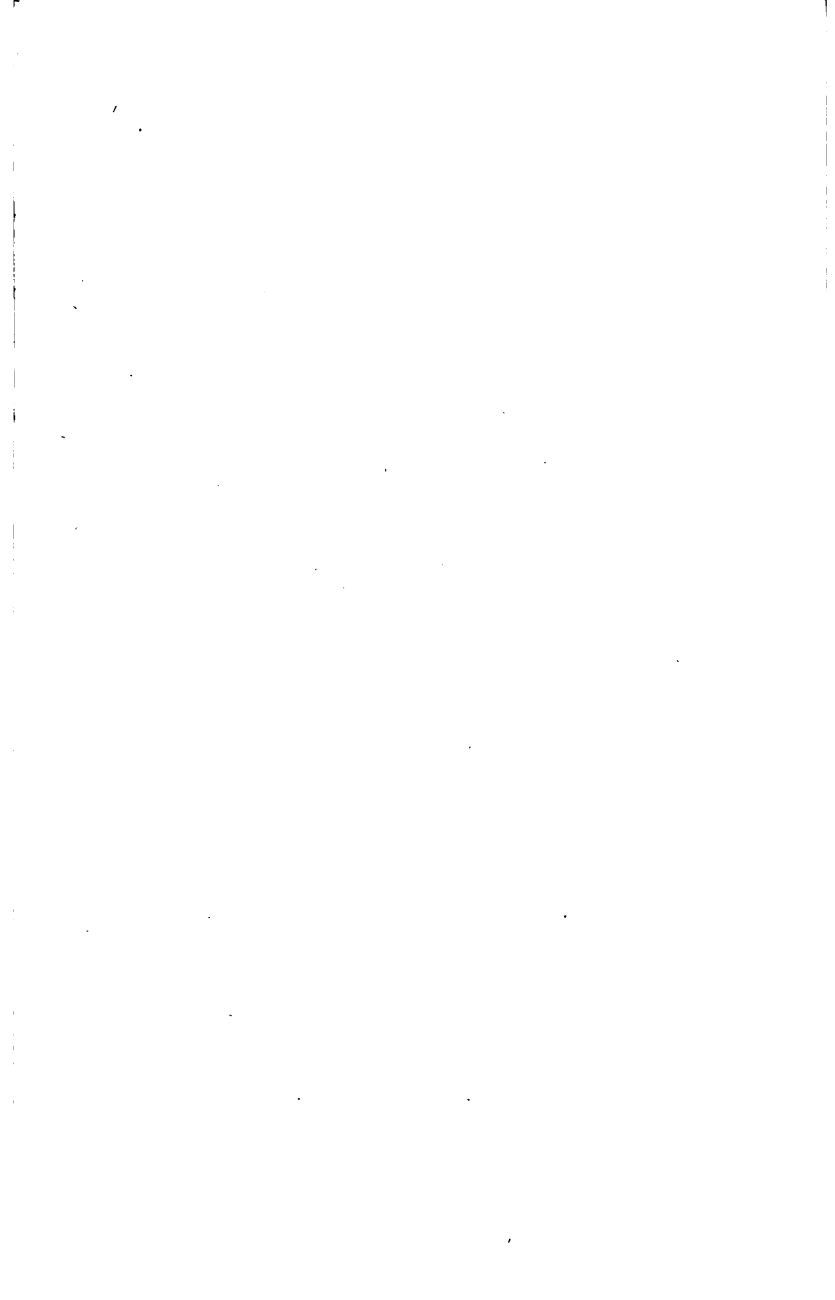
9) A koňečne nikdy žezabudáme na to, že Slovenčina je v skutku že žjadná kmenová reč, ktorá bi sa bola do žejakých kmenových zvláštností zagorduvala a zahrdúsila. Ona svoje vlastnosti má podľa krásomjeri europejskej reči víborne zachovanie; kde na proti tomu Čeština, Poľština, alebo aj inje nárečia Slavjanske mimo Ilirskeho, zaškrela vo svojích zláštních formách a spuosobach vislovi. Rozumjem to takto: Čeština k pr. má svoje hržjaco ř, Poľština takže. Toto je zakrjatnutá zláštnosť týchto nárečí, ktorá do nádobi krásomernej nikdy sa žezmesť. Ja žehovorím, že je to že peknuo v ústach Českých a Poľských; ale to chcem povedať práve, že je to len pre jazik českí a poľskí, Slovák sa s tím nikdy žeznuoť; lebo jeho mluva je vibavená z takýchto prirodňistích, želesnistích zvukov. Slovenčina si je asnaď len v rozmaňitosti hlasov duševňistích akje sú k pr. ä, uo, zláštna; to ale s iními rečmi na pospol obecnuo má. Veť prečo že i Čeština Slovákovi je príjemná? práve len preto, že si ju slovenskí vislovuje; jaká vislova že len

Němeom a Maďarom ale samím Čechom sa lepšie ako jejích vlastňa páčila. A potom českuo nářečja má ešte inje mnohje kmenovje vlastnosti, spu sobi, obrati, víminki, slová jednotlivje i složenje mnohje, ktorje na Češtinu sa neodbitně popriljepáli, a ktorje ju velmi špaťja; kde na proti tomu Slovenčina jednak toho nemá, jednak aj keď sa k nej priplichilo, teda do jej tela ešte ňevrástlo, ale všahdi len ako šplaha zotretná na koži zostáva. To preukazovať tu ňeideme, lebo toho bi mnoho bolo. Najistejšja ukjažka toho budú podarenje spisi Slovenskje, ak nám to dá dobročiví Pán Boh. Pri všetkých ale takícto domislach vedjeť sluší, že mi pre našu Slovenčinu, na žjadno kmenovuo nářečja slovanskuo sa ňezhrdame. Pán Boh uchovaj, to bi hlúposť bola, ktorú ňeslavjanom ňechávame: čo je Slavjansko, to je naše. Medzi tím velká vinovatosť bi bola od nás, jestliže bi sme pre samú slovenskú okúňavosť a domársku jakúsi hanblivosť zvláštne prednosti reči našej ňevisvjetili. Smele to robíme, Slavjanskej lásce a dobroče sa doverujúc. A keďbi uprimnjeho nášho sebesvedectva slovo ňikdo ňeprijímau; z toho ňemuožeme, aspon iste vjeme, že je ono pre našich dobrouo slovo, ktoruo každjemu Slovenskjemu srdcu dobrjemu, braterskí a sinovskí porúčame.

R. 1846.

V Levoči.

Tlačom Jana Werthmüllera a sina 1847.

